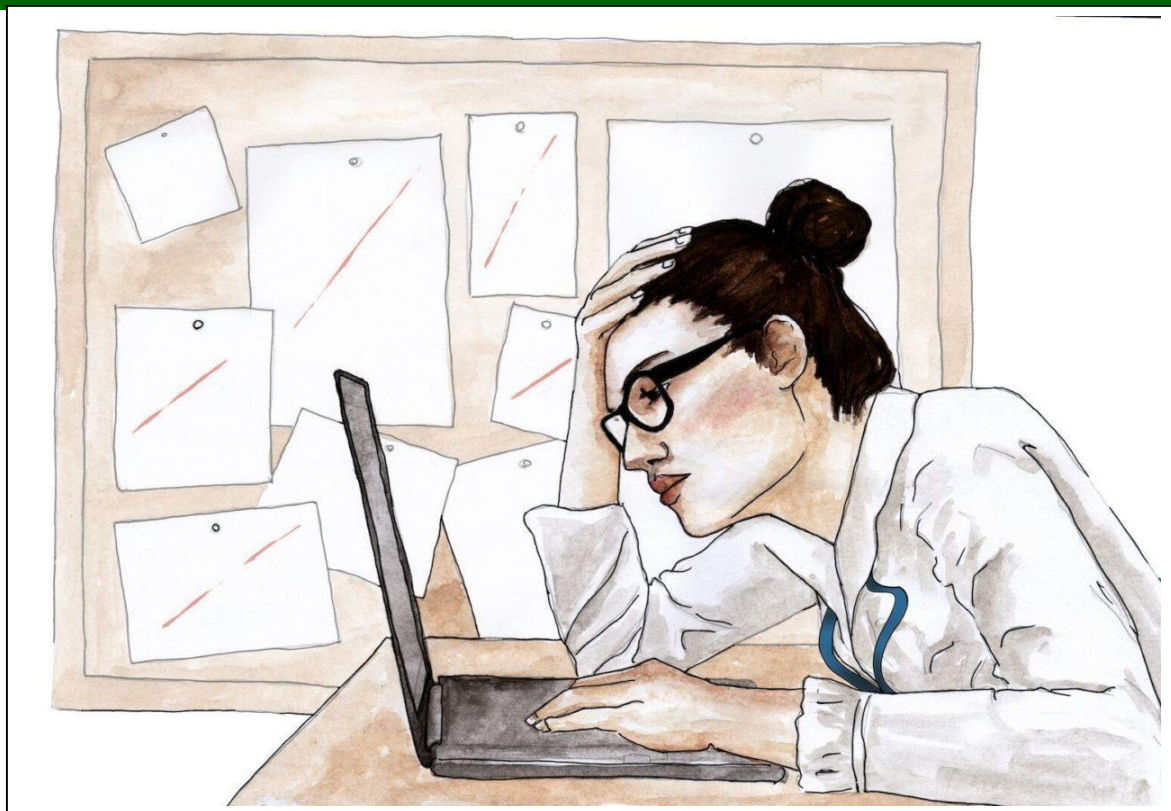

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη γυναικεία απασχόληση: εμπειρική διερεύνηση

Ελένη Πάντου

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στη γυναικεία απασχόληση: εμπειρική διερεύνηση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ελένη Πάντου

Αθήνα, 2020

Διπλωματική εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών για την ολοκλήρωση των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Περιφερειακής Ανάπτυξης», κατεύθυνση: Εφαρμοσμένων Οικονομικών και Διοίκησης.

Τριμελής Επιτροπή:

Απόστολος Δεδουσόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Γρηγόριος Σιουρούνης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Ιωάννα Κεραμίδου, Επίκουρος Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ελένη Πάντου (AM: 0818M050) | 18 Απριλίου 2020.

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέως.

***...στη μητέρα μου Λαμπρινή,
για όλα.***

Ευχαριστίες

Στο ταξίδι αυτό της γνώσης, συνοδοιπόρους είχα τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος, οι οποίοι συνέβαλλαν στο να διευρύνω τους πνευματικούς μου ορίζοντες και με μύησαν σε ερευνητικά μονοπάτια. Τους ευχαριστώ θερμά.

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο *Απόστολο Δεδουσόπουλο* για την εμπιστοσύνη του κατά την διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστώ, τον καλό μου άγγελο *Γιώργο Τ.*, ο οποίος για άλλη μια φορά μου έδειξε το δρόμο προς τη γνώση.

Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου, τον σύζυγό μου *Γιώργο*, τα παιδιά μου *Ευθύμη & Ανδρέα* και τους φίλους μου (ιδιαίτερα τον *Στάθη* και την *Ευαγγελία*), οι οποίοι με στήριξαν, με βοήθησαν και με «ανέχθηκαν» κατά την διάρκεια αυτού του ταξιδιού.

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες	5
Κατάλογος πινάκων, διαγραμμάτων, γραφημάτων.....	8
Περίληψη	9
Abstract.....	10
Πρόλογος	11
Α΄ ΜΕΡΟΣ	12
A1. Η οικονομική κρίση	12
A1.1. Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης	12
A1.2. Αίτια μιας οικονομικής κρίσης	14
A1.3. Παγκόσμια οικονομική κρίση.....	15
A1.4. Η μετάδοση της κρίσης στην Ελλάδα.....	18
A1.5. Μακροοικονομική επισκόπηση της Ελληνικής Οικονομίας (2008-2015).....	20
A2. Η αγορά εργασίας στην Ελληνική κοινωνία.....	24
A2.1. Οι μεταβολές στο εργατικό δυναμικό.....	24
A2.2. Γυναικεία Απασχόληση - Έμφυλη Ανισότητα – Ανεργία.....	27
A2.3. Γυναικεία Επιχειρηματικότητα στα χρόνια της κρίσης.....	36
A2.4. Αδήλωτη-Απλήρωτη Εργασία.....	38
A3. Συμπεράσματα	39
Β΄ ΜΕΡΟΣ.....	41
B1. Εισαγωγή	41
B2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση	43
B2.1. Integrated Threat Theory	43
B2.2. Ρεαλιστικές απειλές.....	45
B2.3. Ενδοσκοπικό άγχος.....	46
B2.4. Financial Distress (FD).....	46
B2.5. Economic Hardship (EH)	48
B2.6. Job Insecurity (JI)	49
B2.7. Job Satisfaction (JS).....	51
B2.8. Perceived Economic Threat (PET).....	53
B2.9. Income Change (IC).....	54
B3. Ερευνητική Μέθοδος και Συλλογή Δεδομένων	55
B3.1. Ερευνητικό Μοντέλο και Υποθέσεις	56
B3.2. Ερωτηματολόγιο.....	56
B3.3. Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων	58
B3.4. Περιγραφικά Ευρήματα.....	58
B3.5. Διασταύρωση Μεταβλητών με Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	70
B4. Ανάλυση Δεδομένων και Αποτελέσματα	84
B4.1. Μεταβλητές Ελέγχου	85
B4.2. Ανάλυση Παλινδρόμησης I.....	86

B4.3. Ανάλυση Παλινδρόμησης II	90
B4.4. OneWay ANOVA	95
B5. Συμπεράσματα	107
B5.1. Περιορισμοί και Μελλοντική Έρευνα.....	108
Βιβλιογραφία	110
Βιβλιογραφία scales	118
Παράρτημα Α': SCALES	119
Παράρτημα Β': Ερωτηματολόγιο.....	121

Κατάλογος πινάκων, διαγραμμάτων, γραφημάτων

Εικόνα Α1: Διάγραμμα -Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ(Ελλάδα, 2005-2016)	21
Εικόνα Α2: Η ανεργία (%) στην Ελλάδα την περίοδο 2008-2018.....	23
Πίνακας Α1: Οι μεταβολές ανά φύλο των βασικών χαρακτηριστικών του εργατικού δυναμικού τις περιόδους 2008-2013 & 2013-2017	24
Πίνακας Α2: Μέσοι Ετήσιοι Ρυθμοί μεταβολής ανά φύλο των βασικών χαρακτηριστικών του εργατικού δυναμικού τις περιόδους 2008-2013 & 2013-2017	26
Διάγραμμα Α1: Το ποσοστό απασχόλησης ανα φύλο και συνολικά στην Ελλάδα την περίοδο 2001-2019(α' τετράμηνο).....	29
Πίνακας Α3: Η ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις κατηγορίες των απασχολούμενων	30
Διάγραμμα Α2: Η ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις κατηγορίες των απασχολούμενων	30
Εικόνα Α3: Η Ποσοστιαία συμμετοχή Γυναικών (20-64 ετών) στο παραγωγικό μη ενεργό πληθυσμό	31
Διάγραμμα Α3: Το ποσοστό των ανέργων μεταξύ 2018- 2013 κατά φύλο	31
Πίνακας Α4: Το ποσοστό των ανέργων κατά φύλο στην Ελλάδα (2008-2018).....	32
Διάγραμμα Α4: Το ποσοστό ανέργων γυναικών (2008-2018) στην Ελλάδα.....	33
Σχήμα 1: Ερευνητικό μοντέλο και υποθέσεις.....	56
AGE.....	59
LEVEL OF EDUCATION	60
MARITAL STATUS	61
CHILDREN	62
JOB SECTOR.....	63
HUSBAND'S JOB SECTOR.....	64
MONTHLY INCOME	66
INCOME CHANGE * JOB SECTOR CROSSTABULATION.....	71
INCOME CHANGE * MONTHLY INCOME CROSSTABULATION	73
INCOME CHANGE * LEVEL OF EDUCATION CROSSTABULATION	75
FINANCIAL DISTRESS * MONTHLY INCOME CROSSTABULATION	78
ANOVA	86
Coefficients ^a	87

Περίληψη

Η ανεργία στις ημέρες μας αποτελεί φλέγον ζήτημα. Μία πληθώρα μελετών έχει διεξαχθεί ώστε να υπολογιστεί το μέγεθος των οικονομικών αλλαγών τις οποίες επέφερε η οικονομική ύφεση στην Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως. Η ακαδημαϊκή έρευνα έχει επικεντρωθεί στην ανάλυση οικονομικών δεικτών, οι οποίοι όμως δεν αντικατοπτρίζουν τον τρόπο με τον οποίο βιώνει ένα άτομο εν γένει την οικονομική κρίση και ειδικότερα στον τομέα της επαγγελματικής απασχόλησης. Οι γυναίκες, οι οποίες πάντα υπήρξαν σε μειονεκτική θέση στον εργασιακό χώρο σε σχέση με τους άντρες, είναι εκείνες που εν τέλει επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση. Στην παρούσα μελέτη, βασισμένοι πάνω στην ολοκληρωμένη θεωρία απειλών, αναπτύσσουμε και ελέγχουμε ένα μοντέλο το οποίο εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες αντιλαμβάνονται την οικονομική απειλή εν καιρώ κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι καθοριστικοί παράγοντες οι οποίοι είναι ικανοί να προκαλέσουν οικονομική δυσπραγία και κατά συνέπεια να αποτελέσουν οικονομική απειλή.

Λέξεις-κλειδιά: ολοκληρωμένη θεωρία απειλών, οικονομική κρίση, ανεργία, γυναικεία απασχόληση, αντιληπτή οικονομική απειλή, οικονομική δυσπραγία, οικονομικές δυσκολίες, εργασιακή ανασφάλεια, εργασιακή ικανοποίηση.

Abstract

Nowadays, unemployment is considered as a hot topic due to the recent economic recession. A plethora of studies has been conducted, in order for the magnitude of economic changes to be assessed. While academic research has focused on the analysis of economic indices, this fact does not reflect the way in which an individual experiences economic recession in general and especially in the field of employment. Comparatively to men, women have always been in a more disadvantageous position concerning the employment sector. As a result, women experienced in a more intense degree the financial crisis. Based on the Integrated Threat Theory, the present study, using a female sample, develops and tests a model which elucidates the way in which women cope with the perceived economic threat during financial recession. More specifically, we posit that realistic and unrealistic threats such as economic hardship, job satisfaction and job insecurity influence financial distress. Finally, financial distress mediates the relationship between realistic and unrealistic threats and perceived economic threat. The findings have important implications for researchers that are discussed.

Keywords: Integrated Threat Theory, financial crisis, unemployment, female employment, perceived economic threat, financial distress, economic hardship, job insecurity, job satisfaction.

Πρόλογος

Στόχος της παρούσας έρευνας, είναι να αναδείξει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην γυναικεία απασχόληση. Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος, γίνεται μνεία στην οπτική της οικονομίας και τις άμεσες επιπτώσεις της (μείωση μισθών, ανεργία κ.τ.λ.) στον γυναικείο πληθυσμό, με σκοπό να καταγράψει κατά πόσο η οικονομική κρίση η οποία ξέσπασε στην Ελλάδα από το 2009 και έπειτα επηρέασε τη γυναικεία απασχόληση. Στο δεύτερο μέρος, επιχειρείται η προσέγγιση των ψυχολογικών επιπτώσεων της κρίσης (έμμεσες επιπτώσεις). Ειδικότερα, αναλύονται οι έννοιες της εργασιακής ανασφάλειας (Job Insecurity-JI), της ικανοποίησης από την απασχόληση (Job Satisfaction-JS) και των οικονομικών δυσκολιών (Economic Hardship-EH) και τον τρόπο με τον οποίο επιδρούν στην οικονομική δυσπραγία, (Financial Distress-FD) η οποία με την σειρά της, δημιουργεί την αντίληψη της οικονομικής απειλής (Perceived Economic Threat-PET). Επιπρόσθετα, γίνεται αναφορά και στις εισοδηματικές αλλαγές που πιθανώς επηρεάζουν το αίσθημα της οικονομικής απειλής (Income Change-IC). Στην συνέχεια, παρουσιάζονται τα δεδομένα τα οποία προέκυψαν μέσω ερωτηματολογίων, όπως επίσης και η στατιστική τους ανάλυση. Τέλος, αναδεικνύονται τα συμπεράσματα που εξήχθησαν βάσει των δεδομένων, αλλά και σε σχέση με την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Α' ΜΕΡΟΣ

A1. Η οικονομική κρίση

A1.1. Ο ορισμός της οικονομικής κρίσης

Η έννοια του όρου «οικονομική κρίση» έχει πολλούς ορισμούς (Κουφάρης, 2010). Η λέξη κρίση, στην ελληνική γλώσσα προέρχεται από το ρήμα κρίνω χαρακτηρίζοντας μια κατάσταση δύσκολη και επικίνδυνη, θα μπορούσε επίσης να αποδοθεί ως εκτροπή μιας φυσιολογικής κατάστασης από μια μη κανονική μέχρι μη ελεγχόμενη και κατάσταση πανικού και χάους, συνεπώς η κρίση εμπεριέχει μια απώλεια ελέγχου με συνέπειες σε ανθρώπους, πόρους και οργανισμούς (Πανηγυράκης, 2001). Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη (2011),: *«η κρίση έχει τη σημασία της νοητικής διεργασίας που καταλήγει σε εκτιμήσεις, σκέψεις και αποφάσεις».*

Η έννοια της, είναι πολυδιάστατη, θα μπορούσαμε να τη χαρακτηρίσουμε ως το φαινόμενο εκείνο, κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας και των διαφόρων μακροοικονομικών μεγεθών της οικονομίας, όπως για παράδειγμα της απασχόλησης, του εθνικού προϊόντος, των τιμών και των επενδύσεων. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν αυξομειώνονται συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Κουφάρης, 2010). Σύμφωνα με τους Rosenthal, Charles & Hart (1989), η κρίση είναι *«μία σοβαρή απειλή κατά της υφιστάμενης δομής, των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του κοινωνικού συστήματος, η οποία επιβάλλει τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων εντός περιορισμένου χρόνου και υπό συνθήκες αβεβαιότητας».* Κατά τον Sharpe (1963), η κρίση είναι μια χρονική περίοδος κατά την οποία υπάρχει μεγάλη πτωτική κίνηση στην αγορά, ενώ σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό *«η οικονομική κρίση προκύπτει από την διατάραξη της οικονομικής ισορροπίας και την εξασθένιση όλων των οικονομικών παραγόντων εξαιτίας ξαφνικών και απροσδόκητων γεγονότων που εμφανίζονται λόγω τοπικών ή παγκόσμιων αιτιών όπως τα οικονομικά και διοικητικά προβλήματα, η διαφθορά, η διατάραξη του φορολογικού συστήματος, τα προβλήματα πληρωμής του*

εξωτερικού χρέους, η αδυναμία εισαγωγής αρκετού εξωτερικού κεφαλαίου, προβλήματα ανεργίας ή ακόμα και φυσικές καταστροφές» (Erol et al., 2011).

Υπάρχουν τρία είδη κρίσεων τα οποία μπορούν να οδηγήσουν μια χώρα σε οικονομική κρίση:

1. Νομισματική κρίση ή μια κρίση του νομίσματος (current crisis)

Εννοιολογικά ορίζεται, ως μια απότομη υποτίμηση του νομίσματος (Ishihara, 2005). Οι νομισματικές κρίσεις ορίζονται ως «μεγάλες αλλαγές σε ορισμένους δείκτες πραγματικών ή δυνητικών νομισματικών αξιών», ενώ οι Frankel&Rose (1996), προσδιορίζουν τις νομισματικές κρίσεις σε ετήσια βάση όταν ένα νόμισμα υποτιμάται περισσότερο από 25% από το προηγούμενο έτος και όταν ο ρυθμός υποτίμησης είναι υψηλότερος από το προηγούμενο έτος, κατά περισσότερο από 10% για να αποκλείσει την υποτίμηση του νομίσματος που σχετίζεται με τον υπερπληθωρισμό (Glick&Hutchison, 2000).

2. Τραπεζικές κρίσεις (banking crisis)

Είναι αυτές, στις οποίες υπάρχει μια περίοδος κατά την οποία ένα σημαντικό τμήμα του τραπεζικού συστήματος καθίσταται χωρίς ρευστότητα ή με μειωμένη ρευστότητα ή αφερέγγυο.

Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, οι τραπεζικές κρίσεις έχουν πτυχές ρευστότητας και φερεγγυότητας. Οι κρίσεις ρευστότητας, εκδηλώνονται όταν μια τράπεζα δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις άμεσες συμβατικές της υποχρεώσεις έναντι των πιστωτών της, παρόλο που η καθαρή αξία τους είναι θετική, το οποίο σημαίνει ότι δεν έχει τα απαιτούμενα κεφάλαια για να ανταποκριθεί στην απόσυρση των καταθέσεων σε ένα δεδομένο χρονικό σημείο, αν και με την πάροδο του χρόνου θα είναι σε θέση να το πράξει. Από την άλλη, οι κρίσεις φερεγγυότητας αναφέρονται σε μια κατάσταση όπου οι υποχρεώσεις της τράπεζας υπερβαίνουν τα περιουσιακά της στοιχεία σε τρέχουσα αξία και η τράπεζα έχει πτωχεύσει πραγματικά (Ishihara, 2005).

3. Κρίση χρέους (debt crisis)

Ως τέτοια αναφέρεται, η αδυναμία των οφειλετών να πραγματοποιήσουν έγκαιρες πληρωμές συμφερόντων και εντολέων. Οι καθυστερήσεις στις πληρωμές, αποτελούν βασικό δείκτη της έντασης του χρέους της χώρας, με τις αναπτυσσόμενες χώρες να είναι αυτές που συχνά αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες εξυπηρέτησης του χρέους με καθυστερήσεις πέραν του 20% της προγραμματισμένης εξυπηρέτησης του. Υπάρχουν πολλοί δείκτες εξωτερικού χρέους, όπως ο λόγος χρέους προς Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), ο δείκτης χρέους προς εξαγωγές και ο δείκτης εξυπηρέτησης του χρέους (Ishihara, 2005).

A1.2. Αίτια μιας οικονομικής κρίσης

Τα αίτια κάθε κρίσης ποικίλουν, οι παράγοντες επιρροής διαφέρουν, εμφανίζονται με διαφορετική μορφή και η εκδήλωση λαμβάνει διαφορετική έκταση και ένταση. Παρά ταύτα οι κρίσεις έχουν τα παρακάτω κοινά χαρακτηριστικά (Kaminsky, 2003): κλιμακούμενη ένταση, υψηλό αίσθημα ανασφάλειας, κινδύνου και αβεβαιότητας, ραγδαίες μεταβολές των συνθηκών της αγοράς, επιρροή των ρυθμών του κρατικού μηχανισμού και της συνήθους λειτουργίας της κοινωνίας και πλήγμα της δημόσιας και διεθνούς εικόνας της χώρας που βιώνει την οικονομική κρίση. Οι οικονομικές διακυμάνσεις γενικότερα, οφείλονται τόσο σε μη οικονομικούς παράγοντες (εξωγενείς) όσο και σε οικονομικούς (ενδογενείς) (Παπαηλίας, 2011).

Οι **εξωγενείς παράγοντες** είναι απρόοπτα γεγονότα που βρίσκονται έξω από το πλέγμα λειτουργίας της οικονομίας, αλλά εμφανιζόμενα εισέρχονται εντός του οικονομικού συστήματος και αυξομειώνουν την οικονομική δραστηριότητα, ανάλογα με την περίπτωση. Τέτοιοι παράγοντες είναι οι πόλεμοι, οι θεομηνίες, οι σεισμοί και οι πλημμύρες.

Οι **ενδογενείς παράγοντες** είναι εκείνοι που δημιουργούνται και επενεργούν εντός του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος. Τέτοιοι παράγοντες είναι η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά τη φάση της ανόδου, η μειωμένη αγοραστική δύναμη του πληθυσμού σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η διακύμανση της προσφοράς χρήματος εντός της οικονομίας, η διακύμανση του επιτοκίου, η

αναρχία της παραγωγής, ο επιταχυντής (μια αρχική μεταβολή του εισοδήματος επιφέρει μια μεγαλύτερη μεταβολή στην επένδυση), ο πολλαπλασιαστής (μια αρχική μεταβολή της επένδυσης επιφέρει μια μεγαλύτερη μεταβολή στο εισόδημα), η ψυχολογία του επιχειρηματία, οι μεταβολές στην οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου και η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους.

A1.3. Παγκόσμια οικονομική κρίση

Η κρίση στις διεθνείς αγορές ξεκίνησε το 2007 στην αγορά στεγαστικής πίστης των Η.Π.Α. και μετατράπηκε σύντομα σε κρίση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος με αποτέλεσμα να μεταφερθεί στην πραγματική οικονομία και να επηρεάσει και την ευρωπαϊκή οικονομία (Βασιλάκης, 2013). Η αναταραχή που προκλήθηκε στον τομέα στεγαστικών δανείων των Η.Π.Α και η ταχεία επέκταση της κρίσης σε διεθνές επίπεδο αποδεικνύει ότι έχουμε να κάνουμε με μια κρίση βαθιά, πολύ διαφορετική από άλλες, προηγούμενων ετών, η οποία αναδεικνύει διάφορα συστημικά προβλήματα. Στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου χορηγούνταν σε όλο και λιγότερους φερέγγυους οφειλέτες, ενώ η σχέση του χρέους αμερικανικών νοικοκυριών προς Α.Ε.Π αυξήθηκε από 50% τη δεκαετία του 1980 στο 100% μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000 (Aiginger, 2009).

Το περιβάλλον των χαμηλών πραγματικών επιτοκίων ευνόησε τη δημιουργία χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων αυξημένων κινδύνων παραχωρώντας δανεισμό σε αφερέγγυους δανειολήπτες. Οι επιθετικές πολιτικές χορήγησης δανείων σε συνδυασμό με την εκρηκτική αύξηση της μόχλευσης των νοικοκυριών συνέβαλλαν στην αύξηση των τιμών των ακινήτων. Ως αποτέλεσμα του πληθωρισμού, το 2006 τα επιτόκια άρχισαν να αυξάνονται, η νομισματική πολιτική έγινε πιο περιοριστική και η αγορά περιήλθε σε κορεσμό. Τότε έγιναν εμφανή τα πρώτα σημάδια της κρίσης που επρόκειτο να ξεσπάσει στην αγορά των ακινήτων των Η.Π.Α (Χριστοφόρου, 2011). Εκείνη την περίοδο εμφανίσθηκαν οι πρώτες καθυστερήσεις πληρωμών των δανείων στις τράπεζες, κάτι το οποίο είχε πολλαπλάσιες επιπτώσεις για το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Πολλοί δανειολήπτες είχαν εισέλθει στην φάση των υψηλότερων αποπληρωμών και επιτοκίων που δεν γινόταν πλέον να αντικατασταθούν ή να εξυπηρετηθούν από φθηνότερα δάνεια και άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι η αξία της κατοικίας που είχαν αγοράσει έπεφτε κάτω από

την αξία του δανείου τους με συμφέρον τελικά να την παραδώσουν πίσω στην τράπεζα (Χριστοφόρου, 2011).

Καθώς λοιπόν όλο και περισσότερα νοικοκυριά χρεοκοπούσαν, τόσες περισσότερες ήταν οι κατοικίες που εισέρχονταν στην κτηματομεσιτική αγορά προκαλώντας μείωση των τιμών, συμπαρασύροντας τις εγγυήσεις των δανείων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μια αντίστροφη πορεία στην αγορά των ακινήτων σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, κάτι που τελικά άρχισε να την οδηγεί σε κατάρρευση (Χριστοφόρου, 2011). Η κατάρρευση της αγοράς ακινήτων προκάλεσε αδυναμία εξόφλησης των υποχρεώσεων στην αγορά των ενυπόθηκων δανείων μειωμένης εξασφάλισης.

Τον Ιούνιο του 2007 δύο κεφάλαια επένδυσης υψηλού κινδύνου (hedgefunds) της πέμπτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας των ΗΠΑ, της BearStearns, κατέρρευσαν, έτσι η BearStearns παρείχε \$3,2 δισ. σε δάνεια για να κρατήσει τα hedgefunds ζωντανά (Butler, 2014). Η ζημιά όμως είχε γίνει και τον επόμενο μήνα τα κεφάλαια είχαν απώλειες άνω του 90% της αξίας τους (Butler, 2014). Τον Αύγουστο του 2007, η γαλλική τράπεζα BNP Paribas ανέστειλε προσωρινά την εξαγορά μεριδίων τριών δομημένων επενδυτικών σχημάτων (SIVs) και αυτό έφερε την αναστάτωση στο επενδυτικό κοινό ότι στο χαρτοφυλάκιο της τράπεζας βρίσκονται χρηματοπιστωτικά μέσα αμφιβόλου ποιότητας και μειωμένης εξασφάλισης. Η ανακοίνωση της πάγωσε την αγορά και έφερε το επόμενο στάδιο της κρίσης (Kingsley, 2012). Τον Σεπτέμβρη του 2008, ο Αμερικανός επενδυτικός τραπεζικός κολοσσός LehmanBrothers καταρρέει. Οι αρχές των Η.Π.Α., αφού διέσωσαν πρώτα ορισμένες τράπεζες, μετά έκριναν ότι δεν θα ήταν πρόβλημα να αφήσουν την LehmanBrothers να καταρρεύσει, για παραδειγματισμό πειθαρχίας και ευθύνης των μετόχων και πιστωτών (Χριστοφόρου, 2011). Η τέταρτη, όμως τράπεζα, σε μέγεθος των ΗΠΑ είχε \$600 δισ. υποχρεώσεις στις κεφαλαιαγορές σε χιλιάδες επενδυτές σε όλο τον κόσμο, συμμετείχε ως μέλος σε 30 διεθνή συστήματα πληρωμών, διακανονισμού και φύλαξης τίτλων και είχε συνάψει 900 χιλιάδες συμβάσεις παραγωγών με τρίτους, αξίας τρισεκατομμυρίων δολαρίων, κυρίως με διεθνείς τράπεζες και θεσμικούς επενδυτές (Χριστοφόρου, 2011). Η LehmanBrothers σηματοδοτεί την κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού

συστήματος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Ευρώπης και κλυδωνίζει τον τραπεζικό τομέα όλης της υφελίου. Ακολουθεί παγκόσμια αναταραχή και οι εξελίξεις ακολουθούν η μια την άλλη ραγδαία και σε ένα βαθμό ανεξέλεγκτα.

Ο τραπεζικός τομέας άλλαξε δραματικά καθότι με μορφή ντόμινο η μια τράπεζα μετά την άλλη είτε χρεοκοπούσαν ή εξαγοράζονταν, με την Goldman Sachs και Morgan Stanley να επικρατούν έναντι όλων των άλλων τραπεζών αφού μετατράπηκαν σε εμπορικές, για να έχουν χρηματοδότηση από την F.E.D. (Federal Reserve System). Έτσι η χρηματοπιστωτική κρίση εξαπλώνεται στην Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο με επιρροές στο εμπόριο, τις επενδύσεις, την κατανάλωση, τις θέσεις εργασίας και το βιοτικό επίπεδο των χωρών. Συνοψίζοντας, τα κυριότερα αίτια εμφάνισης της διεθνούς οικονομικής κρίσης ήταν τα εξής (Χαρδούβελης, 2009):

- οι διεθνείς ανισορροπίες όσον αφορά το διαφορετικό βαθμό αποταμίευσης και επένδυσης,
- η φούσκα των τιμών των ακινήτων στις ΗΠΑ,
- η ραγδαία αύξηση των δανείων χαμηλής εξασφάλισης που συνέβαλαν στην αύξηση των τιμών των κατοικιών,
- οι νέες μορφές τιτλοποιήσεων, με πολύπλοκους δομημένους τίτλους, στους οποίους οι οίκοι αξιολόγησης παρείχαν υψηλές βαθμολογήσεις,
- οι υπέρογκες αμοιβές των στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα
- οι ατέλειες του συστήματος εποπτείας,
- η υψηλή μόχλευση χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και νοικοκυριών.

Η οικονομική κρίση επηρέασε την ανάπτυξη των χωρών, αύξησε την ανισότητα στο εσωτερικό των χωρών και οδήγησε στην υποβάθμιση κυρίως χώρες με χαμηλή και μέση ανάπτυξη (Βισβιζή, 2012).

Πρώτο θύμα της σημερινής κρίσης ήταν η Ιρλανδία και ακολούθησε η Ουγγαρία, και οι δύο χώρες ζήτησαν τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Αλεξανδρή, 2009). Ακολούθησαν και άλλες χώρες όπως η Ισπανία, η Κύπρος και πως θα μπορούσε άλλωστε να μείνει εκτός η Ελλάδα, πλέον έχει δημιουργηθεί μια

εκτός ελέγχου κρίση με επιπτώσεις σε όλη την Ευρώπη (Χάλαρη, 2012). Το παράδοξο στη σημερινή Ευρώπη είναι ότι όλοι θεωρούνται ένοχοι, εκτός από τις τράπεζες, τους κερδοσκόπους και τους χρηματιστές. Την σημερινή κατάσταση υποχρεώνονται να πληρώσουν οι πολίτες οι οποίοι δεν φέρουν ιδιαίτερη ευθύνη, με τους κρατικούς και μη μηχανισμούς να προσπαθούν να τους πείσουν ότι μόνο αυτοί μπορούν να εξασφαλίσουν την απεμπλοκή από την οικονομική κρίση (Βεργοπούλου, 2012).

A1.4. Η μετάδοση της κρίσης στην Ελλάδα

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 ήταν φυσικό να επηρεάσει και την Ελλάδα, όπως και έγινε μετά από ένα χρόνο. Η πρόσφατη ελληνική οικονομική κρίση όμως δεν είναι ανεξάρτητο και απρόσμενο φαινόμενο, είναι μια σειρά από διαρθρωτικά προβλήματα, πολιτικών εφαρμογών αλλά και συνέπεια της παγκοσμιοποίησης και μιας σειράς ευρωπαϊκών κρίσεων χρέους. Στα τέλη του έτους 2009 αναπτύχθηκε μια κρίση χρέους μεταξύ των επενδυτών σχετικά με την ικανότητα του ελληνικού κράτους να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, λόγω των αυξημένων επιπέδων δημοσίου χρέους. Αποτέλεσμα αυτού να δημιουργηθεί μια κρίση εμπιστοσύνης για την Ελλάδα (Kosmidou et al., 2015).

Στα μέσα του 2010 διαπιστώθηκε πως το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο. Επομένως η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια για να χρηματοδοτήσει το τρέχον δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος με άμεσο κίνδυνο στη στάση πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η κυβέρνηση έδρασε άμεσα για να ανακτήσει την αξιοπιστία της προς την διεθνή αγορά με τη λήψη μέτρων, όμως αυτός ο στόχος δεν μπόρεσε να επιτευχθεί. Η Ελλάδα έπειτα προσέφυγε επείγοντως στον μηχανισμό στήριξης που συγκρότησαν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ανακοινώθηκε τον Απρίλιο του 2010 (Kosmidou et al., 2015). Βέβαια, η χρηματοδότηση για την στήριξη του ελληνικού κράτους έγινε υπό την προϋπόθεση λήψης μέτρων σχετικά με την δημοσιονομική εξυγίανση. Η διεθνής βοήθεια κωδικοποιήθηκε και εντάχθηκε σε ένα «Μνημόνιο Συνεργασίας», μια αναλυτική δηλαδή συμφωνία μεταξύ της χώρας και των

δανειστών εταίρων της. Η συμφωνία περιλάμβανε συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις στους βασικούς τομείς πολιτικής και σαφείς δεσμεύσεις για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων σε συγκεκριμένους χρόνους. Μια γενική στρατηγική λιτότητας που επέβαλλε μεγάλες περικοπές εισοδημάτων και δαπανών, σε συνδυασμό με αυξήσεις στην άμεση και έμμεση φορολογία.

Τον Μάιο του 2010 χορηγήθηκε ένα δάνειο διάσωσης για την Ελλάδα με το οποίο αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος στάσης πληρωμών, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Ταυτόχρονα ανακοινώθηκαν και τα μέτρα λιτότητας που επέβαλε η τρόικα (ΔΝΤ, ΕΕ, ΕΚΤ) στην Ελλάδα. Η Ελληνική οικονομία το επόμενο διάστημα παρά τα μέτρα που έλαβε συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας. Στις 12 Μαρτίου 2011 στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ αποφασίστηκε επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του δανείου του Μαΐου κατά 7,5 χρόνια και μείωση του επιτοκίου κατά 1% εξέλιξη ιδιαίτερα σημαντική για την Ελλάδα. Η δυσαρέσκεια της κοινωνίας όμως γινόταν ολοένα και πιο έντονη καθώς η ύφεση επιδεινώνονταν, η οικονομία συρρικνωνόταν και η ανεργία αυξανόταν. Ένα χρόνο μετά (Ιούνιο 2011) ψηφίζεται ένα εκ νέου πρόγραμμα διάσωσης (το «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Προσαρμογής 2011–15») που περιλάμβανε την λήψη νέων μέτρων και πολλές περικοπές. Οι οριζόντιες περικοπές έπληξαν όλες τις συντάξεις, τα προνομιακά επιδόματα και τις εργασιακές παροχές. Τέλος λόγω της πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας, του υψηλού δανεισμού και των πολιτικών λιτότητας, η ανεργία άρχισε να εκτοξεύεται στα ύψη δημιουργώντας δυστυχία και φτώχεια στην ελληνική κοινωνία. Τον Μάιο του 2012 λόγω της αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης, εξαπλώθηκε το συναίσθημα πως η Ελλάδα θα έπρεπε να εγκαταλείψει την Ευρώπη, και αυτό επηρέασε αρκετά την διεθνή συμπεριφορά της αγοράς. Το πρόγραμμα που εφαρμόστηκε, επέφερε πολυεπίπεδες βαριές οικονομικές επιπτώσεις, ριζικές θεσμικές αλλαγές, συρρίκνωση εισοδημάτων, υψηλή και άνιση φορολόγηση στα εισοδήματα των φυσικών προσώπων και υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου (Kosmidou et al., 2015).

Σύμφωνα με το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος, οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της Ελληνικής Οικονομίας αποτυπώνονται στη συνεχή επιβράδυνση

του ρυθμού ανάπτυξης, στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα ελλείμματα του Δημοσίου, στα ελλείμματα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και στο ύψος του Δημόσιου Χρέους, τα οποία έχουν εκτραπεί σε επίπεδα εκτός ελέγχου. Όλα αυτά καθιστούν την οικονομία, ακόμη πιο ευάλωτη και σαθρή στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης της χώρας (Pacheco, 2015).

Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας αποδυναμώθηκε καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Ακόμη, οι Τράπεζες το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, ήταν εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση έπληξε με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές (Tzogopoulos, 2016).

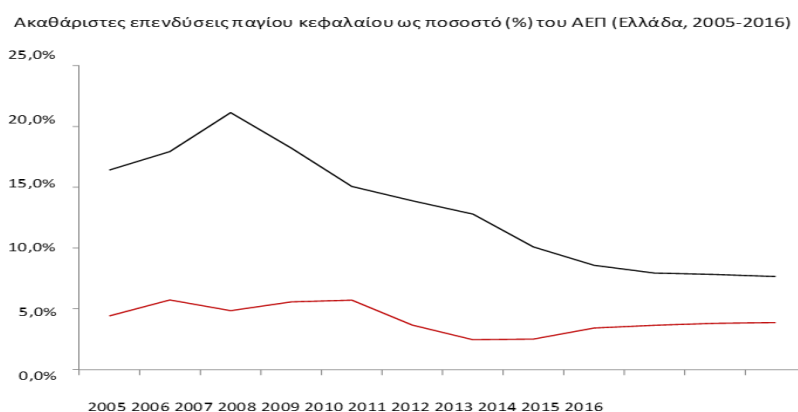
A1.5. Μακροοικονομική επισκόπηση της Ελληνικής Οικονομίας (2008-2015)

Κατά την προηγούμενη δεκαετία η Ελλάδα γνώρισε μεγάλη και ραγδαία ανάπτυξη, η οποία ωστόσο σταμάτησε το έτος 2008. Ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ σημείωσε επιβράδυνση στο 2,0% το 2008 συγκριτικά με το 4,5% που βρισκόταν τα δύο προηγούμενα χρόνια. Η οικονομική ανάπτυξη οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ιδιωτική καταναλωτική δαπάνη, που βασίστηκε στη σημαντική πιστωτική επέκταση, η οποία προέκυψε λόγω του ιδιαίτερα σταθερού χρηματοπιστωτικού τομέα. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα την εν λόγω περίοδο επηρεάστηκε λιγότερο σε σχέση με άλλες χώρες από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική αναταραχή. Επιπροσθέτως, η εγχώρια ζήτηση βοήθησε, ώστε να αυξηθεί το ΑΕΠ κατά 1,16 ποσοστιαίες μονάδες, ένα ποσοστό το οποίο καθίσταται αρκετά χαμηλό σε σχέση με τις προηγούμενες τάσεις. Ενώ, οι υπερβάσεις στον προϋπολογισμό στη διάρκεια του 2008, όπως επίσης και η ανάγκη για δημοσιονομική εξυγίανση, είχε ως αποτέλεσμα τη μέτρια αύξηση των δαπανών δημόσιας κατανάλωσης κατά 0,6%

σε σχέση με το 2007, οπότε και το ποσοστό ήταν 8,4%. Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους σημειώθηκε μείωση και στους δείκτες οικονομικού αλλά και επιχειρηματικού κλίματος. Έτσι ενισχύθηκε η αβεβαιότητα σχετικά με τις οικονομικές προοπτικές (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014) γεγονός που οδήγησε τόσο σε δυσμενές εξωτερικό περιβάλλον όσο και στην αποθάρρυνση για επενδύσεις.

Έπειτα, η οικονομική κρίση, με την οποία ήταν αντιμέτωποι οι σημαντικότεροι εμπορικοί εταίροι της χώρας μας, επέφερε συνέπειες και στο εξωτερικό ισοζύγιο της οικονομίας. Παρόλο που η συνολική απασχόληση δεν μεταβλήθηκε σημαντικά, η πραγματική αμοιβή του εργαζομένου σημείωσε πτωτική πορεία συγκριτικά με το έτος 2007. Παράλληλα, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 7,4% κατά το 2008 από 8,0% που ήταν το 2007. Ένα χρόνο αργότερα, αποδείχθηκε πόσο δυσμενής ήταν η κατάσταση για την ελληνική οικονομία. Εξαιτίας της κακής οικονομικής κατάστασης της Ελλάδος, οι πληθωριστικές πιέσεις μειώθηκαν αρκετά με αποτέλεσμα την αύξηση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή κατά 1,2%. Επιπροσθέτως, οι δαπάνες ιδιωτικής κατανάλωσης μειώθηκαν κατά 1,5% ενώ η μείωση του ακαθάριστου σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου οδήγησε σε μείωση κατά 25% σε ότι αφορά στην αύξηση των επενδύσεων σε εξοπλισμό και 13% στον κλάδο των κατασκευών. Η μείωση των επενδύσεων παρατηρήθηκε κυρίως στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, στον εξωτερικό τομέα, οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες σε συνδυασμό με τον περιορισμένο όγκο συναλλαγών ανάμεσα στα κράτη-μέλη της ΕΕ είχε αρνητικό αντίκτυπο στον τομέα της ναυτιλίας αλλά και του τουρισμού.

Εικόνα Α1: Διάγραμμα -Ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό (%) του ΑΕΠ(Ελλάδα, 2005-2016)

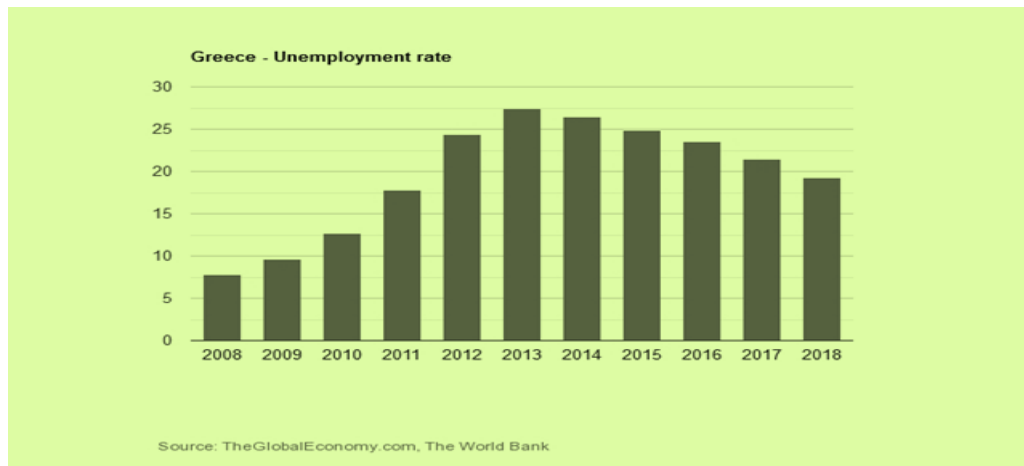

Πηγή: AMECO (αναδημοσίευση)

Ένα χρόνο μετά, οι οίκοι αξιολόγησης υποβαθμίζουν την οικονομία της Ελλάδος, ενώ, η τότε κυβέρνηση της χώρας αποφεύγει την άμεση λήψη μέτρων διάσωσης της οικονομίας, προκειμένου να καθυσυχάσει τις αγορές. Την ίδια περίοδο ο προϋπολογισμός σημείωσε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, ενώ υπήρχαν ιδιαίτερα χαμηλοί μισθοί και συντάξεις. Είναι αξιοσημείωτο, πως από τον Ιανουάριο του 2009 σημειώνονταν συνεχής άνοδος των spreads, η οποία ξεπέρασε τις 1000 μονάδες λίγους μήνες αργότερα, τον Απρίλιο. Αφού διενεργήθηκαν πολλές διαπραγματεύσεις σε ότι αφορά το ύψος όπως επίσης και τους όρους της χρηματοδότησης, η Ελληνική κυβέρνηση προχώρησε στην υπογραφή του Μνημονίου στις 5 Μαΐου 2010, βάσει του οποίου οριζόταν οικονομική υποστήριξη ύψους 80 δισ. ευρώ από άλλες χώρες της ευρωζώνης αλλά και 30 δισ. ευρώ από το ΔΝΤ. Κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του, πραγματοποιήθηκαν πολλές αλλαγές, στο εργασιακό, το ασφαλιστικό και άλλους τομείς και ενώ οι πολίτες έβλεπαν τα έσοδα τους να μειώνονται, οι φορολογικές εισφορές αυξάνονταν. Το δημόσιο έλλειμμα μειώθηκε σε 10,2% το 2011 και σε 8,8% το 2012, αυξήθηκε σε 13,1% το 2013 αλλά μειώθηκε ξανά σημαντικά το 2014, φθάνοντας στο 3,6% του ΑΕΠ, ενώ κατά το έτος 2015 το έλλειμμα υπολογίσθηκε στο 7,2%. Η συρρίκνωση της εγχώριας οικονομίας οδήγησε στην κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας κατά 15 εκατοστιαίες μονάδες την περίοδο 2009- 2012. Ακόμη και πριν την έναρξη της κρίσης η Ελλάδα είχε υψηλά ποσοστά ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας που αντικατόπτριζαν τις εγγενείς αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας αλλά και την αδυναμία της αγοράς εργασίας να εξασφαλίσει θέσεις σε εκείνους που βρίσκονταν για μεγάλα χρονικά διαστήματα εκτός απασχόλησης (Λώλος & Παπαπέτρου, 2010). Πριν ακόμη υπογραφεί το πρώτο Μνημόνιο, η Ελλάδα αντιμετώπιζε πρόβλημα υψηλής ανεργίας (9,8% το 2009). Ενώ για το 2010 αυξήθηκε περαιτέρω στο 12,9%, ως συνέπεια της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που εφαρμόστηκε εξαιτίας της κρίσης χρέους και τα μέτρα δημοσιονομικής λιτότητας τη διπλασίασαν το 2011 (στο 18,1%) και το 2012 το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στο υψηλότερο επίπεδο ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (24,7%), αυξήθηκε σε ακόμη υψηλότερα ποσοστά (27,7%) το 2013. Κατά το έτος 2014 παρατηρείται για πρώτη φορά από την έναρξη της κρίσης μια μικρή μείωση, αν και η ανεργία παρέμεινε στα πολύ υψηλά επίπεδα του 26,7%, ενώ κατά το έτος 2015 σημείωσε

μικρή περαιτέρω πτώση και έφτασε στο 25,1%. Το έτος 2016 συνεχίζεται σταθερά αλλά συγκρατημένα η πτώση αγγίζοντας το 23,7%, το 2017 σε 21,7% ενώ το 2018 πέφτει για πρώτη φορά από το 2011 κάτω από τις 20 ποσοστιαίες μονάδες ήτοι 19,5%. (www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/3_ΜΟΥΡΜΟΥΡΑΣ_ΔΙΠΛΗ_ΚΡΙΣΗ_ΤΟΜΟΣ_A)

Εικόνα Α2: Η ανεργία (%) στην Ελλάδα την περίοδο 2008-2018

Η οικονομική δυσπραγία, έπληξε και το διεθνές εμπόριο. Αναλυτικότερα, οι εξαγωγές ελληνικών αγαθών κατά το έτος 2014 μειώθηκαν σε σχέση με το 2013 κατά 1,5% περίπου και ανήλθαν σε 27,2 δις Ευρώ. Από την άλλη πλευρά, οι εισαγωγές της χώρας το 2014 ανήλθαν σε 47,7δις Ευρώ ενώ το 2013 ήταν 46,9 δις Ευρώ, δηλαδή αυξήθηκαν κατά 1,7%.

A2. Η αγορά εργασίας στην Ελληνική κοινωνία

A2.1. Οι μεταβολές στο εργατικό δυναμικό

Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, η συρρίκνωση της απασχόλησης συντελέστηκε σε όλες τις κατηγορίες της με εξαίρεση τους μερικώς απασχολούμενους. Το κύριο βάρος της συρρίκνωσης εντοπίζεται στους απασχολούμενους στις μικρές επιχειρήσεις, στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών και στη μισθωτή εργασία, ειδικά στη μόνιμη εργασία (Πίνακας 1).

Πίνακας Α1: Οι μεταβολές ανά φύλο των βασικών χαρακτηριστικών του εργατικού δυναμικού τις περιόδους 2008-2013 & 2013-2017

		2008 - 2013		2013 - 2017		
II V	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Εργατικό δυναμικό	-140.648	-197 784	57 136	-54.907	- 86 577	31 670
Σύνολο απασχολούμενων	-1.101.846	- 726 215	- 375 631	256.404	111 361	145 043
Απασχ. σε επιχειρήσεις μέχρι 10 άτομα	-758.862	- 490 510	- 268 352	17.237	- 6 670	23 907
Απασχ. σε επιχειρήσεις 11 άτομα	- 342 984	- 235 705	- 107 279	239 167	118 031	121 136
Μισθωτοί	-797.033	- 517 564	- 279 469	273.816	129 962	143 854
Αυτοαπασχολούμενοι	-62.184	- 46 134	- 16 050	-33.366	- 37 379	4 013
Απασχολούμενοι στην γεωργία	-34.756	- 18 444	- 16 312	-24.019	- 8 501	- 15 518
Απασχολούμενοι στην βιομηχανία	-218.327	- 159 599	- 58 728	33.337	13 125	20 212

Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες	-588.474	- 292 906	- 295 568	251.728	114 398	137 330
Πλήρης απασχόληση	-1 138 795	- 759 086	- 379 709	174 591	72 925	101 666
Μερική απασχόληση	36.949	32 871	4 078	81.813	38 436	43 377
Μόνιμη απασχόληση	- 667 283	- 453 509	- 213 774	182 487	95 187	87 300
Προσωρινή απασχόληση	-129.750	- 64 055	- 65 695	91.329	34 775	56 554
Σύνολο ανέργων	961.198	528 431	432 767	-311.311	- 197 938	- 113 373
Άνεργοι νέοι 15-29 ετών	276.555	154 641	121 914	-176.795	- 101 844	- 74 951
Νεοεισερχόμενοι Άνεργοι («ΝΕΟΙ»)	177.892	80 192	97 700	-108.504	- 47 783	- 60 721
Μακροχρόνιοι άνεργοι	695.558	377 539	318 019	-108.430	- 87 802	- 20 628
Άνεργοι με εργασιακή εμπειρία	783.306	448 239	335 067	-202.807	- 150 155	- 52 652

Πηγή: Γ.Γ. ΕΛΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2008-2017 Β' τριμήνου, Επεξεργασία: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (Γ. Κρητικίδης)
(αναδημοσίευση)

Πίνακας Α2: Μέσοι Ετήσιοι Ρυθμοί μεταβολής ανά φύλο των βασικών χαρακτηριστικών του εργατικού δυναμικού τις περιόδους 2008-2013 & 2013-2017

	2008 - 2013			2013 - 2017		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Εργατικό δυναμικό	-0,6%	-1,4%	0,5%	-0,3%	-0,8%	0,4%
Σύνολο απασχολούμενων	-5,3%	-5,8%	-4,5%	1,8%	1,3%	2,4%
Απασχ. σε επιχειρήσεις μέχρι 10 άτομα	-5,9%	-6,4%	-5,3%	0,2%	-0,1%	0,7%
Απασχ. σε επιχειρήσεις 11 άτομα	-4,3%	-4,9%	-3,3%	4,0%	3,4%	4,8%
Μισθωτοί	-5,9%	-6,7%	-4,8%	2,9%	2,5%	3,4%
Αυτοαπασχολούμενοι	-1,3%	-1,5%	-1,1%	-0,9%	-1,6%	0,3%
Απασχολούμενοι στην γεωργία	-1,4%	-1,3%	-1,6%	-1,3%	-0,8%	-2,0%
Απασχολούμενοι στην βιομηχανία	-9,7%	-9,7%	-9,8%	2,5%	1,3%	5,4%
Απασχολούμενοι στις υπηρεσίες	-4,1%	-3,9%	-4,5%	2,4%	2,1%	2,9%
Πλήρης απασχόληση	-5,8%	-6,3%	-5,1%	1,3%	0,9%	1,9%
Μερική απασχόληση	2,7%	7,4%	0,5%	6,4%	7,8%	5,5%
Μόνιμη απασχόληση	-5,6%	-6,5%	-4,2%	2,2%	2,0%	2,4%
Προσωρινή απασχόληση	-8,8%	-8,7%	-8,8%	8,9%	7,0%	10,8%
Σύνολο ανέργων	29,4%	36,9%	23,7%	-6,5%	-8,4%	-4,6%
Άνεργοι νέοι 15-29 ετών	21,9%	26,9%	17,8%	-12,1%	-14,2%	-10,0%
Νεοεισερχόμενοι («ΝΕΟΙ»)	18,3%	22,5%	15,9%	-10,1%	-11,3%	-9,3%
Μακροχρόνιοι άνεργοι	36,4%	47,9%	28,8%	-3,2%	-5,4%	-1,2%
Άνεργοι με εργασιακή εμπειρία	34,4%	42,2%	27,9%	-5,4%	-7,8%	-2,9%

Πηγή: www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/07/3.-ΜΑΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ.pdf (αναδημοσίευση)

Οι γυναίκες συμμετέχουν με ποσοστό γύρω στο ήμισυ στις μεταβολές της προσωρινής εργασίας, στον πρωτογενή και τον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής με τον οποίο συρρικνώθηκε η απασχόληση στις γυναίκες είναι μικρότερος των αντίστοιχων των ανδρών (Πίνακας 2). Οι γυναίκες συμμετέχουν με αναλογία πάνω από 50% μόνο στη κατηγορία των Νεοεισερχόμενων ανέργων. Όπως και στην απασχόληση έτσι και στους ανέργους ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των γυναικών είναι μικρότερος των ανδρών

(Πίνακας 2). Κατά τη νεότερη περίοδο 2013-2017 διαπιστώνουμε σταδιακή αποκλιμάκωση της ανεργίας και αυξητική τάση στην απασχόληση. Ως προς την αύξηση της απασχόλησης αυτή οφείλεται στις μεταβολές των εργαζομένων σε μεγάλες επιχειρήσεις, στη βιομηχανία και τον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών και κατά 2/3 στις αυξήσεις της πλήρους και της μόνιμης εργασίας (Πίνακας 1).

A2.2. Γυναικεία Απασχόληση - Έμφυλη Ανισότητα - Ανεργία

Αν και η παρουσία των γυναικών στην αγορά εργασίας όπως διαπιστώνουμε σταδιακά αυξάνεται, υπάρχουν χαρακτηριστικά τα οποία παραμένουν αναλλοίωτα και που αναδεικνύουν το θέμα μιας γενικευμένης και συστημικής ανισότητας σε βάρος των γυναικών. Το πρώτο από αυτά τα χαρακτηριστικά και το οποίο θα ερευνήσουμε σε συγκριτική βάση είναι ο διαφορετικός τρόπος που πλήττει η ανεργία τις γυναίκες, καθώς παρατηρείται ότι όσο αυξάνεται το γυναικείο εργατικό δυναμικό, αυξάνεται ανάλογα και το ποσοστό ανεργίας του, ενώ σε περιόδους ύφεσης το γυναικείο ποσοστό ανεργίας αυξάνεται δυσανάλογα προς το αντρικό. Η μακροχρόνια ανεργία επίσης πλήττει με πολύ μεγαλύτερη συχνότητα τις γυναίκες, ενώ τίθενται και ζητήματα που αφορούν τη συχνότερη ανασφάλιστη εργασία των γυναικών.

Εν μέσω της κρίσης, υπάρχει σοβαρή ανησυχία ότι η πρόοδος που έχει επιτευχθεί όσον αφορά στη μείωση της φτώχειας και την ισότητα των γυναικών μπορεί να σταματήσει και να ανατραπεί μια ενδεχόμενη θετική πορεία της οικονομίας. Αν και η οικονομική ανάπτυξη δεν αποτελεί επαρκή προϋπόθεση για δίκαιη κατανομή της ευημερίας ή για βελτίωση της ανθρώπινης ανάπτυξης, οι εκτεταμένες οικονομικές ζημιές της ύφεσης και οι παρατεταμένες χρηματοπιστωτικές κρίσεις τεκμηριώθηκαν ως παραβιάσεις της ισότητας των φύλων και άλλων αναπτυξιακών στόχων στο παρελθόν (Fourth World Conference on Women, 1995). Οι άνδρες τείνουν να κυριαρχούν σε τομείς και επαγγέλματα με καλύτερες αμειβόμενες θέσεις εργασίας, οι μισθολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών σε ολόκληρο τον κόσμο παρέχουν σαφείς αποδείξεις γι' αυτό, και απασχολούνται κυρίως σε βιομηχανικούς τομείς, καθώς και σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και ακίνητα. Οι γυναίκες, από την άλλη πλευρά, επικεντρώνονται στις υπηρεσίες και κυρίως στις κατώτερες μισθωμένες θέσεις εργασίας. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, η

γεωργία, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και άλλες εξαγωγικές, χαμηλού κόστους κατασκευές και εργασίες βρίσκουν τις γυναίκες περισσότερες σε αριθμό από τους άνδρες. Στον τομέα της μη αμειβόμενης εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της παράνομης και της μη αμειβόμενης εισφοράς οικογενειακής εργασίας, η συγκέντρωση των γυναικών είναι εξαιρετικά υψηλή.

Αναφορικά με τις έμφυλες ανισότητες στα θέματα εργασίας, και παρά την αύξηση των γυναικών σε όλους τους επιμέρους τομείς της οικονομίας, παρατηρείται ένα μισθολογικό χάσμα εις βάρος των γυναικών, πέρα από μία σαφή και αυταπόδεικτη κατάτμηση της αγοράς εργασίας σε γυναικεία και ανδρικά επαγγέλματα. Η έμφυλη ανισότητα είναι ένα φαινόμενο που παρά το γεγονός ότι είναι τόσο παλιό όσο η συγκρότηση των πατριαρχικών κοινωνιών, έχει αρχίσει να απασχολεί την κοινωνία και την επιστημονική κοινότητα μόλις κατά τις τελευταίες δεκαετίες, καθώς η μεταβιομηχανική εποχή έχει δημιουργήσει τις συνθήκες για την αναγνώριση εμφανών και αφανών ανισοτήτων, ενώ παράλληλα έχουν δημιουργηθεί τα εργαλεία για την άμβλυνσή της. Τα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των ανδρών είναι σχεδόν 18% (αύξηση 300%) και δεν συμπεριλαμβάνεται ο αυξανόμενος αριθμός που έχουν αποχωρήσει και συνεχίζουν να εγκαταλείπουν τη χώρα καθώς η ύφεση βάθαινε. Η ανεργία εξαπλώθηκε από την κατασκευή στον τομέα των υπηρεσιών καθώς η ύφεση έγινε παρατεταμένη, επηρεάζοντας ιδιαίτερα τον τομέα της λιανικής πώλησης και της φιλοξενίας και αυξάνοντας το ποσοστό ανεργίας των γυναικών στο 10% (αύξηση κατά 150%) μέχρι το 2011 (CSO, 2011).

Σε παλαιότερες εποχές η οικονομική αναπαραγωγή της οικογενειακής μονάδας, αλλά και της οικογένειας, αποτελούσε αποκλειστικά ανδρικό προνόμιο και φορτίο, που όμως επέφερε την περιθωριοποίηση των γυναικών. Η διαφοροποίηση αυτή δεν ήταν τόσο βιολογική όσο κοινωνικά κατασκευασμένη, καθώς κάθε φύλο έφερε συγκεκριμένους ρόλους που έπρεπε να αναπαράγει. Πρωτεύουσα σημασία δηλαδή είχαν οι κοινωνικοί ρόλοι, το λεγόμενο κοινωνικό φύλο, και όχι οι πραγματικοί περιορισμοί του βιολογικού φύλο. Η ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας και ο εφεδρικός χαρακτήρας αυτής της ένταξης έχει ως συνέπεια ότι οι εργαζόμενες γυναίκες φέρουν το κύριο βάρος της ανεργίας, μαζί με τους νέους. Η διαφορά στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων αποτελεί απλή

Διάγραμμα Α1: Το ποσοστό απασχόλησης ανα φύλο και συνολικά στην Ελλάδα την περίοδο 2001-2019(α' τετράμηνο)

Οι γυναίκες στην Ελλάδα, παρά το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας, πλήττονται από υψηλότερα ποσοστά ανεργίας συγκριτικά με τους άνδρες. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, οι γυναίκες επλήγησαν αναλογικά λιγότερο από τους άνδρες, λόγω του επαγγελματικού διαχωρισμού των φύλων και ειδικότερα λόγω της μεγάλης κάμψης της απασχόλησης στον κλάδο των κατασκευών, όπου η απασχόληση είναι κατά κύριο λόγο ανδρική υπόθεση. Στη διάρκεια της εν λόγω περιόδου, καθώς η οικονομική κρίση επηρέασε κυρίως την ανδρική απασχόληση, αυξήθηκε η ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις κατηγορίες των απασχολούμενων και αντίστοιχα μειώθηκε η ποσοστιαία συμμετοχή τους στις κατηγορίες των ανέργων. Ενδεικτικά παρατίθενται τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία που ανακτήθηκαν από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) όπου αυξήθηκε η ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις κατηγορίες των απασχολούμενων κατά 3,8 ποσοστιαίων μονάδων το διάστημα του τελευταίου τριμήνου του 2016 και του δευτέρου

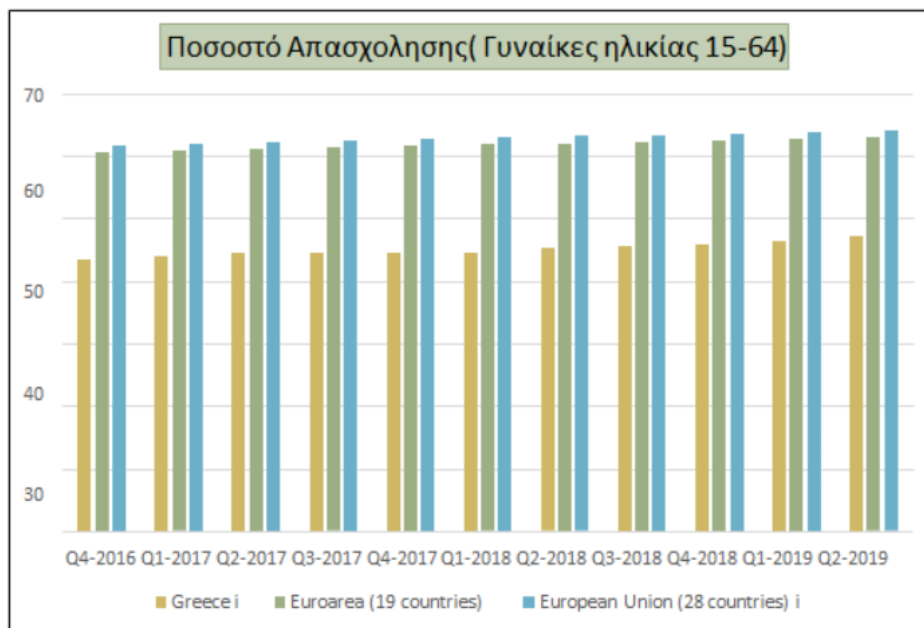
τριμήνου του 2019. Βέβαια τα ποσοστά εξακολουθούν να είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με τον μέσο όρων των υπόλοιπων χωρών της Ε.Ε. Μειώθηκε επίσης και ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών στο παραγωγικό μη ενεργό πληθυσμό.

Πίνακας Α3: Η ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις κατηγορίες των απασχολούμενων

	Q4- 2016	Q1- 2017	Q2- 2017	Q3- 2017	Q4- 2017	Q1- 2018	Q2- 2018	Q3- 2018	Q4- 2018	Q1- 2019	Q2- 2019
GREECE	43,4	44,1	44,6	44,5	44,5	44,6	45,2	45,5	45,8	46,4	47,2
Euro area (19 Countries)	60,7	60,8	61,1	61,3	61,7	61,8	62	62,3	62,5	62,7	62,9
European Union (28 Countries)	61,7	62	62,3	62,5	62,8	63	63,2	63,4	63,6	63,8	64

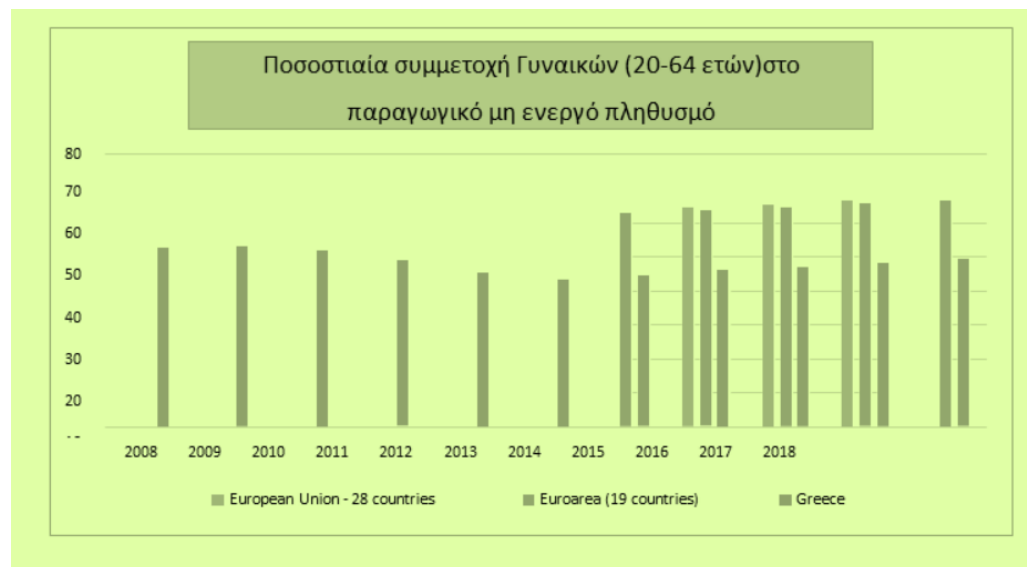
Πηγή: ΟΟΣΑ (αναδημοσίευση)

Διάγραμμα Α2: Η ποσοστιαία συμμετοχή των γυναικών σε όλες τις κατηγορίες των απασχολούμενων

Πηγή: ΟΟΣΑ (αναδημοσίευση)

Εικόνα Α3: Η Ποσοστιαία συμμετοχή Γυναικών (20-64 ετών) στο παραγωγικό μη ενεργό πληθυσμό

Πηγή: ΟΟΣΑ (αναδημοσίευση)

Διάγραμμα Α3: Το ποσοστό των ανέργων μεταξύ 2013- 2018 κατά φύλο

Πηγή: EUROSTAT (αναδημοσίευση)

Από τον Πίνακα 4 βλέπουμε ότι ενώ μεταξύ 2008-2013 το ποσοστό των ανέργων αυξήθηκε κατά 19,8%, το ποσοστό των ανέργων γυναικών αυξήθηκε κατά 20% ενώ το ποσοστό των ανέργων ανδρών κατά 19,5%. Προφανώς η εξέλιξη αυτή δεν αφορά απλώς το φύλο των εμπλεκόμενων. Αποτυπώνει, μεταξύ άλλων, τις επιπτώσεις της κρίσης στον επαγγελματικό καταμερισμό της ανεργίας. Η κρίση της

σταθερής και μόνιμης εργασίας και η αύξηση της ανεργίας έχουν υπονομεύσει τη θέση των γυναικών στην εργασία περισσότερο από εκείνη των ανδρών αντιστρέφοντας την τάση μιας αυξανόμενης και συνεχιζόμενης βελτίωσής της. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, όσον αφορά στα χαρακτηριστικά της ανεργίας κατά φύλο αξίζει να αναφερθεί ότι οι άνεργες γυναίκες αποτελούσαν το 11,6% του γυναικείου πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και το 2018 το 24,4% του αντίστοιχου πληθυσμού. Για τους άνδρες, τα αντίστοιχα ποσοστά ανέρχονται σε 5,2% για το 2008 και 15,5% για το 2018.

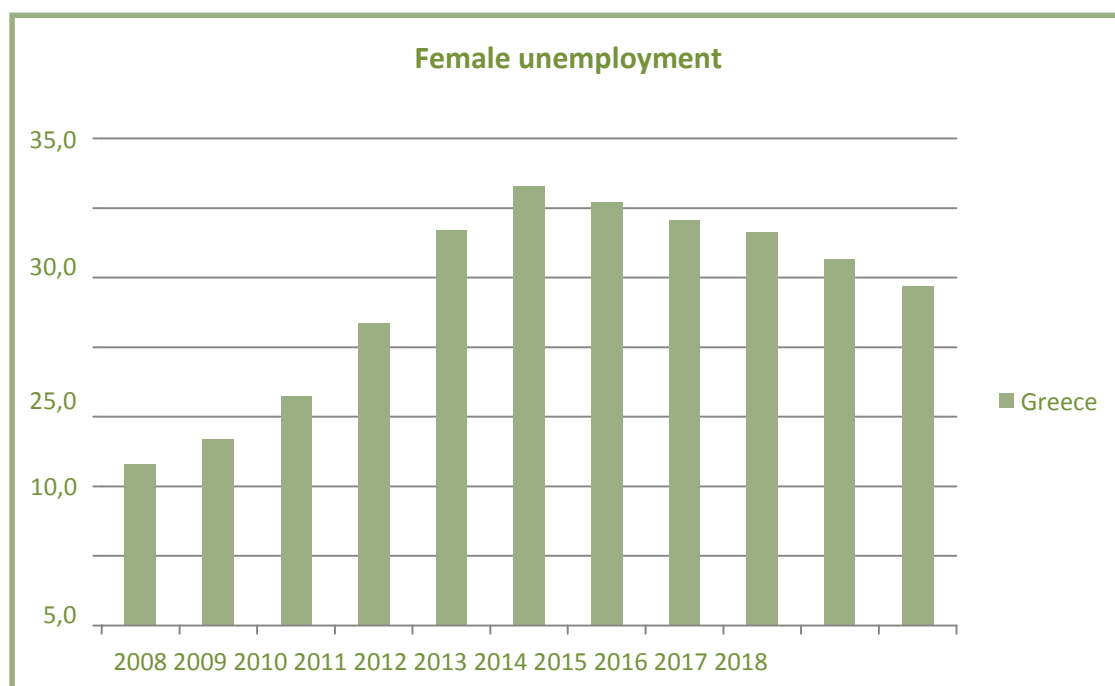
Πίνακας Α4: Το ποσοστό των ανέργων κατά φύλο στην Ελλάδα (2008-2018)

ΕΤΟΣ	FEMALE	MALE	TOTAL
2008	11,6	5,2	7,9
2009	13,4	7,1	9,8
2010	16,5	10,2	12,9
2011	21,7	15,4	18,1
2012	28,4	21,8	24,7
2013	31,6	24,7	27,7
2014	30,4	23,8	26,7
2015	29,1	21,9	25,1
2016	28,3	19,9	23,7
2017	26,3	17,9	21,7
2018	24,4	15,5	19,5

Πηγή: EUROSTAT (αναδημοσίευση)

Τα διαθέσιμα στοιχεία επιβεβαιώνουν αυτές τις παρατηρήσεις. (Καραμεσίνη & Ruberry, 2015). Το Διάγραμμα 4 αποτυπώνει την εξέλιξη των ποσοστών ανεργίας από το 2008 ως το Δεκέμβριο του 2018.

Διάγραμμα Α4: Το ποσοστό ανέργων γυναικών (2008-2018) στην Ελλάδα

Πηγή: EUROSTAT (αναδημοσίευση)

Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας εξακολουθούν να εμφανίζονται μεταξύ των ηλικιακών ομάδων 15-24 και 25-34 με 43,2% και 24,7% αντίστοιχα (Μάρτιος 2018). Τα παραπάνω συμβαίνουν παρά το ότι το ισχύον θεσμικό πλαίσιο εξακολουθεί να προβλέπει τη διασφάλιση της έμφυλης ισότητας στον τομέα της εργασίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 22 του ελληνικού Συντάγματος: Όλοι οι εργαζόμενοι ανεξάρτητα από το φύλο ή άλλη διάκριση έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας (Η Βουλή των Ελλήνων, 2013). Βασισμένο σε αυτή την αρχή καθώς και σε εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές οδηγίες εφαρμόζεται το γενικό πλαίσιο για ίση μεταχείριση στην απασχόληση (Ίση Μεταχείριση στην Εργασία και στην Απασχόληση, 2000/778/ΕΚ), συμπεριλαμβάνοντας την ίση αμοιβή, ισότιμη μεταχείριση και πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση και στην εργασία και στις ευκαιρίες για επαγγελματική ανάπτυξη για γυναίκες και άντρες. Ο νόμος 4097/2012 στοχεύει στην υλοποίηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην αυτοαπασχόληση σε εναρμόνιση με την οδηγία 2010/41/ΕΕ (Davaki, 2013).

Ωστόσο, στην πραγματικότητα, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο αποδεικνύεται ότι δεν έχει πετύχει να εξαλείψει την αναπαραγωγή των έμφυλων διακρίσεων στους χώρους εργασίας, τις οποίες τα μέτρα λιτότητας και η περαιτέρω ελαστικοποίηση των σχέσεων εργασίας ενίσχυσαν. Οι γυναίκες αμείβονται κατά 15% λιγότερο σε σχέση με τους άντρες (το ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 16%) (Zikakou, 2014). Σύμφωνα με στοιχεία που παρέχονται από την Τράπεζα της Ελλάδας, μεταξύ του 2010 και του 2014 ο κατώτατος μισθός στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκε κατά 21,5% επηρεάζοντας αρνητικά τις γυναίκες περισσότερο σε σύγκριση με τους άντρες. Η πραγματικότητα της μισθολογικής ανισότητας επιβεβαιώνεται και στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με την Έμφυλη Ισότητα στην Ευρώπη (European Commission, 2017), σύμφωνα με την οποία το έμφυλο χάσμα στις αμοιβές παραμένει στο 15% (Boll et al, 2016).

Αλλαγές στη ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων στον ιδιωτικό τομέα όπως η χαλάρωση της προστασίας απέναντι σε ατομικές ή συλλογικές απολύσεις, η καθιέρωση των ευέλικτων ωρών εργασίας, η μείωση κατά 20% του ποσοστού νόμιμης υπερωρίας και η καθιέρωση της ημιαπασχόλησης στις Δημόσιες Επιχειρήσεις επηρέασαν πολύ αρνητικά τη θέση των γυναικών στην εργασία. Οι αλλαγές που συνδέονται με την υπονόμηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε επισφαλές καθεστώς εργασίας επηρέασαν περισσότερο τις γυναίκες σε σύγκριση με τους άντρες εξαιτίας της υπέρ εκπροσώπησης τους σε αυτές τις μορφές (Karamesini & Rubery, 2015). Η ανεργία και η ευέλικτη εργασία απειλούν με φτωχοποίηση τις γυναίκες περισσότερο από τους άντρες. Σύμφωνα με τα ευρήματα της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2017), ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι ελαφρώς υψηλότερος στην περίπτωση των γυναικών και διαμορφώνεται στα 21,1%. Όπως οι Καραμεσίνη & Rubery (2015) έχουν επισημάνει, οι πολιτικές λιτότητας συνεχίζουν να έχουν αρνητικό αντίκτυπο σε όλους τους σημαντικούς τομείς, που στο παρελθόν έχουν βοηθήσει τις γυναίκες να βελτιώσουν την θέση τους –στους χώρους εργασίας, στο σπίτι, στην πολιτική– και συνεπώς να επαναδιαπραγματευθούν τον κοινωνικό τους ρόλο. Υπό το πρίσμα αυτό, αναγνωρίζονται έμφυλες όψεις και στην κρίση της εργασίας στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα. Η εργασία στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα ιστορικά έχει

αποτελέσει ένα προνομιακό πεδίο για τη μαζική ένταξη των γυναικών στη μισθωτή εργασία και, κατά συνέπεια, στην ενδυνάμωση της κοινωνικής τους θέσης. Εν προκειμένω, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι, μέχρι το 2000, το 40% των εργαζόμενων γυναικών απασχολούνταν στον δημόσιο τομέα υπηρεσιών, αντιπροσωπεύοντας το 60% του συνολικού πληθυσμού των δημοσίων υπαλλήλων. Ωστόσο, σύμφωνα με την έρευνα που διενήργησε το Ινστιτούτο Έρευνας και Εκπαίδευσης της ΑΔΕΔΥ (Κοινωνικό Πολυκέντρο) το 2017, η κατάσταση έχει αλλάξει αρκετά κατά την διάρκεια της περιόδου της λιτότητας, όπου ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνται στο δημόσιο τομέα μειώνεται, και κατ' επέκταση μειώνεται και το ποσοστό των γυναικών που απασχολούνται στον τομέα αυτόν.

Οι γυναίκες, οι οποίες αποτελούν την πλειοψηφία των ατόμων με χαμηλή αμοιβή, όσων δηλαδή ζουν σε συνθήκες φτώχειας και εργαζομένων στα χαμηλότερα αμειβόμενα τμήματα του δημόσιου τομέα, έχουν πληγεί σοβαρά. Η αδικαιολόγητη μείωση των αποδοχών των μονογονεϊκών γονέων τις ωθεί περαιτέρω σε παγίδες φτώχειας. Οι υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας έχουν μειωθεί, τα κοινοτικά και τοπικά προγράμματα έχουν χάσει πόρους και προϋπολογισμοί για σημαντικούς οργανισμούς ισότητας και πρωτοβουλίες για την ισότητα έχουν μειωθεί σημαντικά (Barry&Conroy, 2013). Ένα μη στοχοθετημένο σύστημα πρόωρης συνταξιοδότησης σε όλο το δημόσιο τομέα αφήνει τις γυναίκες στα νοικοκυριά και τις κοινότητες να παραλάβουν τα κομμάτια που απομένουν μετά την απόσυρση σημαντικών υπηρεσιών. Οι γυναίκες καθίστανται όλο και πιο χρεωμένες σε μια κοινωνία με μία από τις μεγαλύτερες αναλογίες μη ισότητας μεταξύ ενηλίκων.

A2.3. Γυναικεία Επιχειρηματικότητα στα χρόνια της κρίσης

Δεδομένης της απρόβλεπτης διάρκειας και της άνευ προηγουμένου βαρύτητας της κρίσης, η σχέση μεταξύ των δύο φύλων είναι εξαιρετικά σημαντική. Είναι σαφές μέχρι τώρα ότι μόνο λίγες χώρες θα μπορέσουν να αποφύγουν τις μεγάλες πιέσεις στις δημοσιονομικές και εξωτερικές θέσεις τους. Η κρίση απειλεί τις θέσεις του ισοζυγίου πληρωμών, ακόμη και από χώρες που έχουν «τρέξει» για πολλά χρόνια με πρωτογενή πλεονάσματα και έχουν συσσωρεύσει υψηλά επίπεδα εξωτερικών αποθεμάτων.

Για την εξάλειψη των ανισοτήτων λόγω φύλου και σύμφωνα με τους σαφείς στόχους που τέθηκαν στην Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνο το 1995 (Fourth World Conference on Women, 1995), οι 13 κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν και εισήγαγαν μέτρα που προωθούν την ισότητα των φύλων και την ενδυνάμωση των γυναικών. Οι διεθνείς αναπτυξιακοί οργανισμοί και οι χώρες δωρητές έχουν επίσης αφιερώσει χρόνο, προσπάθεια και πόρους προς το σκοπό αυτό. Οι έρευνες έχουν δείξει ότι η πρόσβαση των γυναικών σε ευκαιρίες εργασίας, εισοδήματα και πόρους - εκτός από τους αναπτυξιακούς στόχους τους - συμβαδίζει επίσης με τη βελτίωση της ευημερίας των παιδιών, των οικογενειών και των κοινοτήτων, ακόμη και την οικονομική ανάπτυξη των χωρών ως σύνολο.

Μεταξύ των αναδυόμενων προκλήσεων της τρέχουσας κρίσης, θα στραφούμε τώρα στην αναταραχή στον κόσμο της γυναικείας εργασίας σε τέσσερις βασικούς τομείς: αμειβόμενη εργασία (ιδίως στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας και της γεωργίας), άτυπη εργασία, μη αμειβόμενη εργασία και τις διακυμάνσεις των εμβασμάτων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων των γυναικών μεταναστών εργαζομένων (Antonopoulos, 2009). Στην έκθεση, που καταρτίζει το IOBE, από το 2013 καταγράφεται σημαντική υποχώρηση του ποσοστού των ατόμων που βρίσκονταν στα αρχικά στάδια έναρξης μιας νέας επιχείρησης. Επίσης, τα ποιοτικά στοιχεία της νέας επιχειρηματικότητας φαίνεται να επιδεινώνονται, καθώς περιορίζεται η καινοτομία, διατηρείται υψηλή η επιχειρηματικότητα ανάγκης, διευρύνονται τα εγχειρήματα στον τομέα της λιανικής, ενώ δεν φαίνεται να

κινητοποιούνται ακόμα επαρκώς στην επιχειρηματικότητα άτομα από δεξαμενές υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου.

Το επιχειρηματικό περιβάλλον στη χώρα μας παραμένει δυσμενέστερο σε σύγκριση με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες καινοτομίας. Η χαμηλή δυναμική της ελληνικής επιχειρηματικότητας ερμηνεύεται σε ένα βαθμό από τις επιπτώσεις της κρίσης, κυρίως όμως οφείλεται σε δομικές και διαρθρωτικές αδυναμίες της χώρας που σχετίζονται με τη γραφειοκρατία, το ασταθές φορολογικό πλαίσιο, αλλά και την έλλειψη διαθεσιμότητας και της αποτελεσματικής λειτουργία μηχανισμών προώθησης και υποστήριξης της επιχειρηματικότητας. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα αρχικών σταδίων μειώθηκε σε 4,8% (περίπου 168 χιλιάδες γυναίκες) από 6% το 2015, ενώ στους άνδρες μειώθηκε σε 6,6% (περίπου 200 χιλιάδες άνδρες) από 7,5% το 2015.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα μετά τα χρόνια της κρίσης άρχισε να εισέρχεται με δυναμικό τρόπο στο επιχειρηματικό τοπίο, ιδίως μετά την ανεξαρτητοποίηση του γυναικείου φύλου και την καθιέρωση ίσων δικαιωμάτων σε όλους τους τομείς. Εκεί τα ηνία κρατούν οι άνδρες, όπως τα κρατούσαν προ κρίσης, όμως η διαφορά των γυναικών από την κορυφή αρχίζει να μειώνεται αισθητά. Οι γυναίκες επιφορτίζονται και με το βάρος των οικογενειακών υποχρεώσεων, δυσχεραίνοντας την αποτελεσματικότητά τους στο επιχειρηματικό τομέα. Παρόλα αυτά οι γυναίκες κατάφεραν να μειώσουν την απόστασή τους στον τομέα αυτό από τους άνδρες περίπου στο 2% και να το διατηρήσουν για δύο χρόνια μετά το 2010, δηλαδή έως το 2012, δηλώνοντας τη σθεναρή ενεργή συμμετοχή των Ελληνίδων (Τσακανίκας et al., 2016). Οι γυναίκες εκκινούν μια επιχειρηματική ιδέα κυρίως λόγω ανάγκης (επιχειρηματικότητα ανάγκης και όχι ευκαιρίας) σε πολύ μεγάλο ποσοστό συγκριτικά με τους άνδρες, οι οποίοι εμφανίζονται περισσότερο ευρηματικοί. Μια πιθανή αιτιολόγηση του φαινομένου αυτού είναι ότι στα μεγαλύτερα ηλικιακά κλιμάκια παρουσιάζονται υψηλότερα επίπεδα ανεργίας και πως οι γυναίκες, λόγω των προαναφερόμενων οικογενειακών υποχρεώσεων δραστηριοποιούνται κατά κύριο λόγο σε μεγαλύτερη σχετικά ηλικία.

A2.4. Αδήλωτη-Απλήρωτη Εργασία

Μια ακόμα παράπλευρη συνέπεια της εφαρμοζόμενης λιτότητας στην Ελλάδα είναι και η σχεδόν κατά δέκα μονάδες αύξηση της αδήλωτης εργασίας στην Ελλάδα, από 29,7% πριν από το 2010 σε 40,5% στα τέλη του 2013. Τα επικαιροποιημένα στοιχεία δείχνουν ότι οι διάφορες πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν στο διάστημα που ακολούθησε μέχρι σήμερα –σε συνδυασμό με την αυστηροποίηση των ελέγχων – συνέβαλαν θετικά στη μείωση της αδήλωτης εργασίας. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν επαγγελματικοί κλάδοι που χαρακτηρίζονται από υψηλή παραβατικότητα, όπου τα ποσοστά της αδήλωτης εργασίας παραμένουν σε σχετικά υψηλά επίπεδα, όπως, για παράδειγμα, ο κλάδος του τουρισμού στον οποίο τα ποσοστά αδήλωτης εργασίας έφτασαν στο 12,48% το διάστημα Ιανουαρίου-Αυγούστου 2017 (Κεντρική Υπηρεσία ΣΕΠΕ, 2018). Η μισθωτή οικιακή εργασία είναι επίσης ένας από τους κλάδους όπου διαχρονικά στην Ελλάδα εμφανίζονται τα υψηλότερα ποσοστά αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας και στους οποίους υπεραπασχολούνται γυναίκες. Υπάρχουν τρεις κύριες κατηγορίες αδήλωτης και ανασφάλιστης οικιακής εργασίας: η απλήρωτη-αδήλωτη εργασία, η μισθωτή νόμιμη και η αδήλωτη. Παρά το γεγονός ότι η οικιακή εργασία έχει καθοριστική σημασία για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης, τα σχετικά διαθέσιμα στοιχεία είναι εξαιρετικά περιορισμένα, αφενός, επειδή η ελληνική νομοθεσία ταυτίζει την αδήλωτη με την ανασφάλιστη εργασία κι επομένως συχνά δημιουργείται μεγάλη σύγχυση μεταξύ των δύο κατηγοριών, και αφετέρου, διότι η σφαίρα της οικιακότητας μελετάται και αναφέρεται λιγότερο στις έρευνες και στη βιβλιογραφία αναφορικά με την εργασία στην Ελλάδα.

Εν προκειμένω, θα μπορούσε να αναγνωριστεί ως «εμπόδιο» για την περαιτέρω έρευνα και ανάλυση του φαινομένου η κυρίαρχη στερεοτυπική αναπαράσταση της οικιακής εργασίας ως μη «εργασίας». Το 2015 η έρευνα του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ κατηγοριοποίησε την οικιακή εργασία ως έναν από τους τομείς όπου τα ποσοστά της αδήλωτης εργασίας είναι σαρωτικά. Διάφοροι μετασχηματισμοί έχουν συντελεστεί στον τομέα της οικιακής εργασίας στην Ελλάδα ως συνέπεια της μαζικής εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας, των ελλείψεων του κράτους

πρόνοιας αλλά και της μαζικής εισόδου των μεταναστριών (κυρίως) στην οικιακή απασχόληση. (Karsalis,2015)

A3. Συμπεράσματα

Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση, με τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, το κλείσιμο και τις αναδιαρθρώσεις επιχειρήσεων αύξησε την ανεργία και μετατόπισε το συσχετισμό δύναμης ακόμα περισσότερο υπέρ του κεφαλαίου και εις βάρος της μισθωτής εργασίας, με αρνητικές επιπτώσεις στις εργασιακές σχέσεις και ιδιαίτερα αυτές των γυναικών. Σ' αυτό το πρώτο μέρος της εργασίας ασχοληθήκαμε με την οικονομική κρίση και τα αίτια της, καθώς και τη μετάδοση της στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο της τρέχουσας κρίσης, εστιάσαμε την προσοχή μας στις μεταβολές που επέφερε στην αγορά εργασίας στην Ελληνική κοινωνία που αφορούσαν τόσο στις εργασιακές σχέσεις όσο και στο κόστος εργασίας. Ασχοληθήκαμε ενδελεχώς με τις επιπτώσεις της κρίσης στη Γυναικεία Απασχόληση.

Παραθέσαμε μια σειρά ευρημάτων, σύμφωνα με τα οποία επηρέασαν πολύ αρνητικά τη θέση των γυναικών στην εργασία. Οι αλλαγές στη ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων στον ιδιωτικό τομέα όπως η χαλάρωση της προστασίας απέναντι σε ατομικές ή συλλογικές απολύσεις, η καθιέρωση των ευέλικτων ωρών εργασίας, η μείωση κατά 20% του ποσοστού νόμιμης υπερωρίας και η καθιέρωση της ημιαπασχόλησης στις Δημόσιες Επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τα ευρήματα της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (2017), ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι ελαφρώς υψηλότερος στην περίπτωση των γυναικών και διαμορφώνεται στα 21,1% ενώ η ανεργία και η ευέλικτη εργασία απειλούν με φτωχοποίηση τις γυναίκες περισσότερο από τους άντρες. Το ποσοστό ανεργίας και μακροχρόνιας ανεργίας αυξήθηκαν σημαντικά, το ποσοστό απασχόλησης, το οποίο ήταν από τα χαμηλότερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποχώρησε αισθητά και το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας αυξήθηκε οριακά. Μεταξύ του 2010 και του 2014 ο κατώτατος μισθός στον ιδιωτικό τομέα μειώθηκε κατά 21,5% επηρεάζοντας αρνητικά τις γυναίκες περισσότερο σε σύγκριση με τους άντρες. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η μισθωτή οικιακή εργασία, στην οποία υπεραπασχολούνται

γυναίκες, αποτελεί έναν από τους κλάδους όπου διαχρονικά στην Ελλάδα εμφανίζονται τα υψηλότερα ποσοστά αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας.

Οι προκλήσεις, αλλά και οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται είναι πολλές, το ρίσκο - κυρίως οικονομικό - πάντα υπάρχει, όπως και οι πιθανότητες αποτυχίας ενός εγχειρήματος. Ωστόσο, οι γυναίκες στις μέρες μας, έχουν υψηλή θέληση να διακριθούν και να αποτελέσουν λαμπρό παράδειγμα, καθώς τολμούν, δημιουργούν, σχεδιάζουν και βάζουν τα θεμέλια για ένα μέλλον απαλλαγμένο από τα παραδοσιακά στερεότυπα. Διεκδικούν ίσα δικαιώματα σε ό,τι αφορά τις ευκαιρίες ίδρυσης και λειτουργίας νέων επιχειρήσεων, αποδεχόμενες τις προκλήσεις της εποχής. Δεν μένουν απλοί θεατές των εξελίξεων, αντίθετα συμμετέχουν ενεργά, δραστηριοποιούνται, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και κατακτούν τον κόσμο των επιχειρήσεων, όπως αποδεικνύεται από πολλές έρευνες. Το επιχειρείν δεν είναι πλέον μόνο αντρικό προνόμιο και νεοφυείς επιχειρήσεις που γεννιούνται στα χρόνια της κρίσης, έχουν στο «τιμόνι» τους εκπροσώπους γένους θηλυκού, που σημειώνουν σημαντικά επιτεύγματα, κερδίζοντας παράλληλα αναγνώριση και χρήματα.

Β' ΜΕΡΟΣ

B1. Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 είχε σημαντικό αντίκτυπο στην αγορά εργασίας, την ποιότητα ζωής, την υγεία. Τα επιβλαβή αποτελέσματά της εξακολουθούν να παρατηρούνται στα έθνη και στον πληθυσμό τους σε ολόκληρο τον κόσμο. Ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης, εκατομμύρια εργαζόμενοι σε όλο τον κόσμο απολύθηκαν. Μέχρι τον Οκτώβριο του 2009, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σε 10,1% στις Ηνωμένες Πολιτείες (Goodman, 2009) και σε 8,6% στον Καναδά (Gilmore et al., 2009). Ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, έχουν πληγεί ιδιαίτερα από την ύφεση, όπως φαίνεται για παράδειγμα στην Ισπανία όπου το ποσοστό ανεργίας έφθασε το 18,7% τον Μάιο του 2009 (Evans & Pritchard, 2009). Στην Ελλάδα το ποσοστό ανεργίας έφθασε στο 27,7 % το 2013 (Fiksenbaum et al., 2017). Ενώ η οικονομική ύφεση επηρέασε όλες τις ομάδες του πληθυσμού, υπήρχαν ορισμένες δημογραφικές ομάδες που επηρεάστηκαν περισσότερο. Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες βίωσαν εντονότερα τις οικονομικές δυσκολίες (Thebaud & Sharkey, 2016) σε σχέση με τις υπόλοιπες πληθυσμιακές ομάδες.

Από την βιβλιογραφική επισκόπηση, προκύπτει ότι δεν έχει μελετηθεί ενδελεχώς η οικονομική κρίση ως ψυχολογική απειλή, όπως επίσης ούτε και οι παράγοντες οι οποίοι οδηγούν σε αυτήν. Κατά συνέπεια, η παρούσα μελέτη συμβάλει στην βιβλιογραφία με τους εξής τρεις τρόπους. Πρώτον, ενώ η διεθνής βιβλιογραφία βρίθει οικονομικών αναλύσεων αναφορικά με τις οικονομικές επιπτώσεις της ύφεσης στην κοινωνία, οι ψυχολογικές επιπτώσεις αυτής δεν έχουν μελετηθεί ακόμη σε ικανοποιητικό βαθμό.

Δεύτερον, ο πληθυσμός στόχος ο οποίος εξετάζεται αφορά στις γυναίκες. Όπως προαναφέρθηκε, ο γυναικείος πληθυσμός αποτελεί μία από τις πληγείσες ομάδες του πληθυσμού. Έρευνες, οι οποίες προσανατολίζονται στην εργασιακή απασχόληση των γυναικών, χρησιμοποιούν μεταβλητές όπως η ικανοποίηση από την εργασία(job satisfaction)και την εργασιακή ανασφάλεια(job insecurity).

Επομένως, υπάρχει ενδιαφέρον να εξεταστεί η επίδραση των συγκεκριμένων μεταβλητών κατά την περίοδο της οικονομικής ύφεσης.

Τρίτον, η θεωρία στην οποία βασίζεται η μελέτη μας είναι η Integrated Threat Theory. Η συγκεκριμένη θεωρία έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως ώστε να εξηγήσει φαινόμενα όπως η προκατάληψη μεταξύ των κοινωνικών ομάδων (πχ κατά των μεταναστών). Θεωρούμε λοιπόν, ότι αξίζει να εξεταστεί μέσω αυτής της θεωρίας πως επιδρούν απειλές, ρεαλιστικές και μη, στη διαμόρφωση της οικονομικής απειλής, την οποία αντιλαμβάνονται τα άτομα του δείγματος μας, δηλαδή οι γυναίκες.

Συνοψίζοντας, η μελέτη μας επικεντρώνεται στον προσδιορισμό και την ανάλυση παραγόντων, ικανών να επηρεάσουν άτομα και πιο συγκεκριμένα γυναίκες, αναφορικά με την αντιληπτή απειλή εξ' αιτίας οικονομικών παραγόντων, οι οποίοι οφείλονται στην τρέχουσα οικονομική ύφεση. Το μοντέλο, το οποίο αναπτύσσεται βασίζεται στην θεωρία Integrated Threat Theory (ολοκληρωμένη θεωρία απειλών) και αποτελείται από τις μεταβλητές economic hardship (οικονομικές δυσκολίες), job satisfaction (εργασιακή ικανοποίηση), job insecurity (εργασιακή ανασφάλεια), financial distress (οικονομική δυσπραγία), perceived economic threat (αντίληψη της οικονομικής απειλής). Οι περισσότερες από τις προαναφερθείσες μεταβλητές έχουν εξεταστεί σε παλαιότερες έρευνες, σχετικές με την εργασιακή απασχόληση (LaRocco et al., 1980), όμως η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει παραβλέψει την σημαντικότητα τους σε έρευνες οι οποίες αφορούν τις ψυχολογικές επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης.

Στην επόμενη ενότητα παρατίθεται μια ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας όσον αφορά στην θεωρία την οποία χρησιμοποιήσαμε για την διαξαγωγή της μελέτης. Η μέθοδος της έρευνας, η οποία ακολουθήθηκε, καθώς και η συλλογή δεδομένων παρουσιάζονται στην τρίτη ενότητα και στη συνέχεια, στο τέταρτο μέρος της διπλωματικής εργασίας, βρίσκεται η ανάλυση των δεδομένων με τα αποτελέσματα να παρουσιάζονται βήμα προς βήμα. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο αναπτύσσονται τα συμπεράσματα, τα οποία συνοψίζουν όλα όσα παρουσιάστηκαν και σχολιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, τα οποία

συγκρίνονται με τις μελέτες της διεθνούς βιβλιογραφίας. Στο ίδιο κεφάλαιο παρουσιάζονται επίσης, οι περιορισμοί οι οποίοι προέκυψαν στη προκείμενη μελέτη, καθώς και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

B2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Στην παρούσα ενότητα θα εξετάσουμε τις οικονομικές και μη έννοιες, οι οποίες κρίνονται ικανές να προκαλέσουν οικονομική δυσπραγία στα οικονομούντα άτομα της κοινωνίας, με αποτέλεσμα να συνθέτουν τη δημιουργία μιας ρεαλιστικής οικονομικής απειλής. Οι παράγοντες αυτοί είναι οι οικονομικές δυσκολίες (Economic Hardship), η ανασφάλεια στην εργασία (Job Insecurity), η ικανοποίηση από την εργασία (Job Satisfaction), η οικονομική δυσπραγία (Financial Distress) και η αλλαγή του εισοδήματος (Income Change). Οι ανωτέρω λοιπόν παράγοντες διαμορφώνουν σημαντικό τμήμα του αντιληπτού οικονομικού κινδύνου των ατόμων μιας κοινωνίας και της θεωρίας αντιληπτών οικονομικών απειλών (Perceived Economic Threat). Έτσι, θα προβούμε στην θεωρητική προσέγγιση καθενός εκ των προαναφερθέντων μεγεθών που επηρεάζουν την αντιληπτή οικονομική απειλή, αλλά και της ίδιας της θεωρίας των αντιληπτών οικονομικών απειλών, με σκοπό τον ακριβή προσδιορισμό των μεταβλητών που θα χρησιμοποιηθούν στην μετέπειτα στατιστική ανάλυση της παρούσας εργασίας για την εύρεση της σύνδεσης των ανωτέρω παραγόντων με την αντιληπτή οικονομική απειλή των ατόμων, και δη των γυναικών.

B2.1. Integrated Threat Theory

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια γενική ανασκόπηση της θεωρίας «Integrated Threat Theory» (ολοκληρωμένη θεωρία απειλών). Η «Integrated Threat Theory» (ITT) είναι μια θεωρία που προκύπτει από τον συγκερασμό δυο επιστημών: της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας. Η θεωρία αυτή προτάθηκε για πρώτη φορά από τους Stephan & Stephan (2000), στην προσπάθεια τους να περιγράψουν και να αναλύσουν τα συστατικά εκείνα που συνθέτουν οποιαδήποτε απειλή, είτε είναι πραγματική, είτε επίπλαστη και που προκαλείται κυρίως από προκαταλήψεις. Η θεωρία ισχύει για κάθε κοινωνική ομάδα που μπορεί να αισθάνεται ότι απειλείται με οποιοδήποτε τρόπο, είτε αυτή η κοινωνική ομάδα αποτελεί πλειονότητα ή

μειονότητα όπως για παράδειγμα τις γυναίκες, τις οποίες εξετάζουμε στην συγκεκριμένη έρευνα. Η εν λόγω θεωρία, ασχολείται αμιγώς με την αντίληψη (perception) της απειλής και όχι με την κάθε αυτού απειλή.

Η Integrated Threat Theory» (ITT) της προκατάληψης σχεδιάζεται ώστε να εφαρμόζεται στις στάσεις έναντι όλων των εξωτερικών ομάδων για τις διαστάσεις, όπως το φύλο, τη φυλή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την εθνική προέλευση και το καθεστώς αναπηρίας (Stephan et al., 2000). Στην θεωρία ολοκληρωμένων απειλών, οι ρεαλιστικές και συμβολικές απειλές με σημείο αναφοράς τις προκαταλήψεις, οι οποίες θεωρούνται ως αρνητικές συναισθηματικές και εκτιμητικές απαντήσεις σε εξωτερικές ομάδες. Σε αυτή τη θεωρία ερευνώνται τέσσερις τύποι απειλών, που συνδυάζονται για να προκαλέσουν προκατάληψη: η ρεαλιστική απειλή, η συμβολική απειλή βασισμένη σε διαφορές αξίας, το ενδογενές άγχος που παρατηρείται κατά την κοινωνική αλληλεπίδραση με μέλη της ομάδας και τα αρνητικά στερεότυπα της εξωτερικής ομάδας.

(α) Ρεαλιστική απειλή: Σε έναν κόσμο περιορισμένων πόρων, τα συμφέροντα των ανδρών και των γυναικών συχνά αντιτίθενται μεταξύ τους στον οικονομικό και στον πολιτικό τομέα.

(β) Συμβολική απειλή: Η συμβολική απειλή θεωρείται ως η αντιληπτή αξία και διαφορές πεποιθήσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών.

(γ) Ενδογενές άγχος: Η έννοια της ενδοεπιχειρησιακής ανησυχίας βασίζεται σε έρευνες που αποδεικνύουν τη σχέση μεταξύ άγχους και επαφής εκτός ομάδας (Glick et al., 1988).

(δ) Αρνητικά Στερεότυπα: Αν και τα στερεότυπα δεν θεωρούνται συνήθως ως απειλές, πολλά αρνητικά στερεότυπα συνδέονται με αίσθηση απειλής.

Η αντίληψη μιας απειλής περιλαμβάνει όλες τις απειλές που τα μέλη μιας ομάδας πιστεύουν ότι βιώνουν, ανεξάρτητα από το αν υπάρχουν στην πραγματικότητα οι απειλές αυτές. Οι Lazarus & Folkman (1984) στο μοντέλο της έρευνάς τους, διατύπωσαν την ιδέα αυτή, δηλώνοντας ότι οι αντιλήψεις ενός ατόμου για απειλητικά ερεθίσματα δεν ανταποκρίνονται πάντοτε στην πραγματικότητα. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται ότι η οικονομική ευημερία τους

απειλείται από μια εξωτερική ομάδα η οποία «κλέβει» τη δουλειά τους, ακόμη και αν στην πραγματικότητα η εξωτερική ομάδα δεν έχει καμία επίδραση στις ευκαιρίες απασχόλησής τους. Ωστόσο, η αντίληψή τους ότι η ασφάλεια της θέσης εργασίας τους απειλείται μπορεί να αυξήσει τα επίπεδα προκατάληψής τους έναντι της εξωτερικής ομάδας, για παράδειγμα του ανδρικού εργατικού δυναμικού. Έτσι, ακόμη και οι «ψευδείς» συναγερμοί για την απειλή εξακολουθούν να έχουν «πραγματικές συνέπειες» για τις προκαταλήψεις μεταξύ των ομάδων. Ενώ, η αρχική θεωρία περιελάμβανε τέσσερις συνιστώσες: τις ρεαλιστικές απειλές, τις συμβολικές απειλές, το ενδοσκοπικό άγχος και τα αρνητικά στερεότυπα (Stephan & Stephan, 2000), για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας κρίθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν οι δύο ακόλουθες συνιστώσες: οι ρεαλιστικές απειλές και το ενδοσκοπικό άγχος.

B2.2. Ρεαλιστικές απειλές

Πιο συγκεκριμένα, οι ρεαλιστικές απειλές θέτουν σε κίνδυνο την ευημερία των ατόμων, εν προκειμένω των γυναικών και μπορεί να περιλαμβάνουν απειλές ακόμα και για την οικονομική τους ευημερία την οποία και εξετάζουμε στην έρευνα μας. Αυτή η συνιστώσα αναπτύχθηκε αρχικά ως μέρος της ρεαλιστικής θεωρίας των συγκρούσεων (Realistic conflict theory) από τον Campbell (1965).

Η ρεαλιστική θεωρία των συγκρούσεων υποθέτει ότι η σύγκρουση μεταξύ ομάδων εμφανίζεται όταν υπάρχει ανταγωνισμός για λιγοστούς πόρους και, κατά συνέπεια, οι θετικές σχέσεις μπορούν να επιτευχθούν μόνο εάν υπάρξουν υπερκείμενοι στόχοι (Campbell, 1965). Συνεπώς, η σοβαρότητα και η διάρκεια της σύγκρουσης εξαρτώνται από την εκτιμώμενη αξία και τη σπανιότητα του συγκεκριμένου πόρου (McLeod, 2008). Ο Brewer (1979) δήλωσε ότι η βασική υπόθεση της προοπτικής Realistic Conflict είναι ότι οι διακρίσεις μεταξύ ομάδων και ο ανταγωνισμός συμβαίνουν όταν οι οικονομικοί πόροι είναι σπάνιοι. Αυτή η θεωρία ορίζει ότι η εύνοια μπορεί να προκύψει σε ανταγωνιστικές καταστάσεις πάνω από πόρους στους οποίους μια νίκη για μία ομάδα συνεπάγεται αντίστοιχη απώλεια για την άλλη ομάδα (Brown, 1988). Η υπόθεση της θεωρίας Realistic Conflict μεταφράζεται άμεσα στην έννοια του ανταγωνισμού, εφόσον τα αποτελέσματα είναι

νομισματικά και αυτό λόγω του γεγονότος ότι τα χρήματα έχουν οικονομική αξία, επομένως οι ομάδες/άτομα θα ανταγωνίζονται για να αποκτήσουν τη μέγιστη αξία.

Για την διεξαγωγή της παρούσας μελέτης ως ρεαλιστικές απειλές θεωρήθηκαν οι οικονομικές δυσκολίες (Economic Hardship), η οικονομική δυσπραγία (Financial Distress) καθώς και η αλλαγή του εισοδήματος (Income Change) τις οποίες βιώνει ένα άτομο στην καθημερινότητα του και ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για την πρόκληση αισθήματος ρεαλιστικής απειλής.

B2.3. Ενδοσκοπικό άγχος

Το εσωτερικό ή ενδοσκοπικό άγχος περιγράφει γρήγορες και αποτελεσματικές στρατηγικές αντιμετώπισης της πραγματικότητας. Άνθρωποι με μεγάλο βαθμό ζωτικής ενέργειας χρησιμοποιούν το άγχος για να οργανώσουν τον εαυτό τους, με τρόπο όμως που να αντιμετωπίζουν όσο πιο τέλεια τα καθήκοντα που προκύπτουν. Το άγχος είναι μια ζωοποιός δύναμη δημιουργίας, που οδηγεί τους ανθρώπους ουσιαστικά στον επιθυμητό στόχο. Το πρόβλημα όμως ξεκινάει όταν το άγχος ξεπερνά τα όρια που μπορεί να αντέξει ο καθένας και γίνονται τροχοπέδη για την καθημερινότητα του, δηλητηριάζοντας στιγμές ηρεμίας, απόλαυσης και ξεκούρασης. Για την πραγματοποίηση της έρευνας μας, κρίθηκε σημαντικό να συμπεριληφθεί η ανασφάλεια στην εργασία (Job Insecurity) ως παράγοντας, ο οποίος υποδεικνύει ενδοσκοπικό άγχος. Επίσης, στο πλαίσιο του ενδοσκοπικού άγχους, συμπεριλήφθηκε η ικανοποίηση την οποία ένα άτομο αντλεί από την εργασία του (Job Satisfaction). Η εργασιακή ικανοποίηση (Job Satisfaction) θεωρήθηκε σημαντική, διότι σε περίπτωση μη ικανοποίησης από την εργασία, ένα άτομο παρατηρείται να βρίσκεται σε ένα εξαιρετικά στρεσογόνο περιβάλλον.

Στην συνέχεια, παρουσιάζονται εξαντλητικά οι παράγοντες Financial Distress, Economic Hardship, Job Insecurity, Job Satisfaction, Income Change, όπως επίσης διατυπώνονται οι υποθέσεις της έρευνας μας.

B2.4. Financial Distress (FD)

Η οικονομική δυσπραγία (Financial Distress) ορίζεται γενικά, ως η αδυναμία ενός ατόμου να πληρώσει τις οικονομικές του υποχρεώσεις (Beaver, 1966). Η οικονομική δυσπραγία μπορεί να προκαλέσει μεγάλες οικονομικές και κοινωνικές

απώλειες σε κάθε αναφερόμενο άτομο. Λόγω της σπουδαιότητάς της και της σύνδεσής της με τις επιχειρήσεις, η πρόβλεψη της οικονομικής δυσπραγίας έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη χρηματοπιστωτική έρευνα επί πολλές δεκαετίες (Dimitras et al., 1996). Η Παγκόσμια Τράπεζα εκτιμούσε ότι το 2007 το ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου ήταν 3.074 τρισεκατομμύρια δολάρια και έφτασε τα 2.383 τρισεκατομμύρια δολάρια το 2009 και θα ανέκαμπτε στο επίπεδο πριν από την κρίση μέχρι το 2014 (3.023 τρισεκατομμύρια δολάρια). Κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους 2008/09, 11,42 εκατομμύρια εργάσιμες ημέρες χάθηκαν λόγω κατάθλιψης και άγχους (UK Health and Safety Executive, 2008). Από τα παραπάνω στοιχεία συμπεραίνουμε πως το εργασιακό άγχος συνδέεται άμεσα με την οικονομική κατάσταση των εργαζομένων και κατ' επέκταση με τις οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν.

Τα αποτελέσματα των Kronenberg & Boehnke (2019) δείχνουν ότι τα φαινόμενα εργασιακής κρίσης (άγχος, κατάθλιψη) που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι συνδέονται στενά με την κοινή ψυχική δυσκολία των εργαζομένων, τη στιγμή που ο διευθυντής και ο εκπρόσωπος των εργαζομένων, αναφέρουν ότι οι επιπτώσεις της κρίσης είναι σημαντικά μικρότερες και σπάνια στατιστικά διάφορες από το μηδέν. Στους εργαζόμενους που παρέμειναν στην απασχόληση κατά τη διάρκεια της κρίσης, σχεδόν όλες οι αλλαγές που προκαλούνται από την κρίση επιδεινώνουν την κοινή ψυχική δυσφορία τους. Σύμφωνα με τους Kronenberg & Boehnke (2019), σε εργαζόμενους οι οποίοι εξακολουθούν να απασχολούνται κατά τη διάρκεια της κρίσης στους χώρους εργασίας που πιθανώς επλήγησαν από την κρίση, πολλές από τις αλλαγές που προκαλούνται από την κρίση συσχετίζονται και επηρεάζουν με χειρότερη/πιο κοινή ψυχική δυσφορία τους, με αποτέλεσμα να επηρεάζεται και η οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν.

Μεταβαίνοντας από την επίδραση της ψυχικής δυσφορίας των εργαζομένων στις οικονομικές τους δυσκολίες, θα αναφερθούμε τώρα στην μεταξύ των φύλων αντιληπτή οικονομική δυσχέρεια. Σε ατομικό επίπεδο, οι γυναίκες αποδείχθηκαν πιο αποτρεπτικές από ότι οι άνδρες σε οικονομική ανάληψη κινδύνου (Meier-Pesti & Goetze, 2006). Οι αρρενωποί πολιτισμοί (κουλτούρες) αγωνίζονται για επιτυχία, χρήμα και ανταγωνισμό, γεγονός που μπορεί να τους αναγκάσει να αναλάβουν

περισσότερους κινδύνους για σταθερή ανάπτυξη και επενδύσεις, καθιστώντας τις μεγάλες επιχειρήσεις πιο επικίνδυνες απ' ό,τι στις φεμινιστικές κουλτούρες (Basabe et al., 2002). Στην παρούσα ανάλυση, επιθυμούμε να αντιληφθούμε πως τα μεγέθη Economic Hardship, Job Insecurity και Job Satisfaction επηρεάζουν το συγκεκριμένο μέγεθος (Financial Distress), και κατ' επέκταση με ποιο τρόπο το τελευταίο μέγεθος, αποτελούμενο από τις αθροιστικές επιρροές των αναφερόμενων μεγεθών, επηρεάζει την αντιληπτή οικονομική απειλή που αισθάνονται τα άτομα της κοινωνίας.

B2.5. Economic Hardship (EH)

Στην παρούσα μελέτη, οι ρεαλιστικές απειλές, είναι οι οικονομικές δυσκολίες (Economic Hardship) που βιώνει ο γυναικείος πληθυσμός και προκύπτουν ως απόρροια της οικονομικής κρίσης και τις συρρικνώσεις του πραγματικού εισοδήματος (Campbell, 1965). Οι οικονομικές δυσκολίες που πιθανώς αντιμετωπίζει ένα άτομο επηρεάζεται από τις αλλαγές της κατάστασης του περιβάλλοντος του (Marjanovic et al., 2013, 2015). Αυτό το θεωρητικό πλαίσιο αποσκοπεί στο να εξηγήσει κατά πόσο μια ρεαλιστική απειλή, εν προκειμένω, οι οικονομικές δυσκολίες (Economic Hardship) σχετίζονται θετικά με το αίσθημα οικονομικής δυσπραγίας (Financial Distress). Υποδηλώνοντας πως καθώς επιδεινώνεται η οικονομική δυσκολία, αυξάνεται το αίσθημα οικονομικής δυσπραγίας (Marjanovic et al., 2015). Ο συνδυασμός της μελέτης των δεικτών για τις οικονομικές δυσκολίες (Economic Hardship) οδηγεί στη διατύπωση της πρώτης μας υπόθεσης.

Σε έρευνα της Ελληνικής Ομοσπονδίας Επαγγελματιών, σχεδόν ένα στα τρία νοικοκυριά βρέθηκε να καθυστερεί τις πληρωμές των υποχρεώσεών του, ενώ περίπου ένας στους δύο ερωτηθέντες ήταν απαισιόδοξος για την επάρκεια του εισοδήματός του για την κάλυψη των επερχόμενων οικονομικών υποχρεώσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η τεκμηριωμένη αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα ήταν υπέρ των υψηλών εισοδηματικών πληθυσμιακών στρωμάτων (Hellenic Confederation of Professionals, 2015).

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αντιμετώπισε δυσκολία στο να ανταποκριθούν στις ημερήσιες οικονομικές απαιτήσεις, όπως η πληρωμή λογαριασμών ηλεκτρικού ρεύματος, το ενοίκιο, το σούπερ μάρκετ, οι φόροι και οι συνεισφορές για την υγεία/σύνταξη. Θέτοντας τώρα την οικονομική δυσχέρεια σε ένα ψυχολογικό πλαίσιο, διαπιστώνεται ότι η σημαντική επίδραση του εισοδήματος στην κατάθλιψη εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από την επίδραση οικονομικών δυσκολιών και άλλων βασικών κοινωνικο-δημογραφικών μεταβλητών (Madianos et al., 2011). Στις γυναίκες, η κατηγορία υψηλότερων εισοδημάτων βρέθηκε να έχει σημαντική προστατευτική επίδραση έναντι της κατάθλιψης (Economidou et al., 2019). Στους άνδρες, το εισόδημα μικρότερο από 1000 ευρώ διαπιστώθηκε ότι αποτελεί παράγοντα κινδύνου για κατάθλιψη. Αντίθετα, το μηνιαίο εισόδημα που ξεπερνούσε τα 1500 ευρώ ενεργεί με προστατευτικό τρόπο κατά της κατάθλιψης στις γυναίκες (Economidou et al., 2019). Έτσι, η πρώτη μας υπόθεση, που θα εξετασθεί παρακάτω, διατυπώνεται ως εξής και λαμβάνει υπόψη τις ανωτέρω οικονομικές δυσκολίες τις οποίες συνδέει με το αίσθημα οικονομικής δυσπραγίας των ατόμων:

H1: Οι Οικονομικές Δυσκολίες (Economic Hardship) επηρεάζουν θετικά το αίσθημα Οικονομικής Δυσπραγίας (Financial Distress)

B2.6. Job Insecurity (JI)

Την τελευταία δεκαετία πολλές επιχειρήσεις, αλλά και γενικότερα οργανώσεις, βιώνουν την εμπειρία αλλαγών που έχουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην ασφάλεια στον εργασιακό χώρο. Αποτελούν πλέον συνήθη φαινόμενα η αποδιοργάνωση, η τάση για περιορισμό του αριθμού των επιπέδων διοίκησης, οι απολύσεις εργαζομένων, οι εξαγορές, οι συγχωνεύσεις, η εισαγωγή νέας τεχνολογίας και η αυξανόμενη χρήση ευέλικτων μορφών εργασίας.

Ενδεικτικό των τελευταίων εξελίξεων αποτελεί το γεγονός ότι στη σχετική διεθνή βιβλιογραφία φαίνεται να έχει πλέον επικρατήσει η έννοια του όρου, δηλαδή η ανασφάλεια (Job Insecurity). Σύμφωνα με τους Greenhalgh & Rosenblatt (1984) «ως ανασφάλεια εργασίας ορίζεται η «αίσθηση (perception) της αδυναμίας (powerlessness) να διατηρήσει κανείς μια επιθυμητή συνέχεια σε συνθήκες που

απειλείται η εργασία». Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζουν ότι το επίπεδο ανασφάλειας αυτών που επιβιώνουν εξαρτάται από: (α) την αίσθηση (perception) της απειλής, η οποία επηρεάζεται από παράγοντες όπως π.χ., η εκτιμώμενη πιθανότητα να χάσει κανείς τη δουλειά του/της και (β) την αίσθηση της δυνατότητας που έχει κάποιος να ασκήσει έλεγχο (δηλαδή να αντιδράσει) στις ενδεχόμενες δυσμενείς επιπτώσεις (γεγονότα) στην εργασία του/της.

Άλλοι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι ο πυρήνας της ανασφάλειας εργασίας, είναι η ανησυχία για το εάν θα υπάρχει στο μέλλον εργασία ή ότι πρόκειται για ασφάλεια απασχόλησης – employment security (αντί για ασφάλεια εργασίας), με την έννοια της προστασίας των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης από απόλυση για λόγους που δεν σχετίζονται με την απόδοση και την ικανότητα τους. Επομένως η εργασιακή ανασφάλεια και η (αν)ικανοποίηση από την εργασία μας επηρεάζουν με τέτοιο τρόπο ώστε να αισθανόμαστε οικονομική απειλή. Σύμφωνα με αυτό το επιχείρημα, παρατηρείται μια θετική και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ των μειώσεων του εργατικού δυναμικού και της υποκειμενικής ανασφάλειας της εργασίας. Ο φόβος της απώλειας θέσεων εργασίας, που έχει σημασία για την επίδραση της μείωσης της εργατικής δύναμης στην ψυχική υγεία, αλλά και η υποκειμενική εργασιακή ανασφάλεια, διαδραματίζει μείζονα ρόλο ως διαμεσολαβητική μεταβλητή επηρεασμού της ψυχολογίας των ατόμων και της αντιληπτής οικονομικής απειλής. Τα συμπεράσματά των Reichert & Tauchmann (2017) υποδηλώνουν ότι όχι μόνο η πραγματική απώλεια θέσεων εργασίας, αλλά και ο απλός φόβος της απόλυσης επηρεάζουν αρνητικά την ψυχική υγεία των εργαζομένων.

Από την οπτική της οικονομικής θεωρίας, η ευημερία και όχι η ψυχική υγεία είναι ο τελικός στόχος προς μεγιστοποίηση. Ο πρώτος θεωρείται ένας καθοριστικός παράγοντας του τελευταίου (Graham, 2008). Πρώτον, σύμφωνα με τους Reichert & Tauchmann (2017), οι μειώσεις του προσωπικού δεν επηρεάζουν μόνο την ψυχολογική υγεία των εργαζομένων, αλλά και την υποκειμενική τους εργασιακή ανασφάλεια. Αυτό σημαίνει ότι τα άτομα που αντιλαμβάνονται μειώσεις του προσωπικού στις επιχειρήσεις τους ανησυχούν περισσότερο για την ασφάλεια των θέσεων εργασίας τους. Από ποσοτική άποψη, αυτό μας δείχνει ότι τα άτομα που

αντιμετωπίζουν περικοπές θέσεων εργασίας σε επίπεδο εταιρείας έχουν περίπου 10 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερες πιθανότητες να ανησυχούν για τη δουλειά τους.

Οι γυναίκες αποτελούν ιστορικά θύματα μισθολογικών διακρίσεων, με πολυάριθμες διαμαρτυρίες για την εργασιακή τους αυτή κατάσταση. Σε σύγκριση με τους άνδρες, έχουν υποστεί υψηλότερα ποσοστά μισθολογικών ανισοτήτων και επισφαλών θέσεων εργασίας (Campos-Soria et al., 2009), ως επί το πλείστον σε προσωρινές, εξωτερικές και μερικής απασχόλησης θέσεις. Όλα τα ανωτέρω, συντελούν στην αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας στον εργασιακό χώρο των γυναικών, συγκριτικά με τους άνδρες.

Συνδυάζοντας λοιπόν όλα παραπάνω, θα ελέγξουμε την αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας των γυναικών που εργάζονται, εξετάζοντας την επίπτωση της αύξησης αυτής, στο αίσθημα οικονομικής δυσπραγίας τους:

H2: Η Εργασιακή Ανασφάλεια (Job Insecurity) επηρεάζει θετικά το αίσθημα Οικονομικής Δυσχέρειας (Financial Distress)

B2.7. Job Satisfaction (JS)

Η ικανοποίηση από την εργασία μπορεί να οριστεί ως «μια ευχάριστη ή θετική συναισθηματική κατάσταση που είναι αποτέλεσμα της αξιολόγησης της δουλειάς ή της εμπειρίας εργασίας» (Locke, 1970). Η ικανοποίηση από την εργασία: αντιπροσωπεύει ένα μέτρο της ατομικής ευημερίας, η διανομή του οποίου είναι ένα από τα πιο κεντρικά θέματα της οικονομίας. Επίσης ένας από τους καλύτερους προγνωστικούς δείκτες της απόδοσης της εργασίας (αποχωρήσεις, απουσίες και παραγωγικότητα) καθώς και της ικανοποίησης του πελάτη. Η ικανοποίηση από την εργασία (Job Satisfaction) είναι μια θετική συναισθηματική κατάσταση που προκύπτει από την εκτίμηση της εργασίας του ατόμου (Judge & Bono, 2001). Το Job Satisfaction σχετίζεται με την απόδοση της εργασίας, την οργανωτική δέσμευση και τον κύκλο εργασιών των υπαλλήλων (Judge & Kammeyer-Mueller, 2012). Ως δείκτης ευεξίας στην εργασία, το Job Satisfaction προέρχεται από παράγοντες κατάστασης, παράγοντες διάθεσης ή αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο αναφερόμενων παραγόντων.

Το 1997, ο Andrew Clark πρότεινε μια εξήγηση για το παράδοξο ικανοποίησης των θέσεων εργασίας λόγω φύλου, το παράδοξο της υψηλότερης ικανοποίησης από την εργασία των γυναικών, παρά τους χαμηλότερους μισθούς και τις χειρότερες συνθήκες εργασίας, στηριζόμενο στις χαμηλότερες προσδοκίες των γυναικών από την εργασία. Στο συμπέρασμα του άρθρου του, ο Clark (1997) πρότεινε ότι τέτοιες χαμηλότερες προσδοκίες διαμορφώνονται τουλάχιστον εν μέρει στην αρχή της ζωής, υπό την επίδραση της παρατηρούμενης θέσης των γυναικών στην αγορά εργασίας. Υποστήριξε περαιτέρω, ότι το παράδοξο είναι μεταβατικό και ότι οι εξελίξεις στην ισότητα των φύλων, θα μειώσουν αυτές τις διαφορές στις προσδοκίες. Ως εκ τούτου, ο Clark υπογράμμισε μια κάπως αντιληπτή αλλά ενδιαφέρουσα ιδέα, ότι όσο υψηλότερη είναι η ισότητα των φύλων σε μια χώρα, το «πλεονέκτημα» των χαμηλότερων γυναικών στην ικανοποίηση από την εργασία συγκρίνεται με τους άνδρες. Παράλληλα, έχοντας αναφερθεί στο γεγονός ότι οι γυναίκες τείνουν να έχουν χαμηλότερους συγκριτικά μισθούς, όταν επικρατούν φτωχότερες συνθήκες εργασίας, περιεχομένου θέσεων εργασίας και ευκαιρίες εξέλιξης, οι εργαζόμενες γυναίκες εμφανίζονται να έχουν ίσα ή υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης από την εργασία (Clark, 1997). Η υψηλότερη έκθεση στις ανισότητες μεταξύ των φύλων στα πρώτα στάδια της ζωής, αντιστοιχεί στα υψηλότερα επίπεδα ικανοποιητικής εργασιακής ικανοποίησης των γυναικών. Τέτοιες αποδείξεις είναι σύμφωνες με την ιδέα, ότι οι χαμηλότερες προσδοκίες των γυναικών για τις θέσεις εργασίας τους, διαμορφωμένες με την αύξηση των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων, μπορεί να βρίσκονται στη ρίζα του παράδοξου. Με δεδομένα τα ανωτέρω, η τρίτη μας υπόθεση διαμορφώνεται ακολούθως, καθώς επιχειρούμε να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει η εργασιακή ικανοποίηση, που είναι διαφορετική για κάθε φύλο, το αίσθημα οικονομικής δυσπραγίας των γυναικών:

H3: Η Εργασιακή Ικανοποίηση (Job Satisfaction) επηρεάζει αρνητικά το αίσθημα Οικονομικής Δυσπραγίας (Financial Distress)

B2.8. Perceived Economic Threat (PET)

Όταν οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται ότι είναι ανίκανοι να αντιμετωπίσουν βλαβερές καταστάσεις ή απειλές, τείνουν να αναπτύσσουν αρνητικές και μη προσαρμοστικές αντιδράσεις, όπως για παράδειγμα το αίσθημα της εξάντλησης ή το αίσθημα μη ελέγχου (Maslach, 2001). Ο τύπος του κινδύνου, η πιθανότητα εμφάνισής του και η διάρκειά του, συμβάλλουν στην εκτίμηση μιας αγχωτικής κατάστασης. Σύμφωνα με αυτό, και με τους Greenglass et al. (2013), ενισχύεται η αίσθηση οικονομικής απειλής, η μεταβλητή ανάμειξης φόβου, η αβεβαιότητα και η ανησυχία για την κατάσταση των προσωπικών οικονομικών. Η περίπτωση αυτή στην οποία υπόκειται αρκετές φορές η πλειονότητα των ατόμων, συνθέτει την έννοια της αντιληπτής οικονομικής απειλής (Perceived Economic Threat).

Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι όχι μόνο έχουν ατομικά συναισθήματα για μια οικονομική κρίση και τις συνέπειές της, αλλά μοιράζονται επίσης πληροφορίες, συναισθήματα, σκέψεις και γεγονότα (Moscovici, 1961). Επιπλέον, ενεργούν συχνά σύμφωνα με τα συναισθήματά τους και η γνώση σχετικά με τις οικονομικές ανησυχίες, κατανέμεται σε κοινωνικές ομάδες και κοινότητες και γίνεται στοιχείο της ευρύτερης οικονομικής ζωής (Moscovici, 2001).

Καθώς η οικονομική ευημερία μπορεί να μετριάσει την ευαισθησία των ατόμων στις αλλαγές της οικονομίας, οι πολιτικοί θεσμοί (ειδικότερα το κράτος πρόνοιας), μπορούν επίσης να τους προστατεύσουν από αρνητικά οικονομικά γεγονότα. Πράγματι, η επιρροή της οικονομικής απειλής μπορεί να απομονωθεί στα εθνικά πλαίσια που έχουν περιορισμένες διατάξεις περί καλής διαβίωσης. Αυτό δημιουργεί την πιθανότητα, η επίδραση της οικονομικής απειλής να εξαρτάται από τη διασταύρωση των οικονομικών συνθηκών των ατόμων με το ευρύτερο εθνικό πλαίσιο. Η έρευνα του Giugni (2010) για την οικονομική απειλή άρχισε να θέτει το αποτέλεσμα της οικονομικής απειλής σε μια ευρύτερη εθνική προοπτική, τονίζοντας ειδικότερα το ρόλο των θεσμών στις παροχές κοινωνικών ομάδων, όπως οι άνεργοι ή οι εθνικές μειονότητες (Koormans & Statham, 1999), ως ευκαιρίες κινητοποίησης και ανάπτυξης.

Το συγκεκριμένο μέγεθος αποτελεί το κύριο προς εξέταση μέγεθος (εξαρτημένη μεταβλητή), καθώς όπως αναφέραμε εκπροσωπεί τις συνολικές οικονομικές απειλές που αντιλαμβάνονται τα οικονομούντα άτομα και για το οποίο μέγεθος θα ερευνήσουμε, με τις τέσσερις προαναφερόμενες υποθέσεις, την επιρροή που του ασκούν τα υπόλοιπα μεγέθη που περιλαμβάνονται στην ανάλυσή μας.

H4: Η Οικονομική Δυσπραγία (Financial Distress) επηρεάζει θετικά την Αντιληπτή Οικονομική Απειλή (Perceived Economic Threat)

B2.9. Income Change (IC)

Η αλλαγή του εισοδήματος (income change) είναι ένα μεμονωμένο μέτρο που αξιολογεί τις αντιληπτές αλλαγές στην οικονομική κατάσταση ενός ατόμου τα τελευταία χρόνια. Με την έννοια της οικονομικής κατάστασης εννοούμε το διαθέσιμο εισόδημα που τα άτομα μπορούν να καταναλώσουν. Μια κοινώς αποδεκτή επίπτωση της μεγάλης ύφεσης είναι ότι τα φτωχότερα νοικοκυριά υπέφεραν περισσότερο από ότι τα νοικοκυριά με υψηλότερα επίπεδα κατανομής του εισοδήματος. Πράγματι, ο ΟΟΣΑ υποστήριξε ότι «τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα είτε έχασαν περισσότερο κατά τη διάρκεια της κρίσης είτε ωφελήθηκαν λιγότερο από την ανάκαμψη, όπου, κατά μέσο όρο στον ΟΟΣΑ, η μείωση του εισοδήματος ήταν διπλάσια για το κατώτατο 10% των εισοδημάτων σε σύγκριση με το ανώτερο 10%» (ΟΟΣΑ 2014).

Ο OECD (2014) συνέκρινε τη μέση αναλογική απώλεια εισοδήματος, μεταξύ του 2007 και του 2011 με απώλειες για το κατώτατο δέκα τοις εκατό (10%) της κατανομής του εισοδήματος σε ταυτόχρονη ανώνυμη) βάση σε 33 χώρες του ΟΟΣΑ. Ο Savage (2018) εστιάζει στη συγκεκριμένη ομάδα ευρωπαϊκών χωρών όπου το μέσο εισόδημα μειώθηκε κατά τη διάρκεια της περιόδου και οι αναλογικές απώλειες εισοδήματος ήταν μεγαλύτερες από το μέσο όρο στο κάτω μέρος της κατανομής του εισοδήματος (10%). Η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία και η Εσθονία, που μοιράζονται κοινές απώλειες εισοδήματος κατά το υπό εξέταση χρονικό διάστημα, επιβεβαιώνουν ότι, οι μεγαλύτερες αναλογικές απώλειες εισοδήματος μεταξύ του 2007 και του 2010 ήταν για το φτωχότερο 10 τοις εκατό (10%) του πληθυσμού σε καθεμία από αυτές τις χώρες.

Αναλύσεις των Saez & Stantcheva (2016) και Levell et al. (2017), μεταξύ άλλων, παρέχουν τη βάση για εναλλακτικά επίπεδα πρόνοιας που βασίζονται σε μόνιμα εισοδήματα ή στάθμιση που προκαλείται από μη εισοδηματικούς παράγοντες όπως η οικονομική στέρηση του νοικοκυριού, το οικογενειακό υπόβαθρο ή οι προϋποθέσεις υγείας. Η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, οι υγιεινές διατροφικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες παραμένουν σχετικά χαμηλές στις χώρες με χαμηλό και μεσαίο εισόδημα (Malik et al., 2013). Παρατηρούμε, πως η μεταβολή του εισοδήματος των ατόμων έχει σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία τους και όχι μόνο. Η αλλαγή/μεταβολή του εισοδήματος θα εξεταστεί ως προς τις επιπτώσεις που επιφέρει στην αντιληπτή οικονομική απειλή που αισθάνονται τα άτομα, όταν είναι αρνητική ή θετική ή ως προς το μέγεθός της. Τέλος, ο ρόλος, ο οποίος διαδραματίζει το income change ως προς το perceived economic threat είναι προφανής και δεδομένου ότι έχει χρησιμοποιηθεί σε ανάλογες έρευνες, στην δική μας περίπτωση το income change θα χρησιμοποιηθεί τελικά ως μεταβλητή ελέγχου.

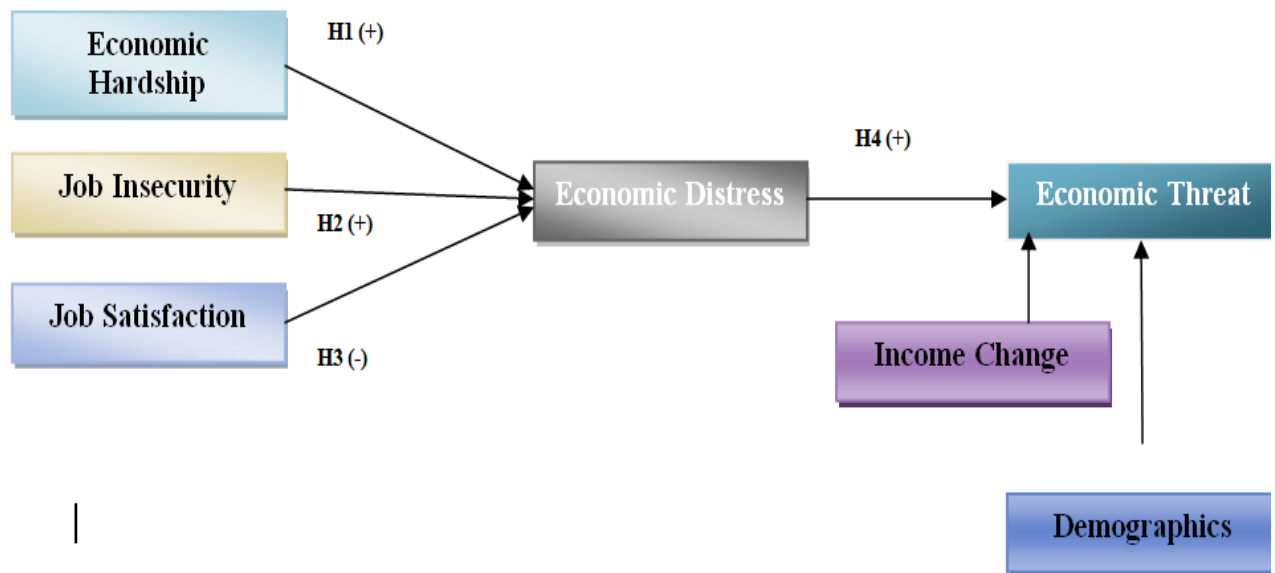
B3. Ερευνητική Μέθοδος και Συλλογή Δεδομένων

Στην τρέχουσα ενότητα παρουσιάζεται η δομή του ερευνητικού πλαισίου και περιγράφονται αναλυτικά οι διαδικασίες συλλογής δεδομένων καθώς και η μέθοδος ανάλυσης. Με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο και την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, η οποία πραγματοποιήθηκε στο κεφάλαιο 2, το σχήμα 1 που ακολουθεί απεικονίζει το ερευνητικό μοντέλο και τις υποθέσεις.

B3.1. Ερευνητικό Μοντέλο και Υποθέσεις

Η σχηματική αναπαράσταση του υποθετικού μοντέλου παρουσιάζεται στο Σχήμα 1.

Σχήμα 1: Ερευνητικό μοντέλο και υποθέσεις

B3.2. Ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει εξήντα πέντε (65) ερωτήματα, επιμερισμένα σε επτά (7) κατηγορίες. Εξαιρουμένων των προσωπικών πληροφοριών, οι ερωτηθείσες κλήθηκαν να απαντήσουν σε έντεκα (11) ερωτήσεις όσον αφορά στις οικονομικές δυσκολίες, μια (1) ερώτηση σχετικά με την αξιολόγηση της εισοδηματικής τους αλλαγής, τέσσερις (4) ερωτήσεις αναφορικά με την οικονομική απειλή, οκτώ (8) ερωτήσεις σχετικές με την οικονομική δυσπραγία, δεκαοκτώ (18) δηλώσεις όσον αφορά στην ικανοποίηση την οποία αντλούν από την εργασία τους και τέλος, σε δώδεκα (12) δηλώσεις στις οποίες οι ερωτηθείσες καλούνται να υποδηλώνουν το επίπεδο συμφωνίας/διαφωνίας σχετικά με την ανασφάλεια στην εργασία. Υπενθυμίζουμε ότι ο πληθυσμός στόχος της συγκεκριμένης έρευνας, αφορούσε μόνο γυναίκες όλων των ηλικιών, εργαζόμενες ή μη.

Αρχικά, το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε στην αγγλική γλώσσα και στη συνέχεια μεταφράστηκε στη Ελληνική. Για τη διασφάλιση της εγκυρότητας των απαντήσεων κάποια ερωτήματα επαναδιατυπώνονται με παρόμοιο ή αντίστροφο τρόπο. Πριν την διεξαγωγή της έρευνας το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε πιλοτικά σε γυναικείο δείγμα 30 ατόμων μεταξύ των οποίων οι 10 ήταν μεταπτυχιακές φοιτήτριες, με σκοπό να διαπιστωθεί η λειτουργικότητα του. Από την ανωτέρω διαδικασία ανέκυψε ένας μικρός αριθμός ασαφών ερωτήσεων, γεγονός το οποίο οφειλόταν στην μετάφραση. Κατόπιν ελαχίστων διορθώσεων, το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε πιλοτικά σε ακόμη 10 γυναίκες και 5 μεταπτυχιακές φοιτήτριες ώστε να εξασφαλιστεί η συνάφεια, η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του. Ο χρόνος που απαιτήθηκε για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ήταν περίπου 10 λεπτά. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας παρατίθεται αυτούσιο στο Παράρτημα.

VariableExplanation	
<i>Groups of Variables</i>	<i>Structure and operationalisation of variables</i>
<i>Demographics (Age, Level of Education, Job sector, Marital Status, Husband's Job Sector, Children, Relatives depend on you financially, Income)</i>	<i>1 DichotomousVariable, 7 MetricVariables</i>
<i>Economic Hardship (EH)</i>	<i>Continuous Variable</i>
<i>IncomeChange (IC)</i>	<i>PolychotomousVariable</i>
<i>Perceived Economic Threat (PET)</i>	<i>Continuous Variable</i>
<i>FinancialDistress (FD)</i>	<i>ContinuousVariable</i>
<i>JobInsecurity (JI)</i>	<i>ContinuousVariable</i>
<i>JobSatisfaction (JS)</i>	<i>ContinuousVariable</i>

B3.3. Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Με σκοπό να ελεγχθούν οι υποθέσεις του ερευνητικού μοντέλου, διεξήχθη διαδικτυακή έρευνα στην Ελλάδα. Για την πραγματοποίηση της, χρησιμοποιήθηκε η φόρμα Googledocs η οποία λογίζεται ως ένα αξιόπιστο, αποτελεσματικό και αποδοτικό εργαλείο για συλλογή δεδομένων. Η συλλογή των δεδομένων διήρκησε την περίοδο μεταξύ Οκτωβρίου 2019 και Δεκεμβρίου 2019. Οι συμμετέχουσες ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας και την εμπιστευτικότητα των απαντήσεων τους (οι οποίες δεν επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω ανάλυση πέραν της συγκεκριμένης έρευνας). Από το δείγμα των 626 ερωτηματολογίων, τα 579 λογίστηκαν ως έγκυρα διότι δεν περιείχαν ελλείπουσες τιμές.

B3.4. Περιγραφικά Ευρήματα

Με την περάτωση της διαδικασίας συλλογής και συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, προέκυψε η ανάγκη της ανάλυσης και ερμηνείας των αποτελεσμάτων. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο εφαρμογών IBM SPSS 24. Αναφορικά με το SPSS (Statistical Package for Social Sciences ή Statistical Product and Service Solutions) οφείλουμε να αναφέρουμε ότι πρόκειται για ένα εξαιρετικά ισχυρό και δημοφιλές εργαλείο στατιστικής ανάλυσης το οποίο μπορεί να κάνει οποιοδήποτε είδος στατιστικής ανάλυσης και να χρησιμοποιηθεί στις κοινωνικές επιστήμες, στον επιχειρηματικό κόσμο και σε πολλά επιστημονικά πεδία.

Στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου υπάρχουν ερωτήσεις που αναφέρονται σε δημογραφικά και επαγγελματικά στοιχεία, όπως η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, ο τομέας εργασιακής απασχόλησης, η οικογενειακή κατάσταση, η ύπαρξη τέκνων, η πιθανή οικονομική εξάρτηση συγγενικών προσώπων καθώς και το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος και τα αντίστοιχα γραφήματα. Το δείγμα αποτελείται 100% από γυναίκες. Σε κανένα ερωτηματολόγιο η συγκεκριμένη ερώτηση δεν είχε μείνει αναπάντητη, εφόσον ήταν η μοναδική επιλογή. Όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί, ο επικρατέστερος ρυθμός (ηλικιακή κατηγορία) είναι ο τρίτος και αντιπροσωπεύει τις ηλικίες 41-54 ετών. Το 49.6% των

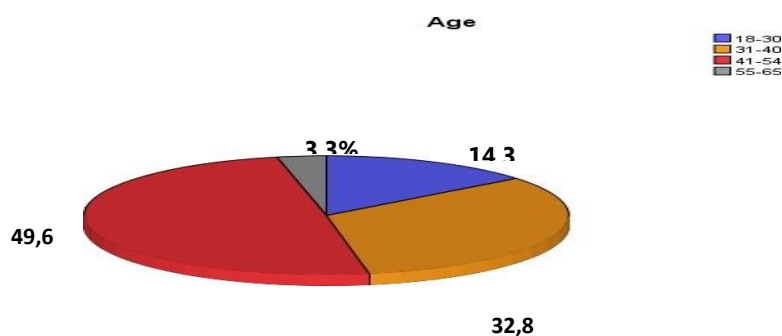
υποκειμένων του δείγματος ανήκει στη συγκεκριμένη κατηγορία, το 32.8% έχει ηλικία μεταξύ 31-40 ετών, το 14,3% των ερωτηθεισών βρίσκεται στην ηλικία των 18-30 ετών, ενώ η τελευταία ηλικιακή κατηγορία (55-65) καταλαμβάνει ποσοστό 3.3% του συνολικού δείγματος.

Ηλικιακό Επίπεδο

Το μεγαλύτερο μέρος του συγκεντρωθέντος δείγματος αποτελείται από γυναίκες ηλικίας 41 με 54 ετών, ελάχιστες εκ των οποίων ξεπερνούν τα 54 έτη και με το υπόλοιπο μισό του δείγματος να βρίσκεται σε επίπεδα ηλικίας μεταξύ 31 και 40 αλλά και ακόμα λιγότερες από 18 έως και 30 ετών. Το ηλικιακό προφίλ των ερωτηθέντων γυναικών επικεντρώθηκε κυρίως, λόγω υψηλότερου ποσοστού, στις ηλικίες μεταξύ 41 και 54 ετών.

AGE

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	18-30	83	14.3	14.3	14.3
	31-40	190	32.8	32.8	47.2
	41-54	287	49.6	49.6	96.7
	55-65	19	3.3	3.3	100.0
	Total	579	100.0	100.0	

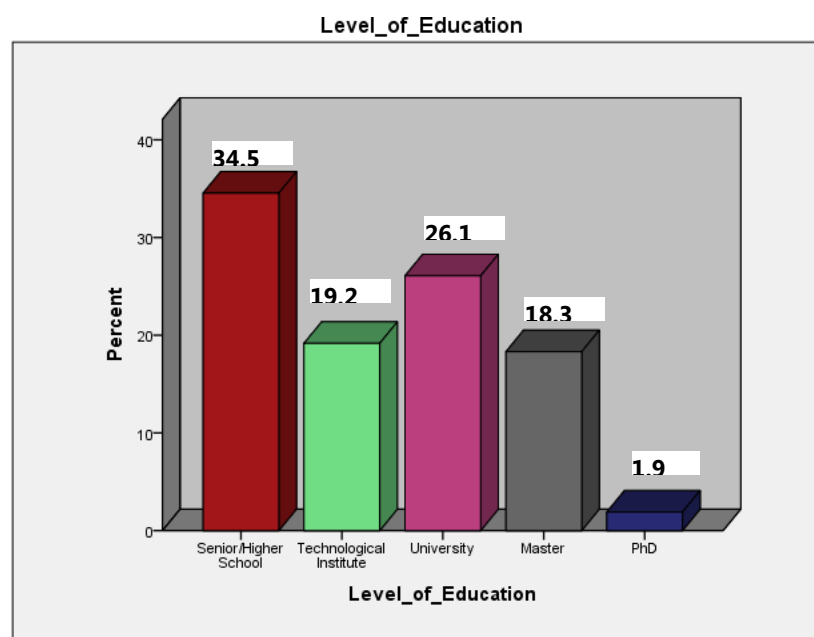

Μορφωτικό Επίπεδο

Όσον αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των γυναικών, παραθέτουμε τον επόμενο πίνακα. Συγκεκριμένα, από τον πίνακα προκύπτει ότι οι απόφοιτες Γυμνασίου/Λυκείου ανέρχονται στις 200, οι απόφοιτες ΤΕΙ στις 111, οι απόφοιτες ΑΕΙ στις 151, οι κάτοχοι Μεταπτυχιακού τίτλου στις 106 και οι κάτοχοι Διδακτορικού τίτλου είναι 11. Αξίζει να σημειωθεί πως το 45.3% του δείγματος απαρτίζεται από γυναίκες πανεπιστημιακής εκπαίδευση, ενώ το 20.2% εξ' αυτών κατέχει κάποιον ανώτερο τίτλο.

LEVEL OF EDUCATION

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid Senior/HigherSchool	200	34.5	34.5	34.5
TechnologicalInstitute	111	19.2	19.2	53.7
University	151	26.1	26.1	79.8
Master	106	18.3	18.3	98.1
PhD	11	1.9	1.9	100.0
Total	579	100.0	100.0	

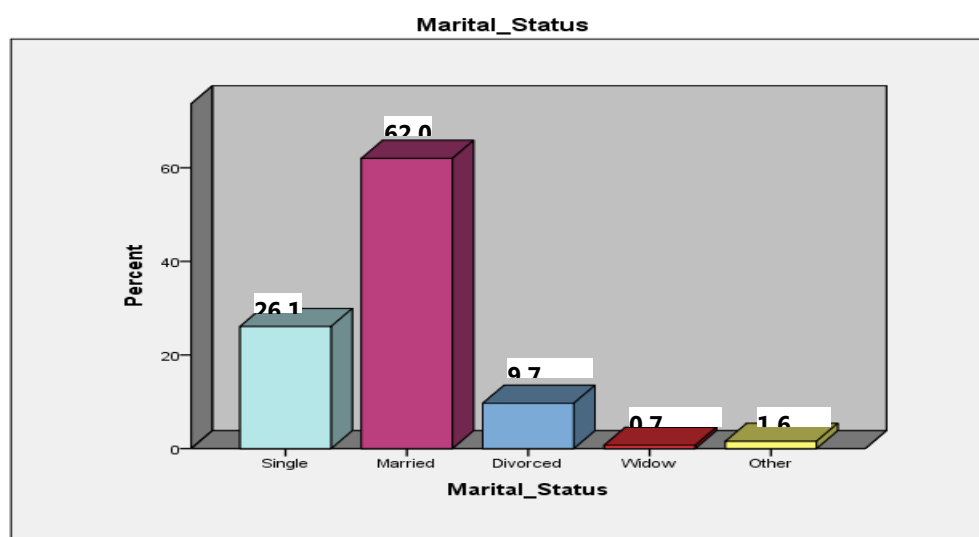

Οικογενειακή Κατάσταση

Το 62.0% του δείγματος αποτελείται από παντρεμένες γυναίκες και το 26.1% είναι άγαμες. Το 9.7% έχει πάρει διαζύγιο από το σύζυγο, το 0,7% του δείγματος είναι χήρες, ενώ το 1,6% δηλώνει την επιλογή άλλο, όσον αφορά στην οικογενειακή κατάσταση. Παραπάνω λοιπόν από το ήμισυ του δείγματός μας, αποτελείται από έγγαμες μητέρες, κατόχους τουλάχιστον πτυχίου τεχνολογικού εκπαιδευτικού ιδρύματος (ΤΕΙ) αν όχι μεταπτυχιακού ή ακόμα και διδακτορικού. Αυτό με σειρά του, μας ενημερώνει για την υψηλή κατάρτιση του γυναικείου φύλου στις μέρες μας, εκ των οποίων η πλειοψηφία βρίσκεται σε έγγαμη κατάσταση.

MARITAL STATUS

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	Single	151	26.1	26.1
	Married	359	62.0	88.1
	Divorced	56	9.7	97.8
	Widow	4	.7	98.4
	Other	9	1.6	100.0
	Total	579	100.0	100.0

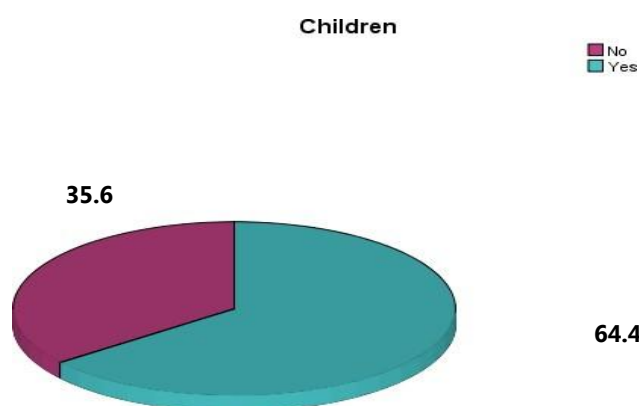

Υπαρξη Τέκνων

Στο δείγμα ποσοστό 64,4% δηλώνει την ύπαρξη τέκνων, ενώ το υπόλοιπο 35,6 % όχι. Ο κατωτέρω πίνακας, απεικονίζει την κατανομή των γυναικών ανάλογα με την ύπαρξη ή όχι τέκνου. Αφού εξετάσουμε το ποσοστό ύπαρξης τέκνου σε διαζευγμένες ή έγγαμες γυναίκες, θα ελέγξουμε την πιθανότητα κάποιες από αυτές να είναι και άνεργες.

CHILDREN

		Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	No	206	35.6	35.6	35.6
	Yes	373	64.4	64.4	100.0
	Total	579	100.0	100.0	

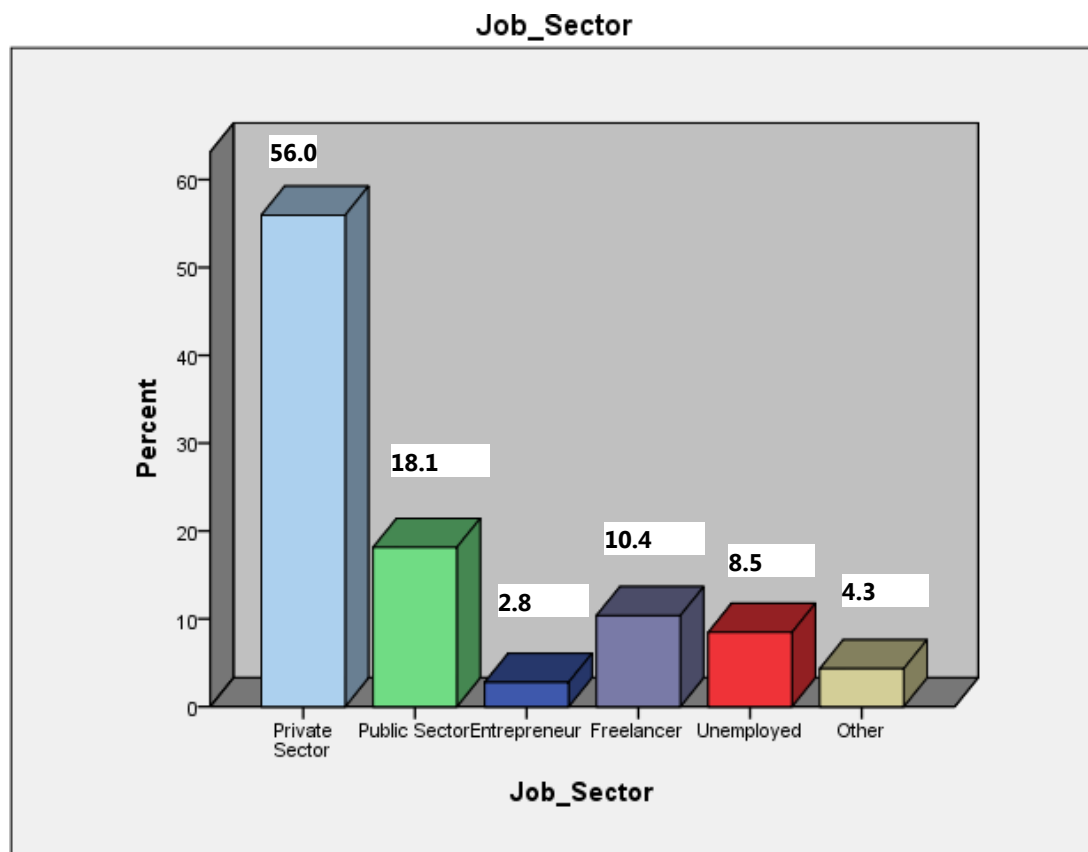
Τομέας Επαγγελματικής Απασχόλησης

Για τον τομέα εργασίας των γυναικών, παραθέτουμε τον επόμενο πίνακα. Συγκεκριμένα, από τον κατωτέρω πίνακα προκύπτει ότι οι Ιδιωτικές Υπάλληλοι καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, ήτοι 56.0%, ενώ ακολουθούν με ποσοστό 18.1% οι Δημόσιες Υπάλληλοι. Το 10.4% ανήκουν στον κλάδο των ελεύθερων επαγγελματιών, το 8.5% δηλώνουν άνεργες, το 2.8% Επιχειρηματίες, ενώ το 4.3% δηλώνουν κάτι άλλο. Αξίζει να αναφερθεί, ότι το ποσοστό του 8.5% της ανεργίας των γυναικών κάθε ηλικίας που αναφέρεται δε συμβαδίζει με το ποσοστό ανεργίας που καταγράφεται το δεύτερο τρίμηνο του

2019 από τα στοιχεία του IOBE (2019), και το οποίο ανέρχεται στο 18,1%. Περίπου δηλαδή το 50% του άνεργου πληθυσμού είναι γυναίκες, από τις οποίες σύμφωνα με την αμέσως προηγούμενη παράγραφο, το 64% αυτών ενδεχομένως είναι και μητέρες τουλάχιστον ενός παιδιού, πράγμα που κάνει ακόμα δυσκολότερο το βιοπορισμό τους.

JOB SECTOR

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
PrivateSector	324	56.0	56.0	56.0
PublicSector	105	18.1	18.1	74.1
Entrepreneur	16	2.8	2.8	76.9
Freelancer	60	10.4	10.4	87.2
Unemployed	49	8.5	8.5	95.7
Other	25	4.3	4.3	100.0
Total	579	100.0	100.0	

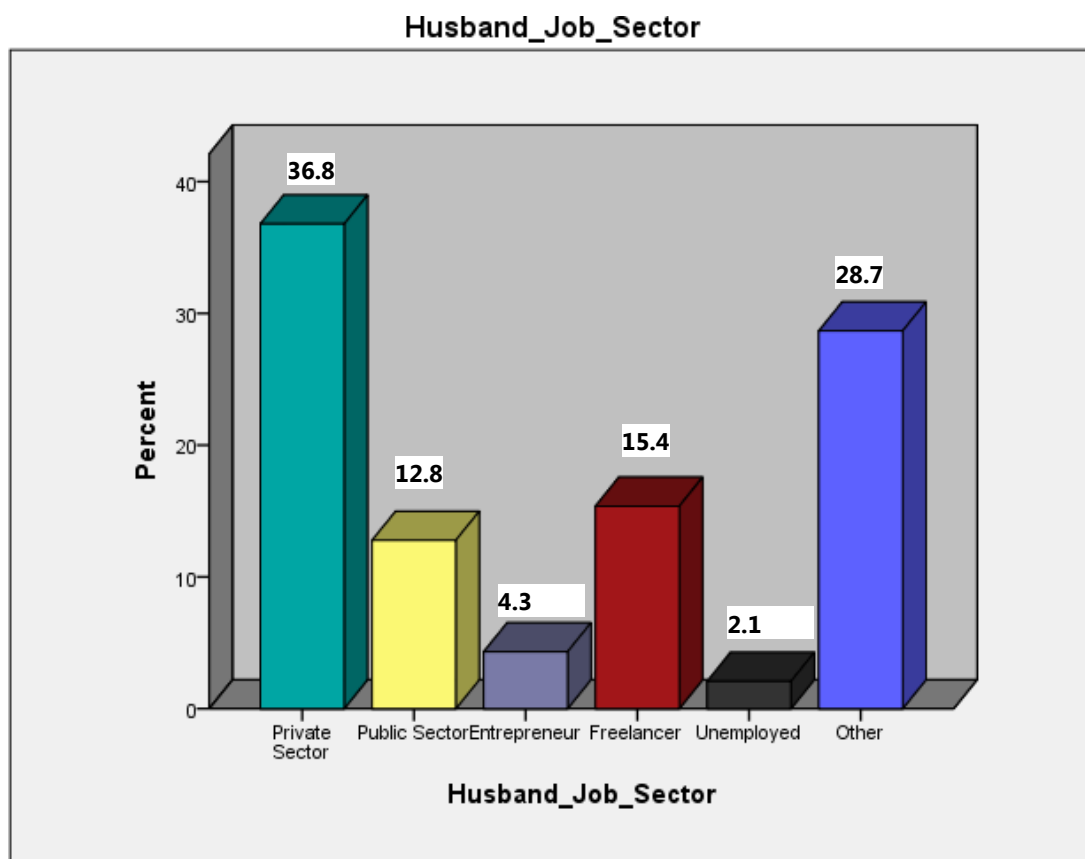

Τομέας Επαγγελματικής Απασχόλησης Συζύγου/Συντρόφου

Για τον τομέα εργασίας των συζύγων/συντρόφων των ερωτηθεισών γυναικών παραθέτουμε τον επόμενο πίνακα. Συγκεκριμένα, προκύπτει ότι οι Ιδιωτικοί Υπάλληλοι καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, ήτοι 36.8 % , ενώ με ποσοστό 12.8% ακολουθούν οι Δημόσιοι Υπάλληλοι. Το 15.4 % είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, το 2.0% άνεργοι, το 4.3% Επιχειρηματίες ενώ το 28.7% δηλώνουν κάποιο άλλο είδος απασχόλησης το οποίο δεν εντάσσεται στις προαναφερθείσες κατηγορίες. Όπως ήταν αναμενόμενο, το ποσοστό ανεργίας των ανδρών είναι αρκετά χαμηλότερο αυτού των γυναικών και δεν θεωρείται γενικά ισοσκελισμένο. Παρόλα αυτά, όπως εντοπίσαμε και ανωτέρω στη βιβλιογραφική επισκόπηση, οι γυναίκες τείνουν να απασχολούνται σε γενικές γραμμές, σε λιγότερο σημαντικές και αξιόλογες δουλειές συγκριτικά με τους άνδρες, πράγμα που οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Όπως αναφέραμε, μεταξύ των οποίων είναι η ύπαρξη τέκνων, το οικογενειακό περιβάλλον των γυναικών, η απασχόληση του συζύγου σε καλά αμειβόμενη δουλειά που αναφέρεται συνήθως στον ιδιωτικό τομέα ή στην άλλη επιλογή και όχι τόσο στο δημόσιο τομέα κ.α.

HUSBAND'S JOB SECTOR

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	PrivateSector	213	36.8	36.8
	PublicSector	74	12.8	49.6
	Entrepreneur	25	4.3	53.9
	Freelancer	89	15.4	69.3
	Unemployed	12	2.1	71.3
	Other	166	28.7	100.0
	Total	579	100.0	100.0

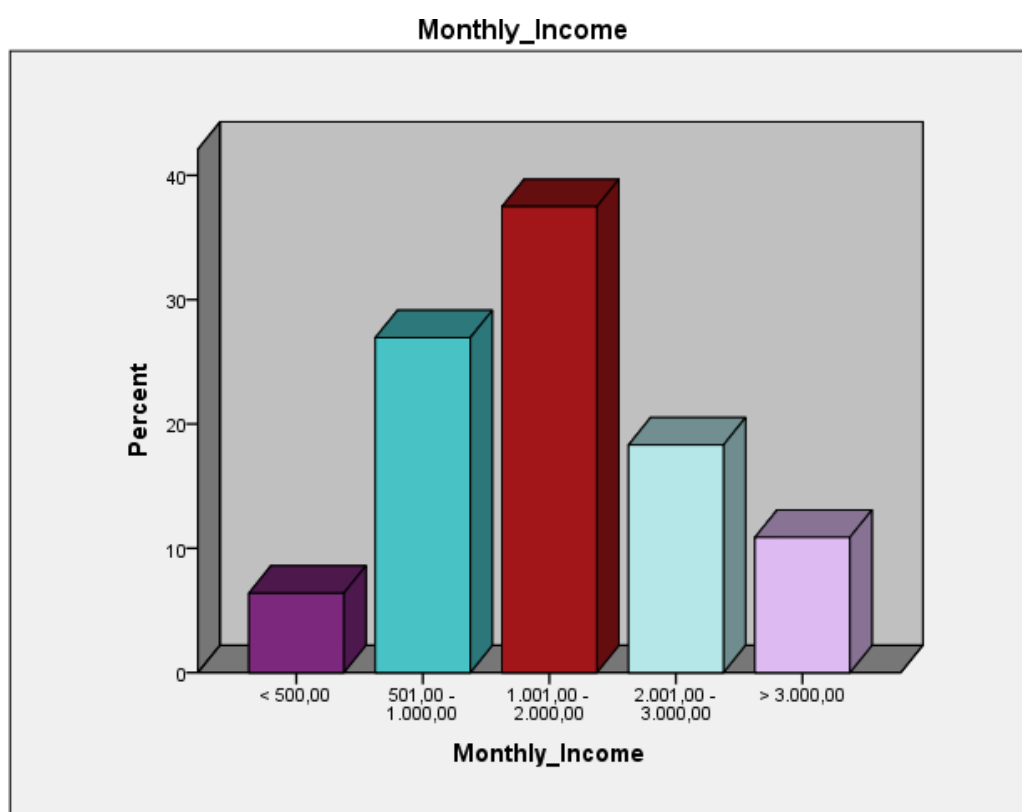

Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος 37.5% έχει μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα μεταξύ 1.001,00 - 2.000,00 ευρώ, ενώ με ποσοστό 26.9% ακολουθεί το εισόδημα που βρίσκεται μεταξύ 501,00 - 1.000,00 ευρώ. Μεγαλύτερο εισόδημα, μεταξύ 2.001,00 - 3.000,00 ευρώ δηλώνει ποσοστό 18.3%, ενώ το 10.9% δηλώνει εισόδημα άνω των 3.000,00 ευρώ. Τέλος, πολύ χαμηλό εισόδημα κάτω των 500,00 ευρώ δηλώνει ποσοστό 6.4%. Ο κύριος όγκος του δείγματος δηλώνει εισόδημα μεταξύ 500 έως 2000 ευρώ. Ελάχιστες περιπτώσεις άνω των 2000 ευρώ ή κάτω των 500 (που αναφέρονται στην πλειονότητά τους σε άγαμες γυναίκες, όπου δε συμβάλλουν δύο εισοδήματα στην οικογένεια). Όμως, δε λαμβάνουμε στοιχεία για το ποιο από τα δυο άτομα της οικογένειας, άνδρας ή γυναίκα, συμβάλλει περισσότερο.

MONTHLY INCOME

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
Valid	< 500,00	37	6.4	6.4
	501,00 - 1.000,00	156	26.9	33.3
	1.001,00 - 2.000,00	217	37.5	70.8
	2.001,00 - 3.000,00	106	18.3	89.1
	> 3.000,00	63	10.9	100.0
	Total	579	100.0	100.0

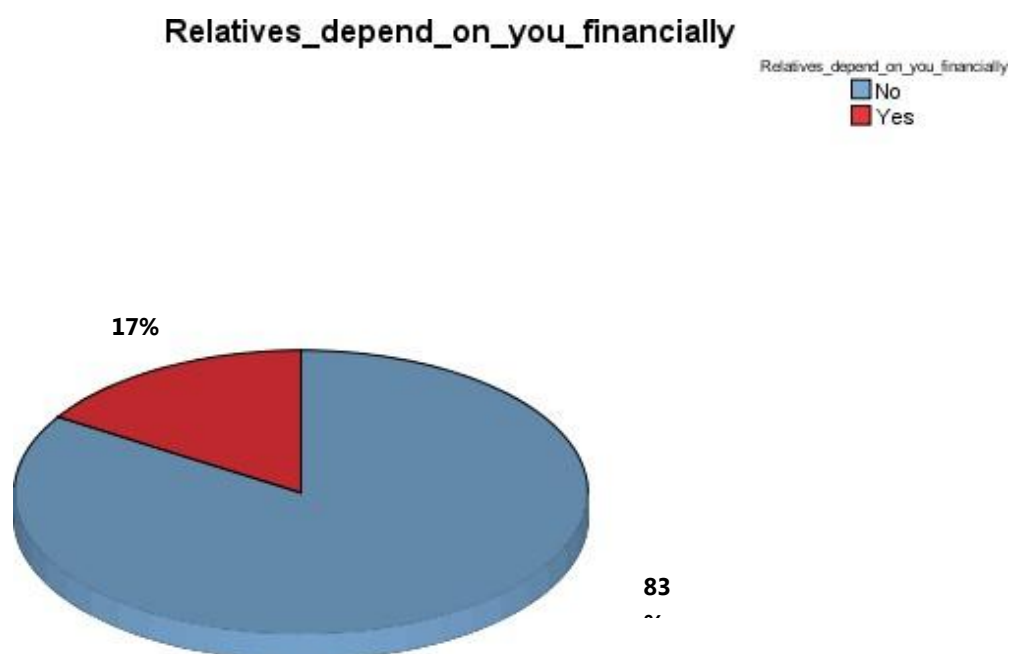

Οικονομική Εξάρτηση Συγγενικών Προσώπων

Όσον αναφορά στην οικονομική εξάρτηση συγγενικών προσώπων από το μέρος του δείγματος, το 83.9% δηλώνει την μη ύπαρξη οικονομικής εξάρτησης από κάποιο συγγενικό πρόσωπο, ενώ το υπόλοιπο 16.1% δηλώνει πως συνεισφέρει στην κάλυψη οικονομικών αναγκών κάποιου συγγενικού του μέλους. Αυτό

σημαίνει πως η πλειονότητα (83,9%) των γυναικών του δείγματός μας, δεν έχουν κάποιο άτομο να εξαρτάται οικονομικά από τις ίδιες, δηλαδή να φροντίζουν. Ενώ αντίστοιχα το 16,1 % αυτών, δηλώνει πως έχει συγγενικό πρόσωπο με στενή σχέση εξάρτησης από αυτό. Η κατάσταση δυσχεραίνεται αν πρόκειται οι γυναίκες του δείγματος, να φροντίζουν ένα άτομο ακόμα από το να μην εξαρτάται άλλο άτομο οικονομικά από αυτές.

Relatives depend on your financially					
		Frequency	Percent	ValidPercent	Cumulative Percent
Valid	No	486	83.9	83.9	83.9
	Yes	93	16.1	16.1	100.0
	Total	579	100.0	100.0	

Παρακάτω παρουσιάζεται ένας συγκεντρωτικός πίνακας, ο οποίος συνοψίζει τα περιγραφικά ευρήματα του δείγματος, τα οποία αναλύθηκαν προηγουμένως.

Subject's profile				
		Sample size	Frequency distribution(%)	
Gender	Female	579	100	
Age	Below 18-30	83	14.3	
	31-40	190	32.8	
	41-54	287	49.6	
	55-65	19	3.3	
Level of Education	Senior/Higher School	200	34.5	
	Technological Institute	111	19.2	
	University	151	26.1	
	Master	106	18.3	
	PhD	11	1.9	
Job Sector	Private Sector	324	56.0	
	Public Sector	105	18.1	
	Entrepreneur	16	2.8	
	Freelancer	60	10.4	
	Unemployed	49	8.5	
	Other	25	4.3	

Marital Status	Single	151	26.1
	Married	359	62.0
	Divorced	56	9.7
	Widow	4	0.7
	Other	9	1.6
HusbandJobSector	PrivateSector	213	36.8
	PublicSector	74	12.8
	Entrepreneur	25	4.3
	Freelancer	89	15.4
	Unemployed	12	2.1
	Other	166	28.7
Children	No	206	35.6
	Yes	373	64.4
MonthlyIncome	< 500,00	37	6.4
	501,00 - 1.000,00	156	26.9
	1.001,00 - 2.000,00	217	37.5
	2.001,00 - 3.000,00	106	18.3
	> 3.000,00	63	10.9
Relatives depend on you financially	No	486	83.9
	Yes	93	16.1

B3.5. Διασταύρωση Μεταβλητών με Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην έρευνα, παρουσίασε η διασταύρωση των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος με την εξής βασική ερώτηση η οποία αποτυπώθηκε στην κλίμακα των εισοδηματικών αλλαγών:

A. «Πόσο άλλαξε η οικονομική σας κατάσταση τα τελευταία χρόνια;»

Παρακάτω παραθέτουμε τους αντίστοιχους πίνακες, όπως επίσης και τα γραφήματα στα οποία εξετάζεται, η διασταύρωση της εν λόγω ερώτησης, με δημογραφικά στοιχεία τα οποία αφορούν άμεσα στην εργασία. Τα στοιχεία αυτά είναι τα εξής: Τομέας Επαγγελματικής Απασχόλησης (job sector), Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα (monthly income), Μορφωτικό Επίπεδο (level of education), Ηλικία (age).

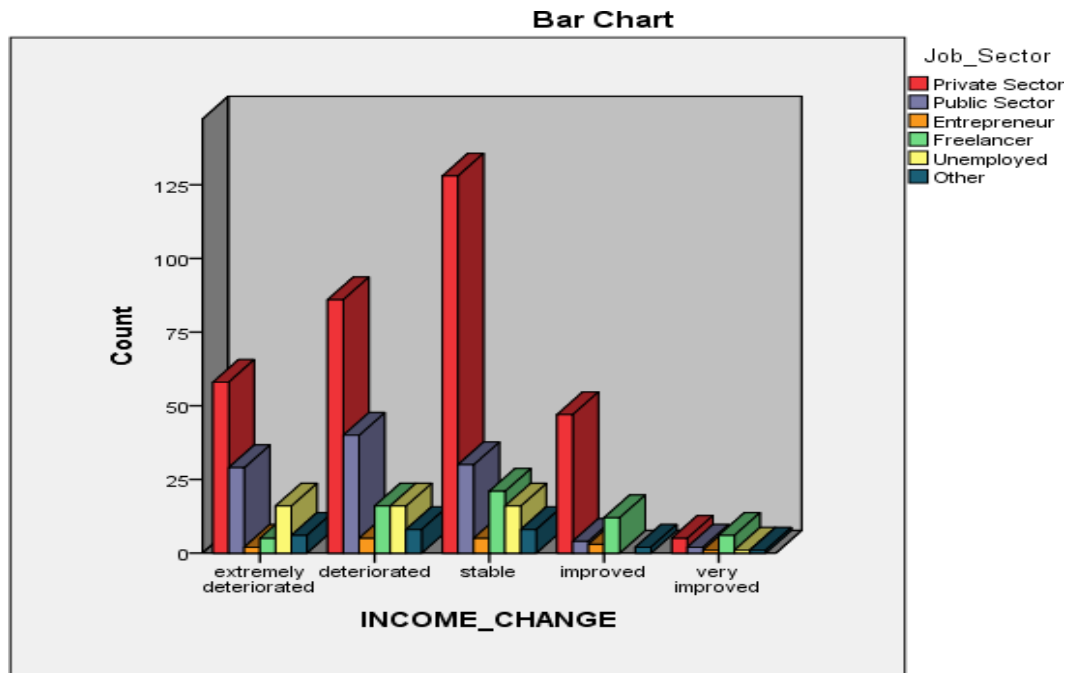
Από την διασταύρωση της ανωτέρω δήλωσης με τα στοιχεία του Τομέα Εργασίας προκύπτει ότι το 49,5% του δείγματος, υπέστη επιδείνωση στο εισόδημα του τα τελευταία χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, περισσότερες ήταν οι γυναίκες, οι οποίες απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα και δήλωσαν ότι το εισόδημα τους επιδεινώθηκε ή ότι επιδεινώθηκε πολύ. Όπως πηγάζει και από το δείγμα μας, οι περισσότερες γυναίκες δηλώνουν οικογενειακό εισόδημα έως 2000 ευρώ, βρίσκονται σε έγγαμη ή παραπλήσια κατάσταση, έχουν τουλάχιστον ένα τέκνο και όλα αυτά τη στιγμή που οι περισσότερες, δε δηλώνουν πως εξαρτάται άλλο άτομο οικονομικά από αυτές.

Τομέας Επαγγελματικής Απασχόλησης

INCOME CHANGE * JOB SECTOR CROSSTABULATION

		JOB_SECTOR							Total
		Private Sector	Public Sector	Entrepreneur	Freelancer	Unemployed	Other		
INCOME CHANGE	Extremely deteriorated	Count	58	29	2	5	16	6	116
		%of Total	10.0%	5.0%	0.3%	0.9%	2.8%	1.0%	20.0%
	deteriorated	Count	86	40	5	16	16	8	171
		%of Total	14.9%	6.9%	0.9%	2.8%	2.8%	1.4%	29.5%
	stable	Count	128	30	5	21	16	8	208
		%of Total	22.1%	5.2%	0.9%	3.6%	2.8%	1.4%	35.9%
	improved	Count	47	4	3	12	0	2	68
		%of Total	8.1%	0.7%	0.5%	2.1%	0.0%	0.3%	11.7%
	Very improved	Count	5	2	1	6	1	1	16
		%of Total	0.9%	0.3%	0.2%	1.0%	0.2%	0.2%	2.8%
	Total	Count	324	105	16	60	49	25	579
		% of Total	56.0 %	18.1 %	2.8%	10.0%	8.5%	4.3%	100.0%

Τα προηγούμενα συμπεράσματα αποτυπώνονται στο παραπάνω πίνακα, όπου χαρακτηριστικά φαίνεται ότι η επικρατούσα ροπή είναι αυτή, όπου η οικονομική κατάσταση επιδεινώθηκε (49.5%) ή και παρέμεινε η ίδια (35.9%). Αναμενόμενο ήταν το χαμηλό ποσοστό της βελτίωσης (14,5%) του εισοδήματος αν σκεφτούμε ότι βρισκόμασταν τα τελευταία έτη σε περίοδο οικονομικής ύφεσης. Παρακάτω, παρουσιάζονται και διαγραμματικά τα αποτελέσματα του ανωτέρω πίνακα.

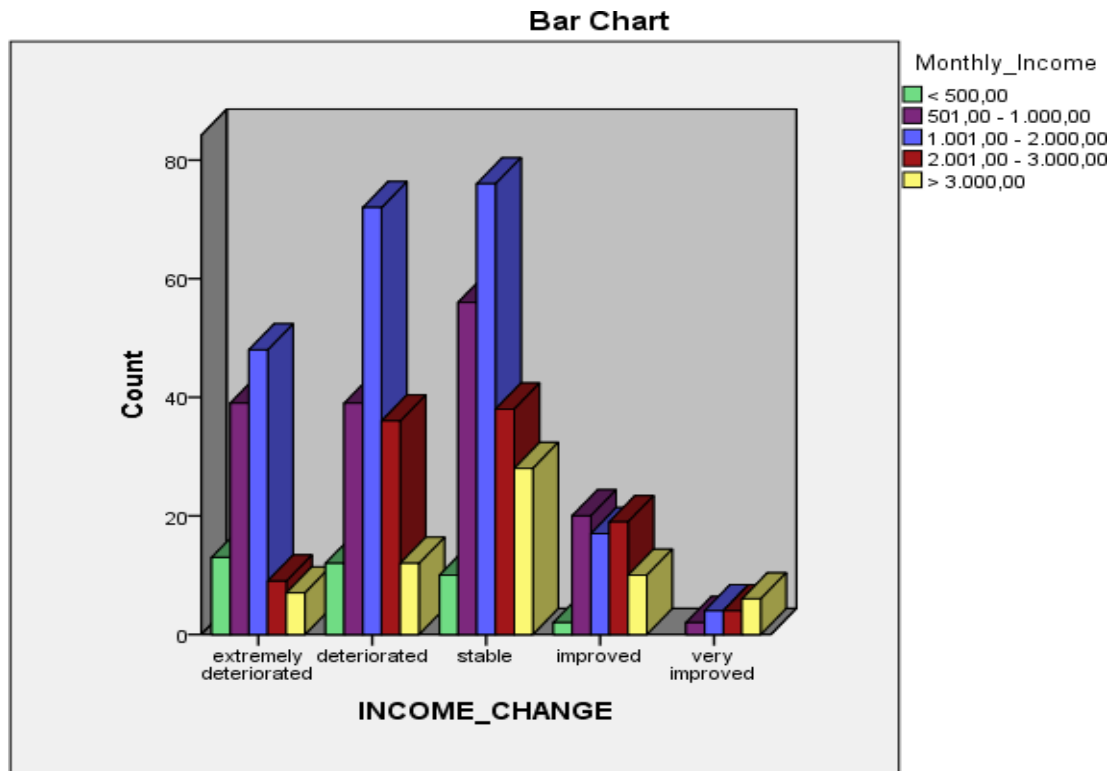
Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα διασταύρωσης των αποτελεσμάτων της οικονομικής κατάστασης των τελευταίων ετών και του μηνιαίου οικογενειακού εισοδήματος. Τα μεσαία εισοδήματα μεταξύ των 1.001,00 - 2.000,00 ευρώ είναι αυτά τα οποία υπέστησαν τη μεγαλύτερη επιδείνωση στην οικονομική τους κατάσταση, αφού το ποσοστό των 20.7% είναι αρκετά μεγάλο σε σχέση με την οικονομική κλίμακα των υπόλοιπων εισοδημάτων. Αξιοσημείωτο είναι επίσης, το μηδενικό ποσοστό βελτίωσης των εισοδημάτων στη χαμηλότερη οικονομική κλίμακα (< 500,00). Στην συγκεκριμένη περίπτωση, λόγω του χαμηλού εισοδήματος, ίσως θα αναμέναμε μια κάποια βελτίωση, η οποία τελικά δεν επήλθε. Και σε αυτόν τον πίνακα, μεγάλο ποσοστό καταλαμβάνει η στασιμότητα των εισοδημάτων.

INCOME CHANGE * MONTHLY INCOME CROSSTABULATION

			MonthlyIncome					Total
			<500	501-1.000	1.001-2.000	2.001-3.000	>3.000	
INCOME CHANGE	Extremely deteriorated	Count	13	39	48	9	7	116
		% of Total	2.2%	6.7%	8.3%	1.6%	1.2%	20.0%
	deteriorated	Count	12	39	72	36	12	171
		% of Total	2.1%	6.7%	12.4%	6.2%	2.1%	29.5%
	stable	Count	10	56	76	38	28	208
		% of Total	1.7%	9.7%	13.1%	6.6%	4.8%	35.9%
	improved	Count	2	20	17	19	10	68
		% of Total	0.3%	3.5%	2.9%	3.3%	1.7%	11.7%
	veryimproved	Count	0	2	4	4	6	16
		% of Total	0.0%	0.3%	0.7%	0.7%	1.0%	2.8%
	Total	Count	37	156	217	106	63	579
		% of Total	6.4%	26.9%	37.5%	18.3%	10.9%	100%

Παρακάτω, παρουσιάζονται τα ανωτέρω αποτελέσματα και διαγραμματικά.

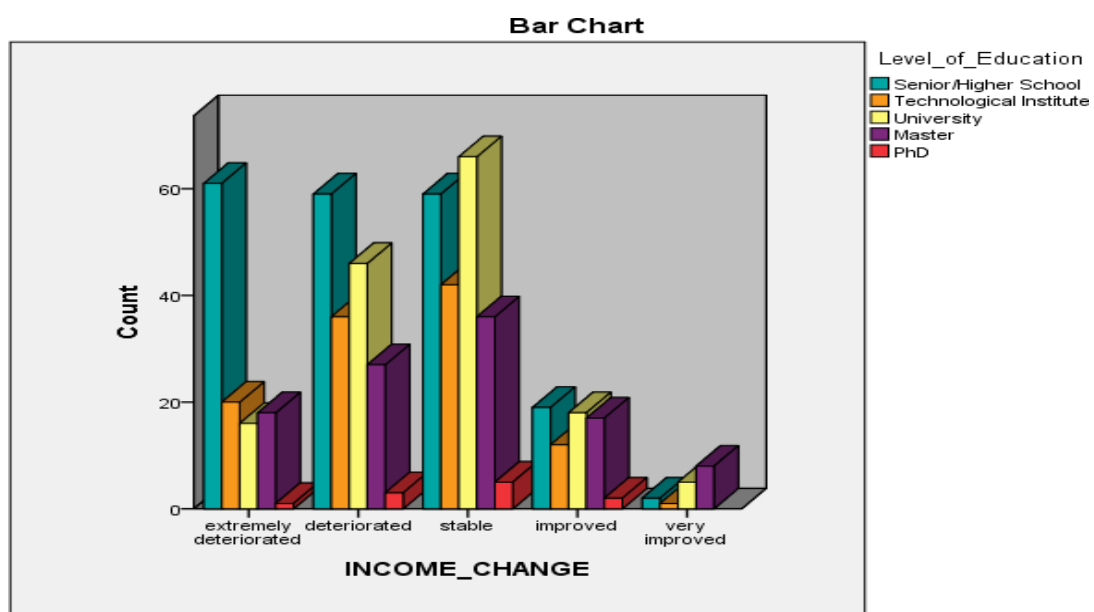
Μορφωτικό Επίπεδο

Εξετάζοντας των κατωτέρω πίνακα, δύο ευρήματα παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των ερωτηθεισών, αυτές με τη χαμηλότερη εκπαίδευση, όπως ήταν αναμενόμενο, υπέστησαν και τη μεγαλύτερη επιδείνωση στα εισοδήματά τους (30.4%), ενώ οι γυναίκες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο (κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου) είχαν το μεγαλύτερο ποσοστό βελτίωσης (4.3%). Από τη σχετική ανάλυση που προηγήθηκε, καθίσταται σαφές το συμπέρασμα ότι τα εισοδήματα κατά 47.9% είτε επιδεινώθηκαν είτε παραμείναν σταθερά, στις χαμηλότερες μορφωτικά κλίμακες. Προκύπτει, επομένως, μια θετική εξάρτηση χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης με τη μείωση του εισοδήματος των γυναικών. Ανάγεται σε σημαντικός παράγοντας καταπολέμησης της επιδείνωσης της οικονομικής κατάστασης των γυναικών, η συνεχόμενη και καλύτερη εκπαίδευση και επιμόρφωσή τους.

INCOME CHANGE * LEVEL OF EDUCATION CROSTABULATION

		LEVEL OF EDUCATION						
			Senior/HigherScho	Technological Institute	University	Master	PhD	Total
INCOME CHANGE	Extremely deteriorated	Count	61	20	16	18	1	116
		% c	10.5%	3.5%	2.8%	3.1%	0.2%	20.0%
		Total						
	deteriorated	Count	59	36	46	27	3	171
		% c	10.2%	6.2%	7.9%	4.7%	0.5%	29.5%
		Total						
	stable	Count	59	42	66	36	5	208
		% c	10.2%	7.3%	11.4%	6.2%	0.9%	35.9%
		Total						
	improved	Count	19	12	18	17	2	68
		% c	3.3%	2.1%	3.1%	2.9%	0.3%	11.7%
		Total						
	Very improved	Count	2	1	5	8	0	16
		% c	0.3%	0.2%	0.9%	1.4%	0.0%	2.8%
		Total						
Total	Count	200	111	151	106	11	579	
	% c	34.5%	19.2%	26.1%	18.3	1.9%	100%	
	Total				%			

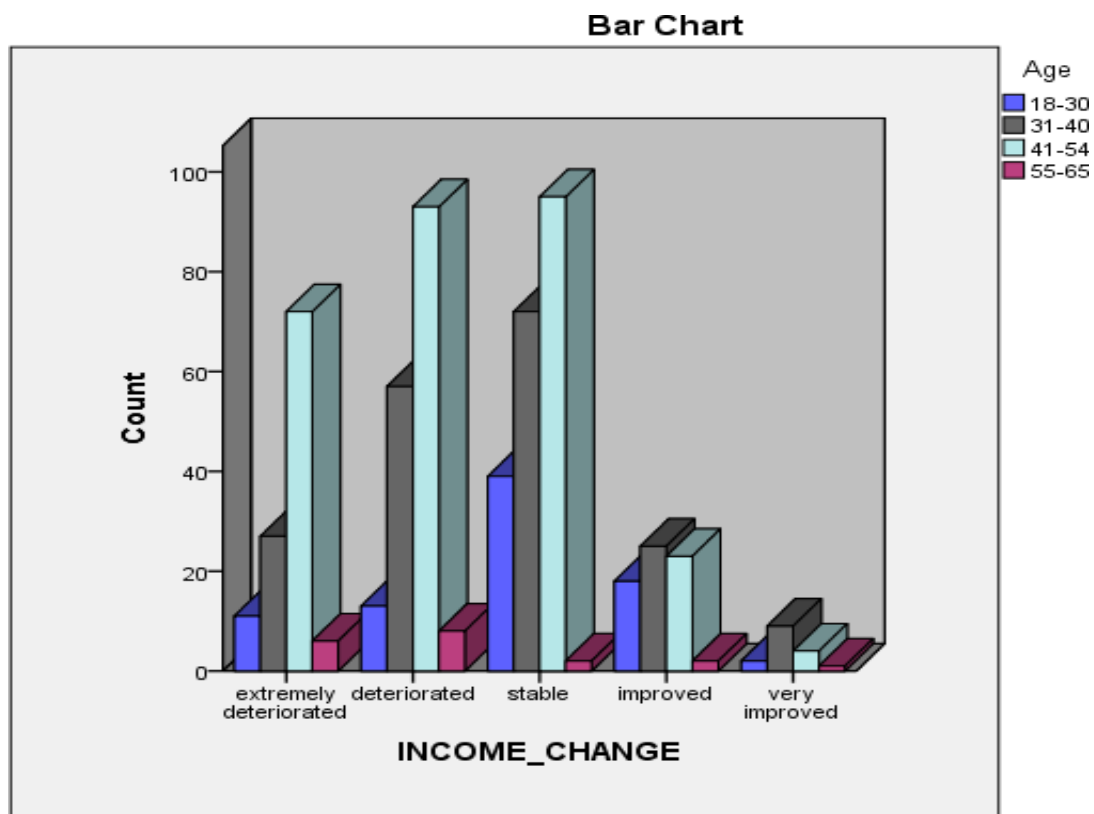
Παρατίθεται και το σχετικό γράφημα:

Ηλικιακό Επίπεδο

Από τη σχετική ανάλυση που προηγήθηκε, τα ποσοστά και το κατωτέρω ραβδόγραμμα καθίσταται σαφές το ακόλουθο συμπέρασμα: Η ηλικιακή ομάδα, η οποία επλήγη από τη μεγαλύτερη επιδείνωση στο εισόδημα της, είναι αυτή των γυναικών μεταξύ 41-54. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι, από το 49.5% των γυναικών που υπέστησαν συρρίκνωση των εισοδημάτων τους, οι γυναίκες ηλικίας από 41 έως 54 αγγίζουν το ποσοστό του 28.5%. Αντίθετα, γυναίκες, οι οποίες ανήκουν στο ίδιο ηλικιακό επίπεδο, είδαν αύξηση στα εισοδήματά τους σε ποσοστό μόλις 4.7%. Υφίσταται συνεπώς, θέμα εκπαίδευσης σε γυναίκες ηλικίας 41 με 54, καθώς αυτές όταν έχουν χαμηλό επίπεδο μόρφωσης τείνουν να εμφανίζουν μείωση στο εισόδημά τους, άρα και αυξημένη οικονομική δυσχέρεια.

INCOME_CHANGE * AGE CROSSTABULATION							
			Age				Total
			18-30	31-40	41-54	55-65	
INCOME_CHANGE	Extremely deteriorated	Count	11	27	72	6	116
		%of	1.9%	4.7%	12.4	1.0%	20.0
		Total			%		%
	deteriorated	Count	13	57	93	8	171
		%of	2.2%	9.8%	16.1	1.4%	29.5
		Total			%		%
	stable	Count	39	72	95	2	208
		%of	6.7%	12.4	16.4	0.3%	35.9
		Total		%	%		%
	improved	Count	18	25	23	2	68
		%of	3.1%	4.3%	4.0%	0.3%	11.7
		Total					%
	veryimproved	Count	2	9	4	1	16
		%of	0.3%	1.6%	0.7%	0.2%	2.8%
		Total					
Total	Count	83	190	287	19	579	
	%of	14.3%	32.8	49.6	3.3%	100%	
	Total			%	%		

Από τα ευρήματα της έρευνας όπως αυτά αποτυπώνονται στον πίνακα και το γράφημα σημειώνουμε τα εξής:

Η ηλικιακή ομάδα με τη μεγαλύτερη βελτίωση των εισοδημάτων, αν και σε μικρό ποσοστό αλλά μεγαλύτερο από όλες τις άλλες ομάδες, είναι αυτή μεταξύ των 31-40 ετών. Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες πλην αυτής μεταξύ 55-65 ετών, το εισόδημα σε μεγαλύτερο ποσοστό συγκριτικά (35.6%), παρέμεινε στα ίδια επίπεδα. Η βελτίωση του εισοδήματος, ασχέτως ηλικιακής κατηγορίας κατέχει σχεδόν ποσοστό ίσο με 3.3%, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως αμελητέο. Εξαιρετικό ενδιαφέρον στην έρευνα μας, παρουσιάζει η διασταύρωση των στοιχείων για το μηνιαίο εισόδημα του δείγματος με μια από τις ερωτήσεις που αποτυπώθηκε στην κλίμακα της οικονομικής δυσπραγίας. Η ερώτηση για την οποία γίνεται λόγος, φαίνεται να είναι χαρακτηριστική του βαθμού ευκολίας ή δυσκολίας με τον οποίο μία γυναίκα εν καιρώ κρίσης, δύναται να ανταποκριθεί σε μια έκτακτη οικονομική ανάγκη που μπορεί να ανακύψει.

Η ερώτηση είναι η ακόλουθη:

B. «Εάν σήμερα, σας παρουσιαζόταν μια έκτακτη οικονομική ανάγκη της τάξεως των 1000,00 ευρώ, πόσο σίγουρες είστε πως θα μπορούσατε να ανταποκριθείτε οικονομικά;»

Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα

FINANCIAL DISTRESS * MONTHLY INCOME CROSSTABULATION

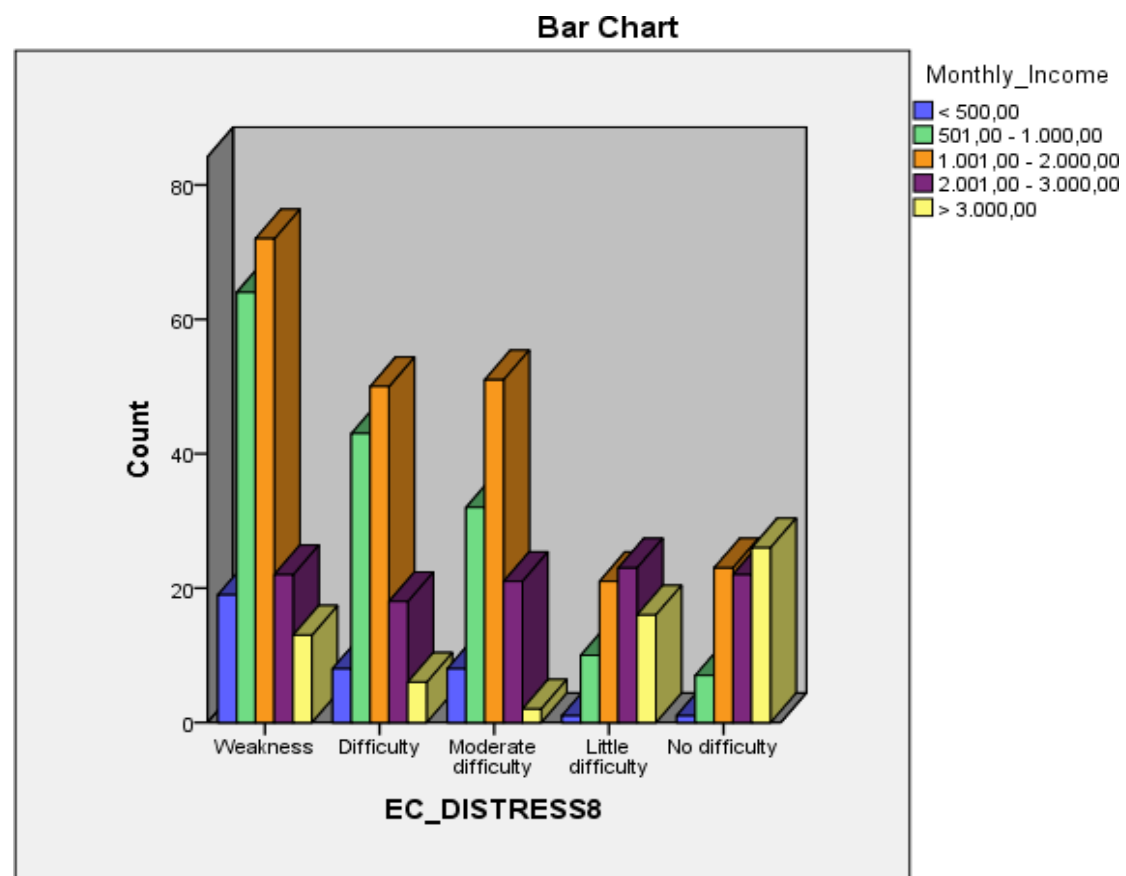
			MONTHLY_INCOME					Total
			< 500	501-1.000	1.001-2.000	2.001-3.000	> 3.000	
FINANCIAL DISTRESS	Weakness	Count	19	64	72	22	13	190
		% of Total	3.3%	11.1%	12.4%	3.8%	2.2%	32.8%
		Total						
	Difficulty	Count	8	43	50	18	6	125
		% of Total	1.4%	7.4%	8.6%	3.1%	1.0%	21.6%
		Total						
	Moderatedifficulty	Count	8	32	51	21	2	114
		% of Total	1.4%	5.5%	8.8%	3.6%	0.3%	19.7%
		Total						
	Littledifficulty	Count	1	10	21	23	16	71
		% of Total	0.2%	1.7%	3.6%	4.0%	2.8%	12.3%
		Total						
	Nodifficulty	Count	1	7	23	22	26	79
		% of Total	0.2%	1.2%	4.0%	3.8%	4.5%	13.6%
		Total						
Total	Count	37	156	217	106	63	579	
	% of Total	6.4%	26.9%	37.5%	18.3%	10.9%	100.0%	
	Total						%	

Η σημαντικότητα του ανωτέρω πίνακα, έγκειται στο γεγονός ότι δίνει απαντήσεις σε ένα από τα θεμελιώδη ερωτήματα της εργασίας, το οποίο αφορά στην ύπαρξη ή όχι οικονομικής συσχέτισης μεταξύ του τρέχοντος μηνιαίου εισοδήματος και την επίπτωση στην καθημερινή ζωή των ερωτηθεισών.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που αποτυπώνονται στον πίνακα προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα: Το συντριπτικό ποσοστό 54.4% του δείγματος αδυνατεί να

ανταποκριθεί σε μια έκτακτη οικονομική ανάγκη που μπορεί να προκύψει. Ενώ το προφανές θα ήταν να αδυνατούν να καλύψουν την έκτακτη οικονομική ανάγκη οι ομάδες που βρίσκονται στη χαμηλότερη οικονομική κλίμακα, από τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι τα μεσαία εισοδήματα της κλίμακας μεταξύ 1000,00-2000,00 ευρώ, έχουν το μεγαλύτερο πρόβλημα με ποσοστό άνω του 50% αφού 122 άτομα από τα 217 δήλωσαν αδυναμία ή δυσκολία να ανταποκριθούν. Μόνο το 13,6% του δείγματος δηλώνει ευκολία στο να ανταποκριθεί σε μια έκτακτη οικονομική ανάγκη. Το προαναφερθέν ποσοστό αποτελείται από το 12,3% γυναικών οι οποίες ανήκουν σε εισοδηματικό κλιμάκιο ανώτερο των 1000,00 ευρώ. Μόνο το 1.4% των ερωτηθεισών με εισόδημα κάτω των 1000,00 ευρώ δήλωσε ευκολία ανταπόκρισης.

Παρακάτω, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και διαγραμματικά.

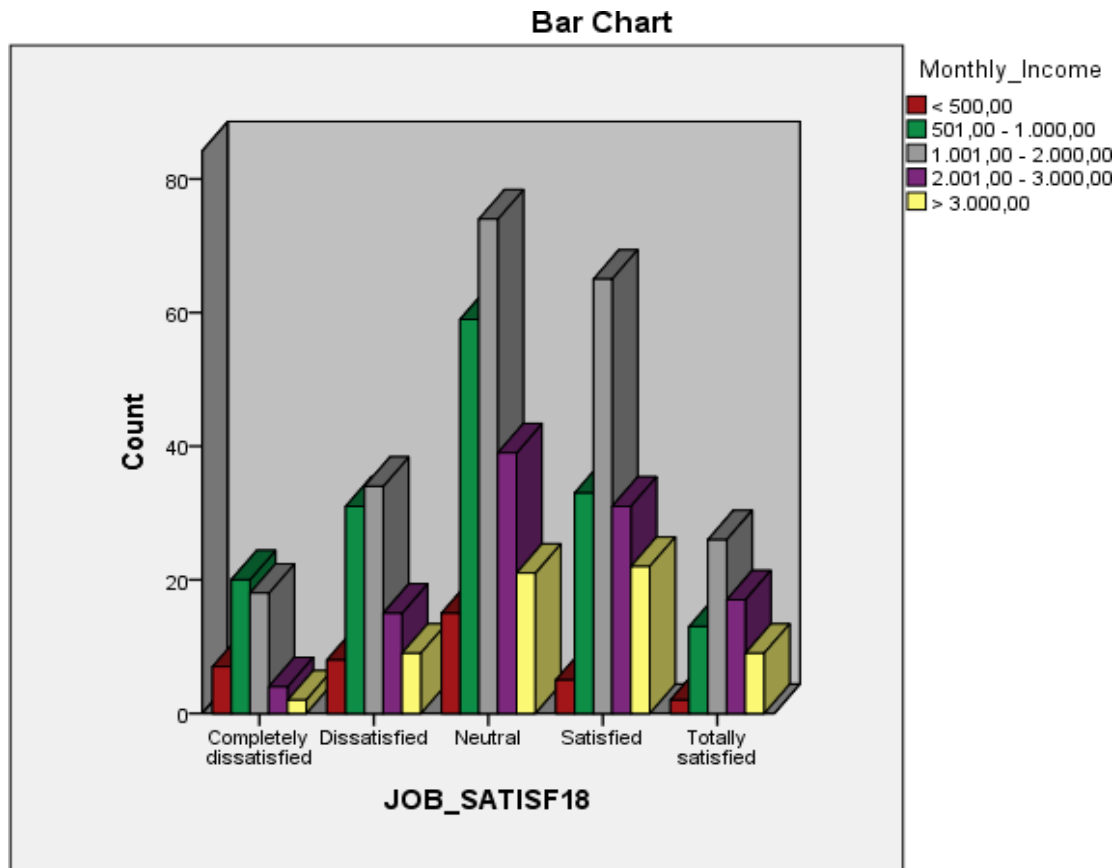

Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα

Όσον αφορά στην δήλωση από την κλίμακα της εργασιακής ικανοποίησης: *"Πόσο ικανοποιημένη είμαι από την τωρινή μου θέση....."*, η διασταύρωση της με το μηνιαίο εισόδημα και το μορφωτικό επίπεδο δημιουργεί τα ακόλουθα ενδιαφέροντα συμπεράσματα: Ικανοποίηση από την εργασία δηλώνει ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό του δείγματος, της τάξεως του 38.5%, το οποίο είναι σημαντικό για την έρευνα καθώς αντιπροσωπεύει τη τρέχουσα τάση σε σχέση με το εισόδημα. Σχεδόν το μισό δείγμα στην κατηγορία μηνιαίου εισοδήματος μεταξύ 2000,00 και 3000,00 ευρώ και στη κατηγορία >3000,00 ευρώ, δηλώνει ικανοποίηση από την τωρινή θέση εργασίας. Κάτι τέτοιο υποδηλώνει πως ο μισθός είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που οι εργαζόμενοι αντλούν ικανοποίηση από την εργασία τους. Βέβαια κάτι ανάλογο δεν παρατηρείται στα χαμηλά εισοδήματα εφόσον το αίσθημα δυσαρέσκειας δεν έχει τόσο μεγάλο ποσοστό. Το παρατηρούμενο υψηλό ποσοστό 35.9%, δε δηλώνει ούτε ικανοποίηση ούτε δυσαρέσκεια από την εργασία του, δείχνοντας την τάση η ικανοποίηση να μην συγχέεται ιδιαίτερα με το εισόδημα.

JOB SATISFACTION * MONTHLY INCOME CROSSTABULATION

			Monthly Income					Total
			< 500	501-1.000	1.001-2.000	2.001-3.000	> 3.000	
JOB SATISFACTION	Completely dissatisfied	Count	7	20	18	4	2	51
		% of Total	1.2%	3.5%	3.1%	0.7%	0.3%	8.8%
	Dissatisfied	Count	8	31	34	15	9	97
		% of Total	1.4%	5.4%	5.9%	2.6%	1.6%	16.8%
								%
	Neutral	Count	15	59	74	39	21	208
		% of Total	2.6%	10.2%	12.8%	6.7%	3.6%	35.9%
								%
	Satisfied	Count	5	33	65	31	22	156
		% of Total	0.9%	5.7%	11.2%	5.4%	3.8%	26.9%
								%
	Totally satisfied	count	2	13	26	17	9	67
		% of Total	0.3%	2.2%	4.5%	2.9%	1.6%	11.6%
								%
total	count	37	156	217	106	63	579	
	% of Total	6.4%	26.9%	37.5%	18.3%	10.9%	100.0%	
							0%	

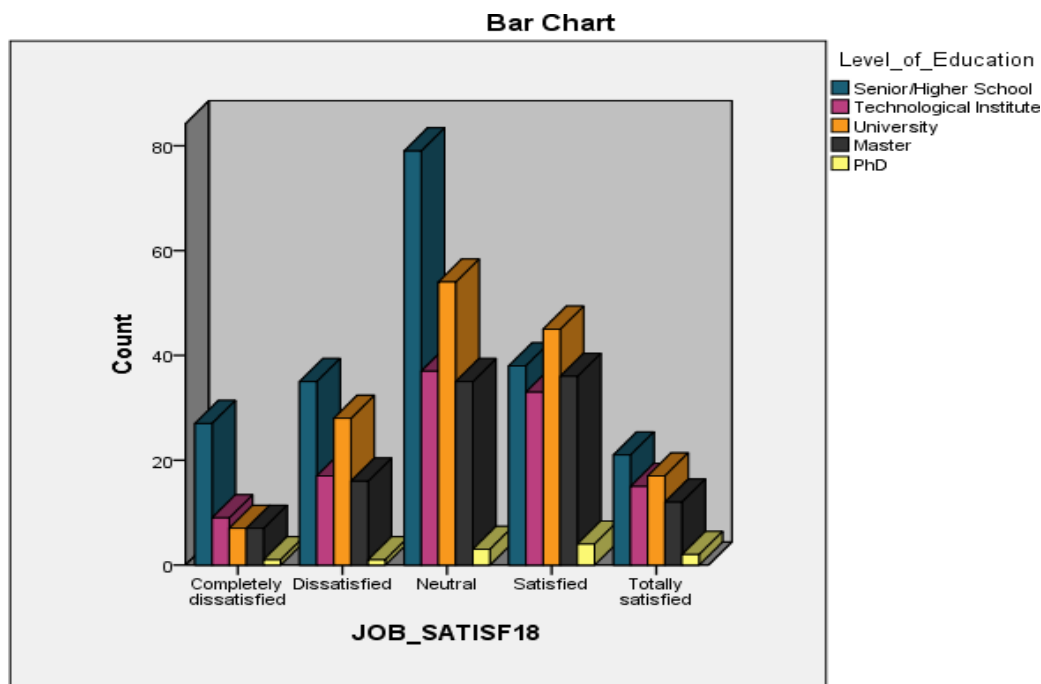

Μορφωτικό Επίπεδο

Από τον πίνακα που ακολουθεί, εξάγουμε τα εξής ενδιαφέροντα συμπεράσματα: Στην πρώτη κατηγορία, όσον αναφορά στο επίπεδο εκπαίδευσης (Απόφοιτοι Γυμνασίου/Λυκείου) δημιουργεί αίσθηση το γεγονός ότι σε σχέση με τις υπόλοιπες εκπαιδευτικές βαθμίδες υπάρχει υψηλό ποσοστό δήλωσης δυσαρέσκειας ως προς την εργασία (παραπάνω από τις μισές ερωτώμενες 27 από τις 51). Κάτι τέτοιο φυσικά δεν παρατηρείται όσο μεγαλώνει το επίπεδο εκπαίδευσης. Επίσης, σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει να παρατηρήσουμε ποιας εκπαιδευτικής βαθμίδας γυναίκες, δήλωσαν απόλυτη ικανοποίηση. Και εδώ επιβεβαιώνεται το προηγούμενο συμπέρασμα που εξήγαμε. Ποσοστό μεγαλύτερο του 50.0% του δείγματος, το οποίο κατέχει ακαδημαϊκή εκπαίδευση, δηλώνει απόλυτη ικανοποίηση. Συνεπώς, διακρίνουμε και πάλι υψηλή συσχέτιση του επιπέδου εκπαίδευσης των γυναικών με την ικανοποίησή τους από την εργασία, σύμφωνα με την οποία όσο μεγαλύτερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης τόσο μεγαλύτερη

είναι και η ικανοποίηση από την εργασία των γυναικών, αλλά και το εισόδημά τους όπως είδαμε και προηγουμένως.

JOB SATISFACTION * LEVEL OF EDUCATION CROSSTABULATION								
			Level of Education					Total
			Senior/	Techno	University	Mast	Ph	
			Higher	logical		er	D	
		School	Institute					
JOB SATISFACTION	Completely dissatisfied	Count	27	9	7	7	1	51
		%of Total	4.7%	1.6%	1.2%	1.2%	0.2	8.8%
	Dissatisfied	Count	35	17	28	16	1	97
		%of Total	6.0%	2.9%	4.8%	2.8%	0.2	16.8
	Neutral	Count	79	37	54	35	3	208
		%of Total	13.6%	6.4%	9.3%	6.0%	0.5	35.9
	Satisfied	Count	38	33	45	36	4	156
		%of Total	6.6%	5.7%	7.8%	6.2%	0.7	26.9
	Totally satisfied	Count	21	15	17	12	2	67
		%of Total	3.6%	2.6%	2.9%	2.1%	0.3	11.6
	Total	Count	200	111	151	106	11	579
		%of Total	34.5%	19.2%	26.1%	18.3	1.9	100.
					%	%	0%	

B4. Ανάλυση Δεδομένων και Αποτελέσματα

Πριν από τη διεξαγωγή των δοκιμών των υποθέσεων της έρευνας, όλες οι αρνητικά αναφερόμενες μεταβλητές αντιστραφήκαν. Με την χρήση της διερευνητικής παραγοντικής ανάλυσης (PCA) εξετάστηκε η εσωτερική συνοχή μεταξύ των κλιμάκων των οποίων χρησιμοποιήσαμε κατά την διεξαγωγή της έρευνας, όπως επίσης και η δομή των σχέσεων μεταξύ τους. Για το λόγο αυτό, διενεργήθηκε περιστροφή varimax στην προαναφερθείσα ανάλυση. Οι μεταβλητές του μοντέλου υπέδειξαν 5 παράγοντες, οι οποίοι εξηγούν το 71% της συνολικής διακύμανσης, με τον πρώτο παράγοντα να εξηγεί το 43,8% της συνολικής διακύμανσης. Η τιμή 0,893 του ΚΜΟ, η μέτρηση δηλαδή της επάρκειας του δείγματος, καταδεικνύει ότι η δομή συσχετίσεων είναι σχετικά συμπαγής και συνεπώς η ανάλυση παραγόντων μας αποδίδει ξεχωριστούς και αξιόπιστους παράγοντες. Το test σφαιρικότητας του Bartlett, επιβεβαίωσε ότι η PCA ήταν εξαιρετικά σημαντική ($p < 0.001$). Συνεπώς, εύκολα αντιλαμβανόμαστε πως υπάρχουν κάποιες σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών. Επιπλέον, διεξήχθησαν test αξιοπιστίας σε κάθε construct. Το Alpha του Cronbach έχει εύρος από 0.739 έως 0.948 για όλα τα constructs. Τιμές του δείκτη μεγαλύτερες του 0.7 συνήθως θεωρούνται ικανοποιητικές. Ως εκ τούτου, το

ερωτηματολόγιο είναι αξιόπιστο. Ο μέσος όρος για κάθε construct υπολογίστηκε και το εύρος κυμαίνεται μεταξύ 2.93 και 3.62.

The mean of each construct		Reliability tests	
Constructs Mean		Constructs	Cronbach's alpha
Economic hardship	2.93	Economic hardship	.869
Perceived Economic Threat	3.57	Economic Threat	.918
FinancialDistress	3.62	FinancialDistress	.898
Jobinsecurity	3.04	Jobinsecurity	.739
Jobsatisfaction	3.15	Jobsatisfaction	.948

Στη συνέχεια, θα πραγματοποιηθούν αναλύσεις γραμμικής παλινδρόμησης προκειμένου να εξετασθεί το ποσοστό της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής που μπορεί να εξηγηθεί από τις ανεξάρτητες μεταβλητές και επιπλέον για να ελεγχθεί η στατιστική σημαντικότητα των υποθέσεων βάσει του υποθετικού μοντέλο σε κάθε περίπτωση. Στη παρούσα μελέτη, αρχικά το *financial distress* και το *perceived economic threat* χρησιμοποιήθηκαν ως εξαρτημένες μεταβλητές. Επιπροσθέτως, η διεξαγωγή των ANOVA tests κρίθηκε απαραίτητη για την ανάλυση με σκοπό να εξαχθούν επιπλέον συμπεράσματα και για αυτό το λόγο παρουσιάζονται στη συνέχεια.

B4.1. Μεταβλητές Ελέγχου

Για να αποκλείσουμε τις όποιες συγχύσεις αφορούν στο δείγμα, συμπεριλάβαμε στην έρευνα μας ένα σύνολο από μεταβλητές ελέγχου (control variables). Επομένως στην έρευνα ελέγξαμε την επιρροή της ηλικίας, του μορφωτικού επιπέδου, του τομέα επαγγελματικής απασχόλησης, του τομέα επαγγελματικής απασχόλησης του συζύγου, της οικογενειακής κατάστασης, της ύπαρξης τέκνων, της πιθανής οικονομικής εξάρτησης συγγενικών προσώπων καθώς και του μηνιαίου οικογενειακού εισοδήματος. Δεν πρέπει να παραλειφθεί, βεβαίως, η προσθήκη της μεταβλητής *income change* ως ελεγχομεταβλητή. Όλες οι μεταβλητές είναι πολυχοτομικές εκτός από την ύπαρξη ή όχι τέκνων, η οποία είναι διχοτομική μεταβλητή.

B4.2. Ανάλυση Παλινδρόμησης I

Με σκοπό να ανιχνευθεί η επίδραση των μεταβλητών *Economic hardship*, *job insecurity*, *job satisfaction* πάνω στην μεταβλητή *financial distress* πραγματοποιήθηκε ανάλυση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης. Συγκεκριμένα, η μεταβλητή *financial distress* χρησιμοποιήθηκε ως εξαρτημένη μεταβλητή και οι μεταβλητές *economic hardship*, *job insecurity*, *job satisfaction* χρησιμοποιήθηκαν ως ανεξάρτητες. Η διεξαγωγή αυτής της πρώτης παλινδρόμησης συμβαίνει ώστε να εξακριβωθεί εάν οι υποθέσεις **H1 – H3** επιβεβαιώνονται από την παρούσα έρευνα. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης καθώς και τα σχετικά γραφήματα παρουσιάζονται στην συνέχεια.

Model 1 Summary					
Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	.713 ^a	.508	.505		.59686

a. Predictors: (Constant), Economic Hardship, Job Insecurity, Job Satisfaction

Από τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε ότι το πρώτο κομμάτι του μοντέλου εξηγεί το 50.5% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής *financial distress*, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα αρκετά καλό αποτέλεσμα κοντά στο επιθυμητό 60%, που αποτελεί μια πολύ καλή βάση για την ανάλυση της παλινδρόμησης.

ANOVA

Model		Sum Squares	df	MeanSquare	F	Sig.
1	Regression	211.240	3	70.413	197.656	.000 ^b
	Residual	204.839	575	.356		
	Total	416.078	578			

a. Dependent Variable: FinancialDistress

b. Predictors: (Constant), Economic Hardship, Job Insecurity, Job Satisfaction

Επίσης το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό, εφόσον η τιμή της F του πίνακα ANOVA είναι 197.656 και είναι σημαντικό στο επίπεδο του 0.001. Επιπροσθέτως, η τιμή της στατιστικής συνάρτησης Durbin – Watson είναι 2.059, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι τα κατάλοιπα δεν πάσχουν από αυτοσυσχέτιση πρώτου βαθμού. Η απόσταση Cook's λαμβάνει τιμή 0.058, οπότε καμία από τις περιπτώσεις δεν έχει αναίτια επίδραση στα αποτελέσματα του μοντέλου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η τιμή VIF για κάθε μεταβλητή είναι μικρότερη του 5, επομένως έχει αποφευχθεί ο κίνδυνος της πολυσυγγραμμικότητας. Έχοντας λοιπόν, κατά νου πως η παλινδρόμηση εμφανίζει ικανοποιητικό ποσοστό προσαρμοσμένου συντελεστή προσδιορισμού και η διακύμανση της εξαρτημένης μεταβλητής εκφράζεται σε μεγάλο βαθμό από τη διακύμανση των ανεξάρτητων μεταβλητών, θα προχωρήσουμε σε ανάλυση τεστ σημαντικότητας (t-test) των ανεξάρτητων μεταβλητών ως προς την εξαρτημένη.

Coefficients^a

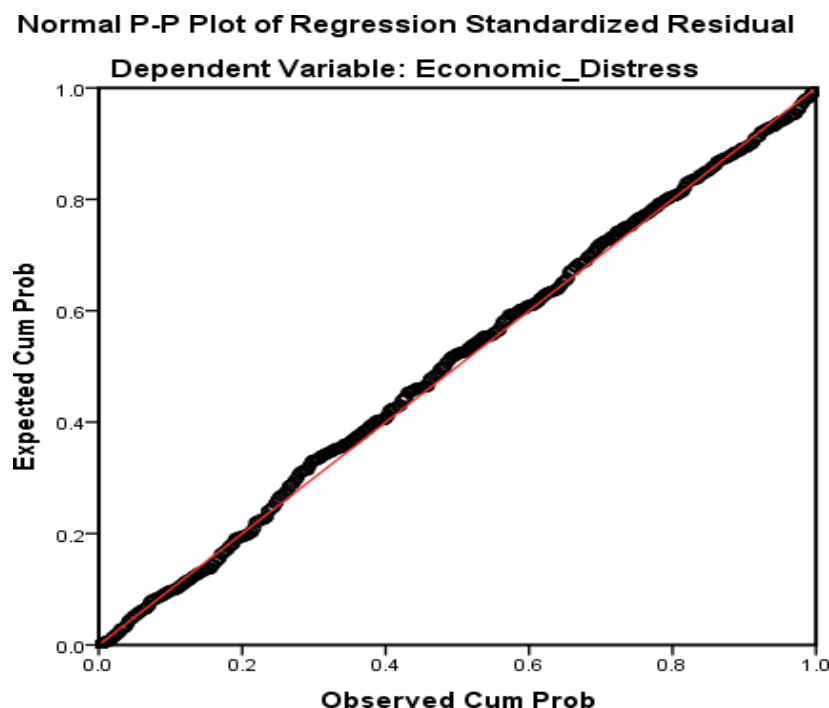
Model	Unstandardized Coefficient		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	1.439	.239		6.020	.000
1 Job	-.137	.032	-.140	-4.216	.000
Satisfaction					
Job	.234	.050	.152	4.701	.000
Insecurity					
Economic	.634	.033	.597	19.302	.000
Hardship					

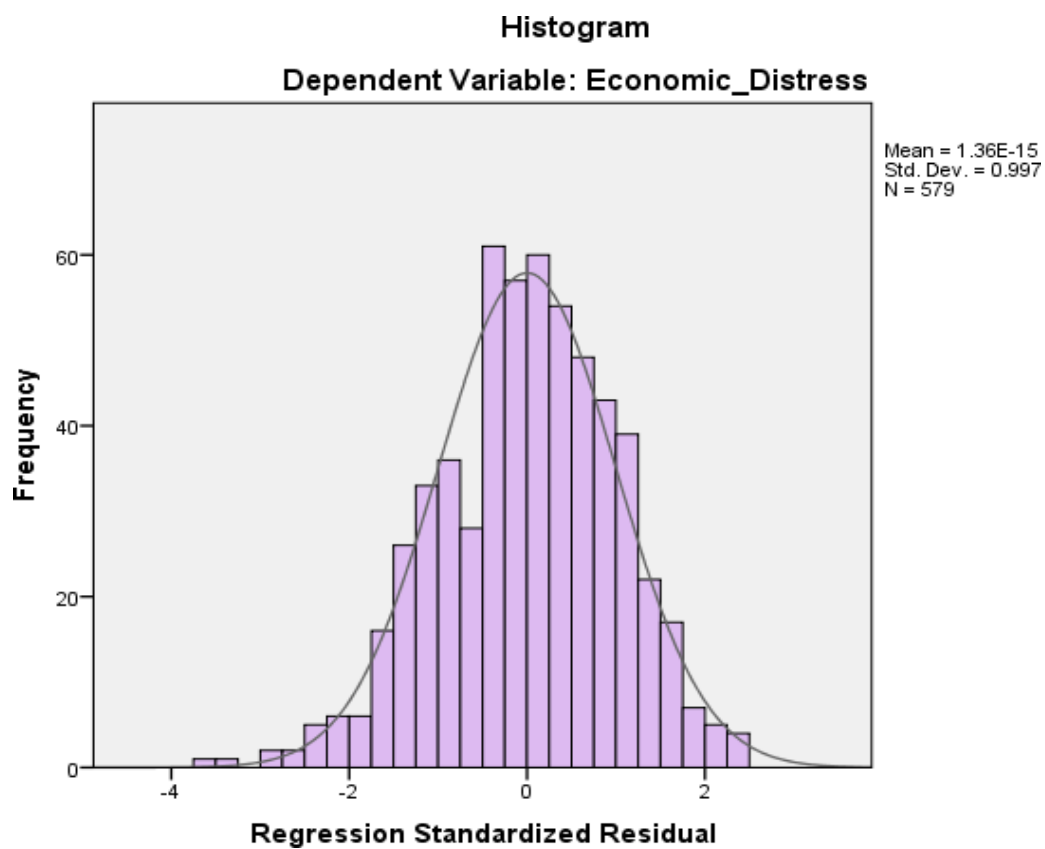
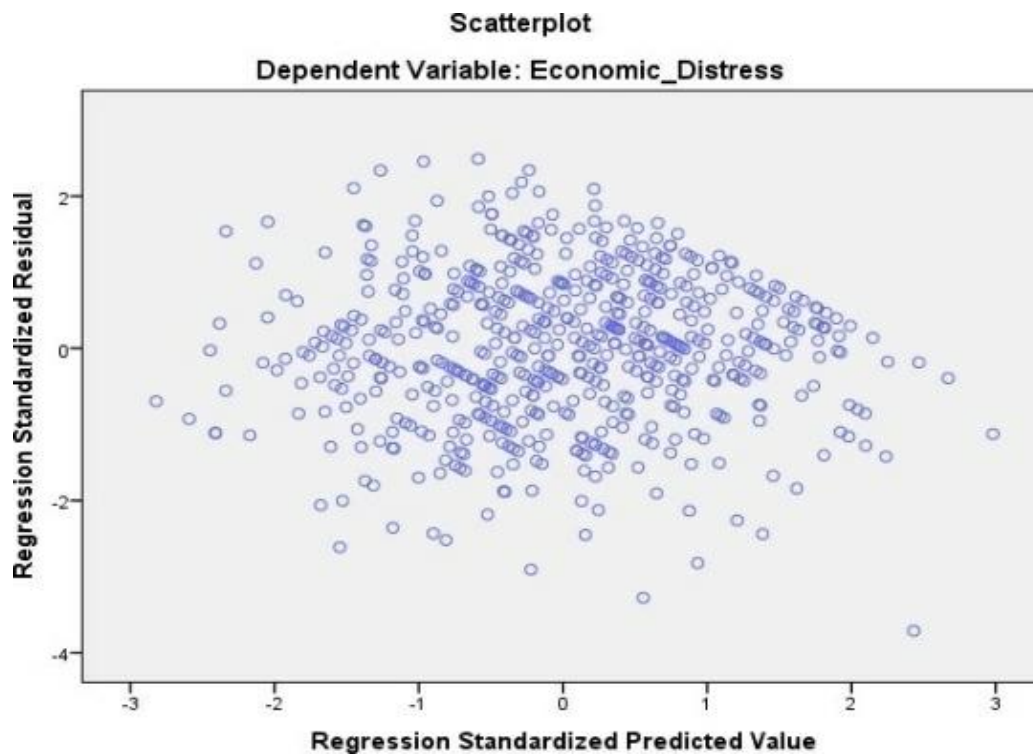
Dependent Variable: FinancialDistress

Το output της πολλαπλής ανάλυσης παλινδρόμησης, δείχνει ότι η μεταβλητή *economic hardship* έχει την πιο ισχυρή και θετική συνάμα συνεισφορά στην επεξήγηση του μοντέλου, αλλά και στο ίδιο το *financial distress*. Επίσης, η μεταβλητή *job insecurity* επηρεάζει θετικά και στατιστικά σημαντικά τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει την οικονομική δυσχέρεια, *financial distress*, πράγμα που σημαίνει ότι όσο πιο μεγάλη είναι η ανασφάλεια στην εργασία τόσο περισσότερο τονώνεται η οικονομική δυσπραγία. Η ικανοποίηση από την εργασία είναι λογικό

επακόλουθο να έχει αρνητική σχέση με την οικονομική δυσπραγία, και στη συγκεκριμένη ανάλυση και στατιστικά σημαντική επιρροή σε αυτή, εφόσον γυναίκες, οι οποίες είναι ικανοποιημένες από την εργασία τους δεν έχουν έλλειψη χρηματικών πόρων και νιώθουν μεγαλύτερη οικονομική άνεση μειώνοντας το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας. Από τη στατιστική σημαντικότητα των ανωτέρω ανεξάρτητων μεταβλητών, επιπέδου σημαντικότητας 0,01 και όχι μόνο 0,05, και από το συνδυασμό υψηλού συντελεστή προσδιορισμού μπορούμε να πούμε ότι επιβεβαιώνεται συνολικά το δημιουργημένο μας στατιστικό μοντέλο.

Από το normal probability plot του μοντέλου 1, διαπιστώνουμε ότι τα σημεία βρίσκονται συγκεντρωμένα γύρω από την γραμμή παλινδρόμησης, κατά συνέπεια δεν υπάρχει παραβίαση της κανονικότητας. Από το scatterplot παρατηρούμε ότι τα τυποποιημένα κατάλοιπα είναι διασκορπισμένα και επομένως δεν ακολουθούν κάποιο μοτίβο, άρα απορρίπτεται η ύπαρξη ετεροσκεδαστικότητας, όπως και προηγουμένως απορρίφθηκε η ύπαρξη αυτοσυσχέτισης πρώτης τάξης. Το ιστόγραμμα των καταλοίπων δείχνει σαφώς ότι τα κατάλοιπα κατανέμονται κανονικά, ακολουθώντας την κανονική κατανομή καθιστώντας το μοντέλο μας αξιόπιστο ως προς τα αποτελέσματά του.

Οι αρχικές υποθέσεις **H1**, **H2**, **H3** της έρευνάς μας, δηλαδή ότι οι οικονομικές δυσκολίες (*economic hardship*) επηρεάζουν θετικά το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας (*financial distress*), η ανασφάλεια στον εργασιακό χώρο (*job insecurity*) επηρεάζει θετικά το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας (*financial distress*) και ότι η εργασιακή ικανοποίηση (*job satisfaction*) επηρεάζει αρνητικά το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας (*financial distress*) αντίστοιχα, οι οποίες πηγάζουν από την αναφερόμενη βιβλιογραφία και θεωρία, επιβεβαιώνονται από την ανάλυση παλινδρόμησης που διεξήγαμε ανωτέρω. Από αυτήν, όπως είδαμε, οι οικονομικές δυσκολίες, η εργασιακή ανασφάλεια και η ικανοποίηση από τον εργασιακό χώρο αναδείχθηκαν στατιστικά σημαντικές ως προς το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας που έχουν οι γυναίκες. Θετικές επιρροές έχουν επίσης, οι δύο πρώτοι παράγοντες (οικονομικές δυσκολίες και εργασιακή ανασφάλεια) και αρνητική ο τελευταίος παράγοντας (εργασιακή ικανοποίηση), επιβεβαιώνοντας τις ερευνητικές υποθέσεις που συνδέονται με τη θεωρία. Στο επόμενο κομμάτι της στατιστικής ανάλυσης θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε την τέταρτη ερευνητική υπόθεση **H4**, η οποία εξετάζει τη σύνδεση του αισθήματος οικονομικής δυσχέρειας (*financial distress*), που εξετάστηκε στην παρούσα ενότητα, και θα προσθέσουμε και τη μεταβολή του εισοδήματος (*income change*), ως προς την αντιληπτή οικονομική απειλή που αισθάνονται τα άτομα, και συγκεκριμένα οι ερωτηθείσες γυναίκες του δείγματός μας.

B4.3. Ανάλυση Παλινδρόμησης II

Μία νέα ανάλυση παλινδρόμησης διενεργήθηκε σε αυτό το στάδιο, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η εναπομένουσα υπόθεση, δηλαδή η H4. Σε αυτή την περίπτωση, η εξαρτημένη μεταβλητή μας είναι το *perceived economic threat* και ανεξάρτητες μεταβλητές είναι το *financial distress* και το *income change*, καθώς όπως προαναφέραμε ελέγξαμε για λόγους αποφυγής σύγχυσης την επιρροή των δημογραφικών κ.α. παραγόντων, ως προς το επίπεδο αντιληπτού οικονομικού κινδύνου των γυναικών. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης καθώς και τα σχετικά γραφήματα παρουσιάζονται στην συνέχεια.

Model 2 Summary					
Model	R	R Square	Adjusted Square	R	Std. Error of the Estimate
1	.722 ^a	.521	.519		.66642

a. Predictors: (Constant), income_change, financial distress

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι το δεύτερο κομμάτι του μοντέλου εξηγεί το 51.9% της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής *perceived economic threat* που προέρχεται από τη διακύμανση των δύο ανεξάρτητων μεταβλητών (*income change* και *financial distress*), το οποίο εύκολα χαρακτηρίζεται ως ένα αξιόπιστο αποτέλεσμα.

ANOVA ^a					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	277.917	2	138.959	312.887	.000 ^b
1 Residual	255.812	576	.444		
Total	533.729	578			

a. Dependent Variable: perceived economic threat

b. Predictors: (Constant), income_change, financial distress

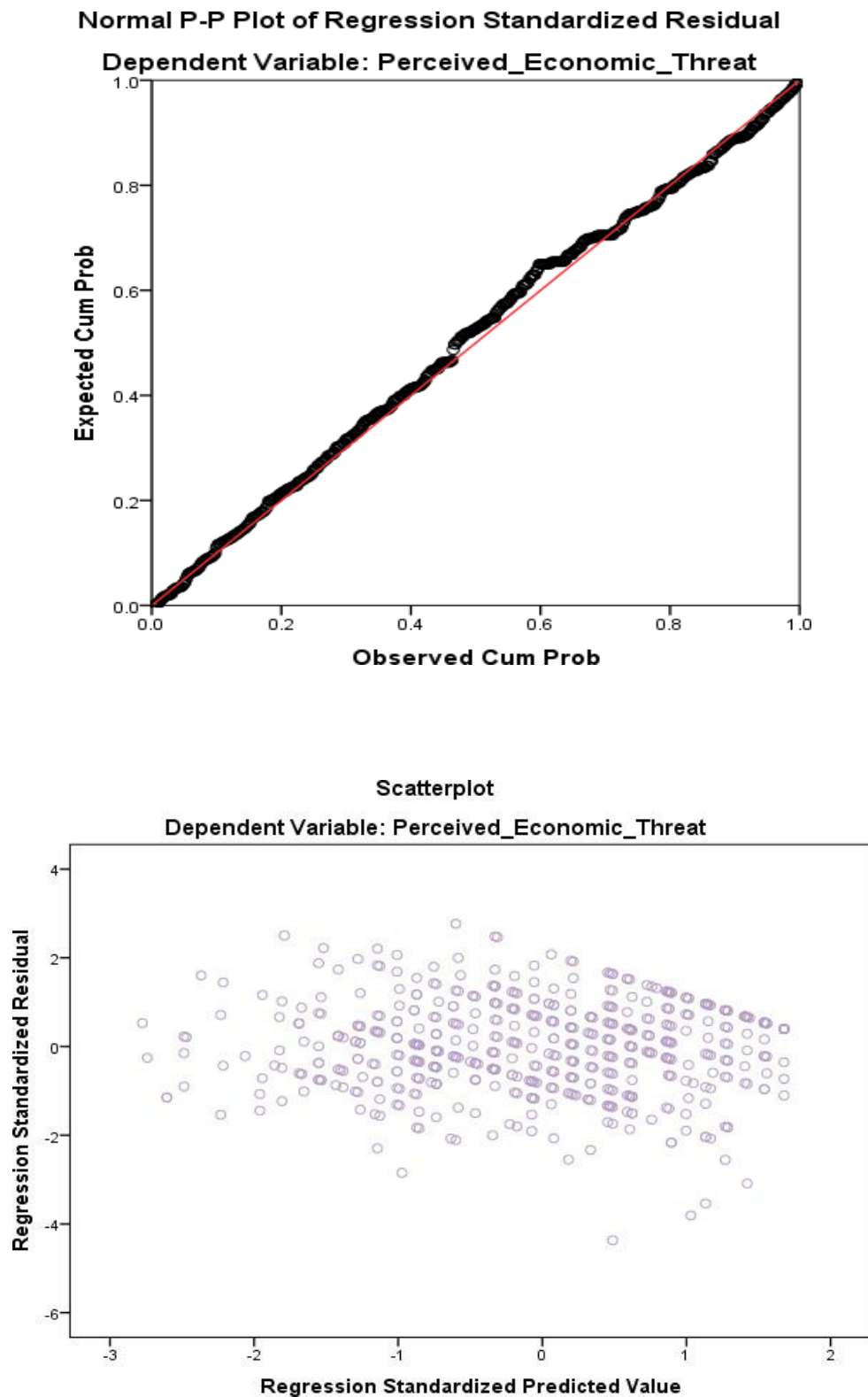
Επίσης, σε συνδυασμό με το μεγάλο σε αριθμό προσαρμοσμένο συντελεστή προσδιορισμού, το μοντέλο επιβεβαιώνεται συνολικά, εφόσον η τιμή της παλινδρόμησης είναι στατιστικά σημαντική για επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 0,01$. Επιπροσθέτως, η τιμή της στατιστικής συνάρτησης Durbin – Watson είναι 2.064, κατά συνέπεια τα κατάλοιπα δεν πάσχουν από αυτοσυσχέτιση πρώτου βαθμού. Η απόσταση Cook's λαμβάνει τιμή 0.040, οπότε καμία από τις περιπτώσεις δεν έχει αναίτια επίδραση στα αποτελέσματα του μοντέλου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η τιμή VIF για κάθε μεταβλητή είναι μικρότερη του 5, επομένως δεν έχει παραβιαστεί η υπόθεση της πολυσυγγραμμικότητας. Ας εξετάσουμε τώρα, δεδομένης της επιβεβαίωσης συνολικά του μοντέλου μας, το είδος της επιρροής των ανεξάρτητων μεταβλητών στην εξαρτημένη.

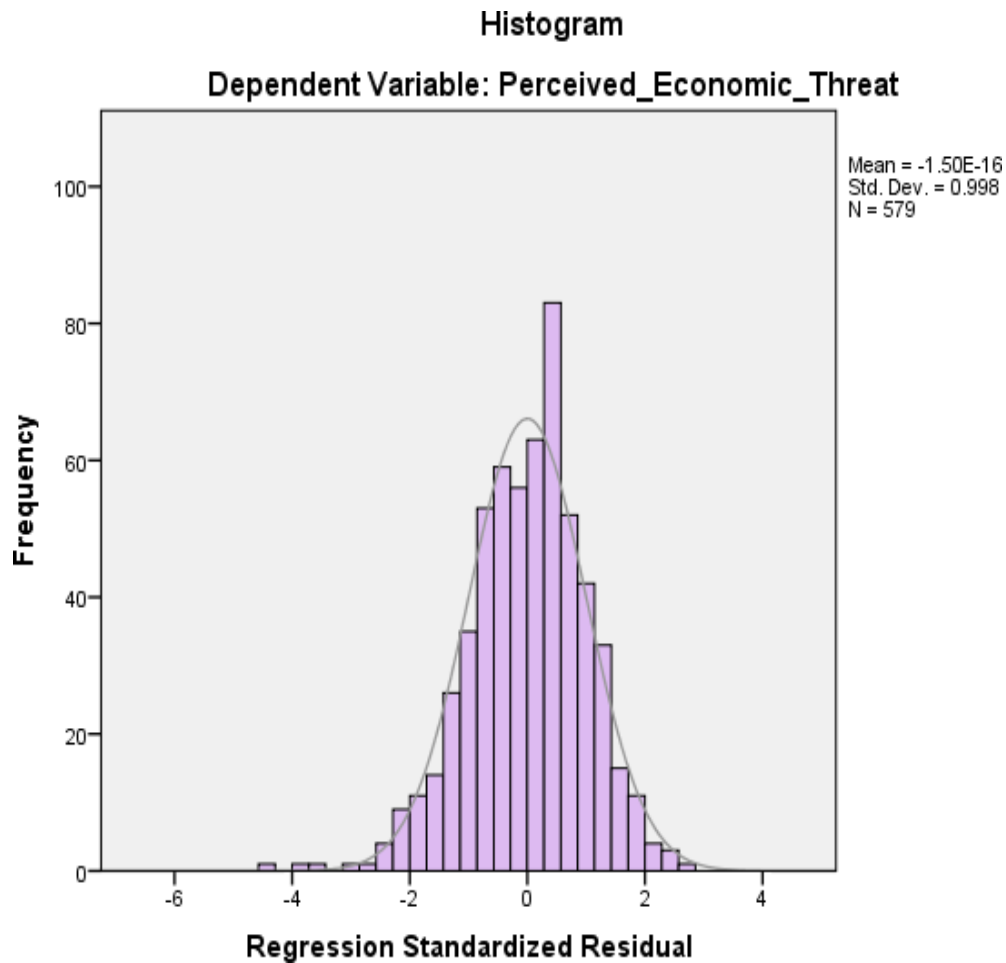
Coefficients ^a					
Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.
	Coefficients		Coefficients		
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	1.048	.209		5.006	.000
1 <i>financial distress</i>	.754	.041	.666	18.563	.000
income change	.083	.034	.088	2.458	.014

a. Dependent Variable: perceived economic threat

Το output της δεύτερης διεξαγόμενης πολλαπλής ανάλυσης παλινδρόμησης δείχνει ότι η μεταβλητή *financial distress* έχει την πιο ισχυρή συνεισφορά στην επεξήγηση του μοντέλου. Η συγκεκριμένη ανεξάρτητη μεταβλητή συνδέεται θετικά και στατιστικά σημαντικά, σε επίπεδο σημαντικότητας 0,01, με το επίπεδο αντιληπτού οικονομικού κινδύνου (*perceived economic threat*) των γυναικών, δηλαδή όσο μεγαλύτερο είναι το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας τόσο μεγαλύτερη είναι η αντιληπτή οικονομική απειλή που νιώθουν να βιώνουν. Η μεταβλητή *income change* φαίνεται να σχετίζεται θετικά και στατιστικά σημαντικά σε επίπεδο 0,05, και όχι 0,01 όπως αυτή της *financial distress*, με την εξαρτημένη μεταβλητή (*perceived economic threat*), έχοντας πολύ μικρότερη επιρροή σε αυτήν συγκριτικά με της *financial distress* που είναι αρκετά μεγαλύτερή της και σε μικρότερο επίπεδο σημαντικότητας, όπως αναφέραμε. Από το normal probability plot του μοντέλου 2, διαπιστώνουμε ότι τα σημεία βρίσκονται συγκεντρωμένα γύρω από την γραμμή παλινδρόμησης, κατά συνέπεια δεν υπάρχει παραβίαση της κανονικότητας. Από το δεύτερο scatterplot παρατηρούμε και πάλι ότι τα τυποποιημένα κατάλοιπα είναι διασκορπισμένα και επομένως δεν ακολουθούν κάποιο μοτίβο, άρα απορρίπτεται η ύπαρξη ετεροσκεδαστικότητας, όπως απορρίφθηκε νωρίτερα και η ύπαρξη αυτοσυσχέτισης πρώτης τάξης (έλεγχος

Durbin-Watson). Το ιστόγραμμα των καταλοίπων δείχνει σαφώς ότι τα κατάλοιπα κατανέμονται κανονικά, ακολουθώντας την κανονική κατανομή καθιστώντας και το δεύτερο μοντέλο μας αξιόπιστο ως προς τα αποτελέσματά του.

Αναφορικά λοιπόν, με την τέταρτη υπόθεση της παρούσας έρευνας H4, ότι δηλαδή το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας (*financial distress*) επηρεάζει θετικά και στατιστικά σημαντικά την αντιληπτή οικονομική απειλή (*perceived economic threat*) που βιώνουν τα άτομα και συγκεκριμένα στην έρευνά μας οι γυναίκες, βρέθηκε από τη στατιστική ανάλυση που προηγήθηκε πως το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας επηρεάζει θετικά και στατιστικά σημαντικά την αντιληπτή οικονομική απειλή των γυναικών και μάλιστα σε επίπεδο σημαντικότητας 0,01. Τα αποτελέσματα αυτά μας δείχνουν πως, όταν οι οικονομικές δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αυξηθούν (πληθύνουν), τότε θα αυξηθεί (ενταθεί) και η αντιληπτή οικονομική απειλή που αυτές θα αισθάνονται. Ακόμη, αντιλαμβανόμαστε πως όταν η μεταβολή του εισοδήματος είναι μεγάλη, προς το χειρότερο, τότε θα ενταθεί και πάλι η αντιληπτή οικονομική απειλή που βιώνει το δείγμα μας. Άρα, επιβεβαιώνεται η υπόθεση H4, που βασίστηκε στην αναφερόμενη θεωρία, με βάση τα αποτελέσματα της δεύτερης ανάλυσης παλινδρόμησης πως το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας επηρεάζει θετικά και

στατιστικά σημαντικά την αντιληπτή οικονομική απειλή που αισθάνονται τα άτομα και κυρίως οι γυναίκες.

Εν κατακλείδι, από τις αναλύσεις παλινδρόμησης προέκυψε ότι οι υποθέσεις **H1 – H4**, οι οποίες διατυπώθηκαν βάσει της αναφερόμενης θεωρίας κατά τη βιβλιογραφική επισκόπηση, επιβεβαιώθηκαν από τα δεδομένα και τα αποτελέσματα της έρευνας. Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός, ότι η μεταβλητή της μεταβολής του εισοδήματος δεν είχε μεγάλη συνεισφορά στην επεξήγηση του μοντέλου όπως αναμέναμε, παρά τη στατιστικά σημαντική σύνδεση που έχει με τη μεταβλητή της αντιληπτής οικονομικής απειλής. Αυτό συμβαίνει, καθώς η επιρροή της στην αντιληπτή οικονομική απειλή είναι στατιστικά σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05, τη στιγμή που όλες οι άλλες μεταβλητές είχαν στατιστικά σημαντικές επιρροές σε επίπεδο σημαντικότητας 0,01. Τέλος, θα επιχειρήσουμε να μετρήσουμε και την επιρροή που έχουν τα επιμέρους δημογραφικά στοιχεία στην αντιληπτή οικονομική απειλή που βιώνουν οι γυναίκες.

B4.4. OneWay ANOVA

Η παρούσα ενότητα απαρτίζεται από μία σειρά ANOVA tests, τα οποία σκοπό έχουν να αναδείξουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ομάδων μέσω της ανάλυσης της διακύμανσής τους. Για την διεξαγωγή των εν λόγω tests χρησιμοποιήθηκαν ως εξαρτημένες μεταβλητές τα constructs με τα οποία ασχοληθήκαμε προηγουμένως, δηλαδή *finacial distress*, *economic hardship*, *job insecurity*, *job satisfaction* και *perceived economic threat*. Ο χωρισμός των ομάδων επετεύχθη χρησιμοποιώντας, σε κάθε περίπτωση, μεταβλητές από τα δημογραφικά στοιχεία της έρευνας ως ανεξάρτητες. Σε κάθε περίπτωση, θα αναφέρονται οι χρησιμοποιούμενες μεταβλητές προς σωστή διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Perceived Economic Threat						
Tukey HSD						
Income Change	Income Change	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Extremely deteriorated	deteriorated	.395 [*]	.101	.001	.12	.67
	stable	.896 [*]	.098	.000	.63	1.16
	improved	1.343 [*]	.129	.000	.99	1.70
	very improved	1.765 [*]	.225	.000	1.15	2.38
deteriorated	Extremely deteriorated	-.395 [*]	.101	.001	-.67	-.12
	stable	.501 [*]	.087	.000	.26	.74
	improved	.948 [*]	.121	.000	.62	1.28
	Very improved	1.370 [*]	.221	.000	.77	1.97
stable	Extremely deteriorated	-.896 [*]	.098	.000	-1.16	-.63
	deteriorated	-.501 [*]	.087	.000	-.74	-.26
	improved	.447 [*]	.118	.002	.12	.77
	Very improved	.869 [*]	.219	.001	.27	1.47
improved	Extremely deteriorated	-1.343 [*]	.129	.000	-1.70	-.99
	deteriorated	-.948 [*]	.121	.000	-1.28	-.62
	stable	-.447 [*]	.118	.002	-.77	-.12
	Very improved	.422	.234	.375	-.22	1.06
Very improved	Extremely deteriorated	-1.765 [*]	.225	.000	-2.38	-1.15
	deteriorated	-1.370 [*]	.221	.000	-1.97	-.77
	stable	-.869 [*]	.219	.001	-1.47	-.27
	improved	-.422	.234	.375	-1.06	.22

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Από τον παραπάνω πίνακα διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν σημαντικές στατιστικές διαφορές (εφόσον τα $p\text{-value} < 0.05$) μεταξύ των γυναικών οι οποίες δήλωσαν ότι το εισόδημά τους επιδεινώθηκε και εκείνων που δήλωσαν το αντίθετο. Σύμφωνα με τους μέσους όρους, γυναίκες οι οποίες παρουσιάζονται με εξασθενημένο

εισόδημα, πετυχαίνουν πιο υψηλές τιμές όσον αφορά στον κίνδυνο οικονομικής απειλής τον οποίο αισθάνονται πιο έντονα σε σχέση με εκείνες που δεν δηλώνουν κάποια εισοδηματική μεταβολή. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε ότι όσο μεγαλώνει η μεταβολή του εισοδήματος, προς το χειρότερο, δηλαδή επιδεινώνεται το εισόδημα των γυναικών, τόσο αυξάνεται το αίσθημα της αντιληπτής οικονομικής απειλής.

Multiple Comparisons Dependent Variable: Perceived Economic Threat Tukey HSD							
(I) Level of Education	(J) Level of Education	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval		
					Lower Bound	Upper Bound	
Senior/Higher School	Technological Institute	.143	.113	.713	-.17	.45	
	University	.255	.103	.097	-.03	.54	
	Master	.376*	.114	.009	.06	.69	
	PhD	.564	.295	.311	-.24	1.37	
Technological Institute	Senior/Higher School	-.143	.113	.713	-.45	.17	
	University	.112	.119	.881	-.21	.44	
	Master	.233	.129	.372	-.12	.59	
	PhD	.422	.301	.627	-.40	1.25	
University	Senior/Higher School	-.255	.103	.097	-.54	.03	
	Technological Institute	-.112	.119	.881	-.44	.21	
	Master	.121	.121	.852	-.21	.45	
	PhD	.310	.297	.836	-.50	1.12	
Master	Senior/Higher School	-.376*	.114	.009	-.69	-.06	
	Technological Institute	-.233	.129	.372	-.59	.12	
	University	-.121	.121	.852	-.45	.21	
	PhD	.188	.302	.971	-.64	1.01	
PhD	Senior/Higher School	-.564	.295	.311	-1.37	.24	

	Technological Institute	-.422	.301	.627	-1.25	.40
	University	-.310	.297	.836	-1.12	.50
	Master	-.188	.302	.971	-1.01	.64

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Από την δεύτερη κατά σειρά ANOVA, αποφαινόμαστε ότι οι γυναίκες, οι οποίες κατέχουν κάποιον μεταπτυχιακό τίτλο, έχουν σημαντική διαφορά σε σχέση με τις απόφοιτες Γυμνασίου/Λυκείου στον τρόπο με τον οποίο αισθάνονται την οικονομική απειλή. Δηλαδή, γυναίκες με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, όπως στην περίπτωση μας οι απόφοιτες Γυμνασίου/Λυκείου, τείνουν να βιώνουν εντονότερα μια οικονομική απειλή, συγκριτικά με γυναίκες υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου, όπως οι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου.

Multiple Comparisons Dependent Variable: Perceived Economic Threat Tukey HSD						
(I) Monthly Income	(J) Monthly Income	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
< 500,00	501-1.000	.352	.172	.243	-.12	.82
	1.001,00-2.000,00	.568*	.167	.006	.11	1.02
	2.001,00-3.000,00	.761*	.179	.000	.27	1.25
	> 3.000,00	.873*	.194	.000	.34	1.40
	< 500,00	-.352	.172	.243	-.82	.12
501,00-1.000,00	1.001,00-2.000,00	.216	.098	.185	-.05	.49
	2.001,00-3.000,00	.409*	.118	.005	.09	.73
	> 3.000,00	.521*	.140	.002	.14	.90
	< 500,00	-.568*	.167	.006	-1.02	-.11
1.001,00-2.000,00	501,00-1.000,00	-.216	.098	.185	-.49	.05
	2.001,00-3.000,00	.193	.111	.410	-.11	.50
	> 3.000,00					
	< 500,00					

2.001,00 3.000,00	-	> 3.000,00		.305	.134	.155	-.06	.67
		< 500,00		-.761*	.179	.000	-1.25	-.27
		501,00	-	-.409*	.118	.005	-.73	-.09
		1.000,00						
		1.001,00	-	-.193	.111	.410	-.50	.11
		2.000,00						
> 3.000,00		> 3.000,00		.112	.149	.945	-.30	.52
		< 500,00		-.873*	.194	.000	-1.40	-.34
		501,00	-	-.521*	.140	.002	-.90	-.14
		1.000,00						
		1.001,00	-	-.305	.134	.155	-.67	.06
		2.000,00						
		2.001,00	-	-.112	.149	.945	-.52	.30
		3.000,00						

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Όσον αφορά στο μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα, είναι σαφές πως υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την οικονομική απειλή όλα τα οικονομικά στρώματα εκτός του κατώτερου. Παρατηρούμε ότι οι γυναίκες, οι οποίες ανήκουν στα μεσαία και ανώτερα στρώματα πετυχαίνουν χαμηλότερα σκορ σε σχέση με εκείνες, οι οποίες ανήκουν στο κατώτερο. Οι γυναίκες δηλαδή που ανήκουν στο χαμηλότερο στρώμα, εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την αντιληπτή οικονομική απειλή που βιώνουν σε σχέση με τις γυναίκες που ανήκουν σε ανώτερα εισοδηματικά/οικονομικά στρώματα. Συνεπώς, μπορούμε να υποθέσουμε ότι όσο πιο ευκατάστατη είναι μία γυναίκα, τόσο λιγότερο αισθάνεται να απειλείται οικονομικά.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: JobInsecurity						
Tukey HSD						
(I) Monthly Income	(J) Monthly Income	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
< 500,00	501,00	-.097	.100	.866	-.37	.18
	1.000,00					
	1.001,00	.003	.097	1.000	-.26	.27
	2.000,00					
	2.001,00	.109	.104	.833	-.18	.39
	3.000,00					
	> 3.000,00	.187	.113	.460	-.12	.50
501,00 - 1.000,00	< 500,00	.097	.100	.866	-.18	.37
	1.001,00	- .100	.057	.401	-.06	.26
	2.000,00					
	2.001,00	- .206 *	.069	.023	.02	.39
	3.000,00					
	> 3.000,00	.285 *	.081	.005	.06	.51
1.001,00 - 2.000,00	< 500,00	-.003	.097	1.000	-.27	.26
	501,00	- -.100	.057	.401	-.26	.06
	1.000,00					
	2.001,00	- .106	.065	.473	-.07	.28
	3.000,00					
	> 3.000,00	.184	.078	.127	-.03	.40
2.001,00 - 3.000,00	< 500,00	-.109	.104	.833	-.39	.18
	501,00	- -.206 *	.069	.023	-.39	-.02
	1.000,00					
	1.001,00	- -.106	.065	.473	-.28	.07
	2.000,00					

	> 3.000,00		.078	.087	.895	-.16	.32
	< 500,00		-.187	.113	.460	-.50	.12
	501,00	-	-.285*	.081	.005	-.51	-.06
	1.000,00						
> 3.000,00	1.001,00	-	-.184	.078	.127	-.40	.03
	2.000,00						
	2.001,00	-	-.078	.087	.895	-.32	.16
	3.000,00						

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Ενδιαφέρον είναι και το παραπάνω αποτέλεσμα, το οποίο συμπληρώνει τα προηγούμενα, εφόσον καταδεικνύει πως οι γυναίκες οι οποίες απολαμβάνουν ένα υψηλότερο μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα, αισθάνονται λιγότερη ανασφάλεια στην εργασία τους σε σχέση με άλλες γυναίκες, οι οποίες ανήκουν σε χαμηλότερο οικονομικό στρώμα. Συνεπώς, αυτή τη φορά με εξαρτημένη μεταβλητή την ανασφάλεια στον εργασιακό χώρο, αντιλαμβανόμαστε ότι αυτή εξαρτάται αρνητικά από το μηνιαίο εισόδημα και πιο συγκεκριμένα όσο μικρότερο το μηνιαίο εισόδημα των εργαζόμενων γυναικών τόσο μεγαλύτερη είναι και η ανασφάλεια που αισθάνονται στην εργασία τους. Επίσης, παρατηρείται πως γυναίκες με εισόδημα κάτω των 500 ευρώ μηνιαίως, δεν αισθάνονται κάποια μεγαλύτερη ανασφάλεια στην εργασία τους, πράγμα που εξηγείται από τη μη ύπαρξη πιθανώς μόνιμης δουλειάς και γενικότερου σταθεροποιητικού πλαισίου στη ζωή τους, οδηγώντας τις σε κάποιο βαθμό ανοσίας βασισμένης σε μια γενικότερη ανασφάλεια, όχι εστιασμένη συγκεκριμένα στην εργασία.

Στην εργασιακή ικανοποίηση, θα ελέγξουμε αρχικά τη σχέση επιπέδου εκπαίδευσης με την εργασιακή ικανοποίηση και έπειτα με το μηνιαίο εισόδημα. Η σημαντικότερη στατιστικά σημαντική διαφορά παρατηρείται μεταξύ κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου και αποφοίτων Γυμνασίου/Λυκείου.

Multiple Comparisons Dependent Variable: Job Satisfaction Tukey HSD						
Level of Education	(J) Level of Education	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Senior/Higher School	Technological Institute	-.147	.102	.599	-.42	.13
	University	-.229	.093	.097	-.48	.02
	Master	-.349 [*]	.103	.007	-.63	-.07
	PhD	-.473	.266	.386	-1.20	.25
Technological Institute	Senior/Higher School	.147	.102	.599	-.13	.42
	University	-.083	.107	.939	-.38	.21
	Master	-.202	.117	.414	-.52	.12
	PhD	-.327	.271	.749	-1.07	.42
University	Senior/Higher School	.229	.093	.097	-.02	.48
	Technological Institute	.083	.107	.939	-.21	.38
	Master	-.119	.109	.808	-.42	.18
	PhD	-.244	.268	.893	-.98	.49
Master	Senior/Higher School	.349 [*]	.103	.007	.07	.63
	Technological Institute	.202	.117	.414	-.12	.52
	University	.119	.109	.808	-.18	.42
	PhD	-.124	.272	.991	-.87	.62
PhD	Senior/Higher School	.473	.266	.386	-.25	1.20
	Technological Institute	.327	.271	.749	-.42	1.07
	University	.244	.268	.893	-.49	.98
	Master	.124	.272	.991	-.62	.87

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Multiple Comparisons Dependent Variable: Job Satisfaction Tukey HSD						
(I) Monthly Income	(J) Monthly Income	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
< 500,00	501,00	- .228	.155	.580	-.65	.20
	1.000,00					
	1.001,00	- .451 [*]	.151	.024	-.86	-.04
	2.000,00					
	2.001,00	- .573 [*]	.162	.004	-1.02	-.13
	3.000,00					
501,00 1.000,00	> 3.000,00	-.743 [*]	.175	.000	-1.22	-.26
	< 500,00	.228	.155	.580	-.20	.65
	1.001,00	- .223	.089	.091	-.47	.02
	2.000,00					
	2.001,00	- .345 [*]	.107	.011	-.64	-.05
	3.000,00					
1.001,00 2.000,00	> 3.000,00	-.515 [*]	.126	.001	-.86	-.17
	< 500,00	.451 [*]	.151	.024	.04	.86
	501,00	- .223	.089	.091	-.02	.47
	1.000,00					
	2.001,00	- .122	.100	.741	-.40	.15
	3.000,00					
2.001,00 3.000,00	> 3.000,00	-.292	.121	.115	-.62	.04
	< 500,00	.573 [*]	.162	.004	.13	1.02
	501,00	- .345 [*]	.107	.011	.05	.64
	1.000,00					
	1.001,00	- .122	.100	.741	-.15	.40
	2.000,00					
> 3.000,00	> 3.000,00	-.170	.135	.717	-.54	.20
	< 500,00	.743 [*]	.175	.000	.26	1.22
	501,00	- .515 [*]	.126	.001	.17	.86
	1.000,00					
	1.001,00	- .292	.121	.115	-.04	.62
	2.000,00					
	2.001,00	- .170	.135	.717	-.20	.54
	3.000,00					

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Προφανώς λοιπόν, ένας μεταπτυχιακός τίτλος επιφέρει διαφορά στο τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες αντλούν ικανοποίηση σε σχέση με εκείνες που έχουν απλώς εκπληρώσει την υποχρεωτική τους εκπαίδευση.

Εν συνεχεία, εξετάζοντας την εργασιακή ικανοποίηση ως προς το μηνιαίο εισόδημα, είναι ξεκάθαρο πως η ικανοποίηση από την εργασία έχει διαφορά μεταξύ των γυναικών, οι οποίες ανήκουν σε οικογένειες με υψηλότερα εισοδήματα. Παρατηρείται στατιστικά σημαντική θετική εξάρτηση του επιπέδου μηνιαίου εισοδήματος με την εργασιακή ικανοποίηση και κυρίως για εισοδήματα από 1000 ευρώ και πάνω συγκριτικά με εισοδήματα κάτω των 1000 ευρώ και περισσότερο για εισοδήματα κάτω των 500 ευρώ. Πιο συγκεκριμένα, όσο ανεβαίνει το εισοδηματικό επίπεδο τόσο υψηλότερη είναι και η ικανοποίηση από την εργασία.

Multiple Comparisons Dependent Variable: Economic Hardship Tukey HSD						
INCOME CHANGE	(J) INCOME CHANGE	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Extremely deteriorated	deteriorated	.422 [*]	.085	.000	.19	.65
	stable	.801 [*]	.082	.000	.58	1.03
	improved	1.082 [*]	.108	.000	.79	1.38
	veryimproved	1.417 [*]	.189	.000	.90	1.93
deteriorated	Extremely deteriorated	-.422 [*]	.085	.000	-.65	-.19
	stable	.379 [*]	.073	.000	.18	.58
	improved	.660 [*]	.101	.000	.38	.94
	veryimproved	.995 [*]	.185	.000	.49	1.50
stable	Extremely deteriorated	-.801 [*]	.082	.000	-1.03	-.58
	deteriorated	-.379 [*]	.073	.000	-.58	-.18
	improved	.280 [*]	.099	.038	.01	.55
	veryimproved	.615 [*]	.184	.008	.11	1.12
	Extremely deteriorated	-1.082 [*]	.108	.000	-1.38	-.79

improved	deteriorated	-.660*	.101	.000	-.94	-.38
	stable	-.280*	.099	.038	-.55	-.01
	veryimproved	.335	.197	.432	-.20	.87
Very improved	Extremely deteriorated	-1.417*	.189	.000	-1.93	-.90
	deteriorated	-.995*	.185	.000	-1.50	-.49
	stable	-.615*	.184	.008	-1.12	-.11
	improved	-.335	.197	.432	-.87	.20

*. The mean difference is significant at the 0.05 level

Όσον αφορά στον έλεγχο των οικονομικών δυσκολιών, τις οποίες αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, οι διαφορές μεταξύ των ομάδων είναι προφανείς. Η σύγκριση της μεταβολής των εισοδημάτων με τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, υποδεικνύει στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των επιπέδων μεταβολής των εισοδημάτων, με ευνοϊκότερη μεταβολή αυτή της μεγάλης βελτίωσής του. Άρα λοιπόν, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι όσο βελτιώνεται το εισόδημα τόσο λιγότερες είναι οι οικονομικές δυσχέρειες τις οποίες αντιμετωπίζουν οι γυναίκες.

Multiple Comparisons Dependent Variable: Economic Hardship Tukey HSD						
(I) Husband	(J) Husband	Mean	Std.	Sig.	95% Confidenc Interval	
Job	Job	Difference	Error		Lower	Upper
Sector	Sector	(I-J)			Bound	Bound
Private Sector	PublicSector	-.034	.107	1.000	-.34	.27
	Entrepreneur	.512*	.167	.027	.03	.99
	Freelancer	.139	.100	.733	-.15	.42
	Unemployed	-.354	.235	.659	-1.02	.32
	Other	-.087	.082	.896	-.32	.15
Public Sector	PrivateSector	.034	.107	1.000	-.27	.34
	Entrepreneur	.546*	.183	.035	.02	1.07
	Freelancer	.173	.124	.735	-.18	.53
	Unemployed	-.320	.246	.785	-1.02	.38
	Other	-.053	.111	.997	-.37	.26
Entrepreneur	PrivateSector	-.512*	.167	.027	-.99	-.03

	PublicSector	-.546*	.183	.035	-1.07	-.02
	Freelancer	-.374	.179	.295	-.89	.14
	Unemployed	-.866*	.278	.023	-1.66	-.07
	Other	-.599*	.170	.006	-1.08	-.11
Freelancer	PrivateSector	-.139	.100	.733	-.42	.15
	PublicSector	-.173	.124	.735	-.53	.18
	Entrepreneur	.374	.179	.295	-.14	.89
	Unemployed	-.493	.243	.329	-1.19	.20
	Other	-.226	.104	.253	-.52	.07
Unemployed	PrivateSector	.354	.235	.659	-.32	1.02
	PublicSector	.320	.246	.785	-.38	1.02
	Entrepreneur	.866*	.278	.023	.07	1.66
	Freelancer	.493	.243	.329	-.20	1.19
	Other	.267	.236	.869	-.41	.94
Other	PrivateSector	.087	.082	.896	-.15	.32
	PublicSector	.053	.111	.997	-.26	.37
	Entrepreneur	.599*	.170	.006	.11	1.08
	Freelancer	.226	.104	.253	-.07	.52
	Unemployed	-.267	.236	.869	-.94	.41

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Τέλος, εξετάζοντας τη σχέση που προκύπτει μεταξύ οικονομικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες και του τομέα απασχόλησης του συζύγου παρατηρούμε τα εξής. Το είδος απασχόλησης του συζύγου φαίνεται πως έχει στατιστικά σημαντικό αντίκτυπο αναφορικά με τις οικονομικές δυσκολίες για εκείνες τις γυναίκες, οι οποίες δηλώνουν ότι ο σύζυγος τους ανήκει στον επιχειρηματικό κόσμο. Παρατηρείται δηλαδή συσχέτιση των οικονομικών δυσκολιών των γυναικών με το είδος της απασχόλησης των συζύγων τους που αφορά την κατοχή και λειτουργία ατομικών και μη επιχειρήσεων. Για τα υπόλοιπα είδη απασχόλησης δεν διαφαίνεται να υπάρχει κάποια σημαντική διαφορά στον τρόπο που οι γυναίκες βιώνουν τις οικονομικές δυσκολίες.

Με τις ανωτέρω στατιστικές αναλύσεις και συμπεράσματα που προέκυψαν κλείνουμε τον κύκλο του εξεταζόμενου θεωρητικού μας μοντέλου και πλαισίου καταλήγοντας σε επιβεβαίωση του, μέσω της επιβεβαίωσης των τεσσάρων ερευνητικών μας υποθέσεων.

B5. Συμπεράσματα

Στο τελευταίο αυτό στάδιο της εργασίας, βάσει των αποτελεσμάτων, τα οποία προέκυψαν από το στάδιο της στατιστικής ανάλυσης, μπορούμε με ασφάλεια να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα. Αρχικά, θα αναφερθούμε στο ότι το δείγμα μας αποτελούνταν κυρίως από γυναίκες ηλικίας 31 έως 54 ετών (80%), με κατοχή κατά κύριο λόγο προπτυχιακού ή και μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (64%), παντρεμένες στην πλειονότητά τους (62%) και με παιδί (65%). Μισές από τις γυναίκες αυτές (56%) απασχολούνται στον ιδιωτικό τομέα, με τον τομέα απασχόλησης του συζύγου να κυμαίνεται κυρίως μεταξύ ιδιωτικού, δημόσιου τομέα και ελεύθερου επαγγέλματος και με το συνδυασμένο μηνιαίο εισόδημα να κυμαίνεται κυρίως μεταξύ 500 και 1000 ή μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ. Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω περιγραφικά στοιχεία και την στατιστική ανάλυση που προηγήθηκε, μπορούμε να πούμε πως οι μισές γυναίκες ένιωσαν αισθητή μείωση ή καθόλου μεταβολή του εισοδήματός (income change) τους τα τελευταία χρόνια, κυρίως όσων γυναικών είχαν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (απολυτήριο Λυκείου/Γυμνασίου) και ηλικίας μεταξύ 41 και 54 ετών. Από την άλλη πλευρά, η ηλικιακή ομάδα 31 με 40 ετών βίωσε τη μεγαλύτερη αύξηση του εισοδήματος, συγκριτικά με τις υπόλοιπες.

Παρατηρήθηκε εξάρτηση της ικανοποίησης από την εργασία από το ύψος του μισθού και από το επίπεδο της εκπαίδευσης. Με τη σειρά της, η εργασιακή ικανοποίηση επηρεάζει αρνητικά, με τις οικονομικές δυσκολίες (Economic Hardship) και την εργασιακή ανασφάλεια (job insecurity) να επηρεάζουν θετικά το αίσθημα οικονομικής δυσχέρειας των γυναικών. Εν συνεχεία, παρατηρήθηκε θετική εξάρτηση της αντιληπτής οικονομικής απειλής (Perceived Economic Threat) των γυναικών από το αίσθημα οικονομικών δυσπραγιών (financial distress), με τη μεταβολή του εισοδήματος (income change) να μην επηρεάζει σημαντικά την αντιληπτή αυτή οικονομική απειλή. Επιπρόσθετα, προέκυψε πιο αναλυτικά ότι οι

γυναίκες βιώνουν πιο έντονα μια οικονομική απειλή όσο μεγαλύτερη, προς το αρνητικό, είναι η μεταβολή του εισοδήματός τους και όσο μικρότερο είναι το μορφωτικό τους επίπεδο και το μηνιαίο οικογενειακό τους εισόδημα. Η εργασιακή ικανοποίηση (job satisfaction) με τη σειρά της εξαρτάται θετικά από το εισόδημα των γυναικών, το μορφωτικό τους επίπεδο και το μηνιαίο οικογενειακό τους εισόδημα. Τέλος, οι οικονομικές δυσκολίες (economic hardship) φαίνεται να μειώνονται με τη βελτίωση του επιπέδου του εισοδήματος των γυναικών και παρατηρείται εξάρτηση των οικονομικών δυσκολιών από το είδος απασχόλησης του συζύγου, και συγκεκριμένα από την απασχόληση που αφορά την κατοχή και λειτουργία ατομικών και μη επιχειρήσεων (ελεύθερου επαγγελματία).

Συνοψίζοντας, αξίζει να αναφέρουμε κάποιες προτάσεις με βάση τα ανωτέρω αποτελέσματα της παρούσας διπλωματικής. Υπάρχει μεγάλη ανάγκη αύξησης της εκπαίδευσης των γυναικών ηλικίας 41 με 54 ετών, περεταίρω από το απολυτήριο Λυκείου/Γυμνασίου, καθώς ένα υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης συντελεί στην ενίσχυση της εργασιακής ανασφάλειας των γυναικών, στην αποκλιμάκωση της αντιληπτής οικονομικής απειλής και στη βελτίωση της εργασιακής τους ικανοποίησης. Μια σημαντική προτροπή θα μπορούσε να είναι η ανάγκη για ενίσχυση του εισοδήματος των γυναικών, αλλά και του οικογενειακού εισοδήματός τους, με προσωρινά ειδικά επιδόματα είτε από το κράτος είτε από τη ίδια την επιχείρηση για την αντιμετώπιση των οικονομικών δυσχερειών των οικογενειών αυτών και την ενίσχυση της εργασιακής τους ικανοποίησης με παράλληλη μείωση της εργασιακής τους ανασφάλειας. Τα ανωτέρω μεγέθη οξύνουν το αίσθημα αντιληπτού οικονομικού κινδύνου, με πολλαπλά αρνητικά αποτελέσματα στις ίδιες τις γυναίκες, στις αποδόσεις τους αλλά και στην οικογένειά τους. Έτσι, όταν η οικονομική τους κατάσταση και το ηθικό τους βελτιωθούν και ενισχυθούν θα είναι σε θέση να επιστρέψουν την οικονομική αυτή βοήθεια, έχοντας πλέον βελτιωμένη επίδοση και ψυχολογία.

B5.1. Περιορισμοί και Μελλοντική Έρευνα

Η μελέτη μας είχε κάποιους περιορισμούς. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη αυτή εξέτασε τον γυναικείο πληθυσμό ως ένα ενοποιημένο σύνολο. Κρίνουμε πως θα ήταν σημαντικό να ερευνηθούν οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον

γυναικείο πληθυσμό με την βοήθεια συστάδων του γυναικείου πληθυσμού. Με τον συγκεκριμένο τρόπο, θα μπορούσαν να ερευνηθούν διάφορες διαστάσεις για κάθε μία συστάδα και να αναλυθεί πως αυτές οι διακυμάνσεις επηρεάζουν τον γυναικείο πληθυσμό.

Επιπροσθέτως, σε αυτή την μελέτη χρησιμοποιήθηκαν cross-sectional δεδομένα και όχι μία longitudinal προσέγγιση. Αυτό σημαίνει, πως σε αυτή την έρευνα αποτυπώνεται η οικονομική απειλή όσον αφορά στην γυναικεία απασχόληση, την δεδομένη χρονική περίοδο και όχι με το πέρασμα του χρόνου.

Επιπλέον, οι κλίμακες, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν, αποτελούν κλίμακες αυτοαναφοράς. Ενώ γενικότερα, τέτοιου τύπου κλίμακες απεικονίζουν αρκετά καλά τις συμπεριφορές (Ajzen, Fishbein, 1980) των ερωτηθέντων, συχνά οι απαντήσεις ενδέχεται να υπερβαίνουν την ποσότητα και την ένταση (over-reported) ή το αντίθετο (under-reported).

Από θεωρητικής απόψεως, η μελέτη μας δεν συμπεριέλαβε τις συμβολικές απειλές και τα αρνητικά στερεότυπα, τα οποία αποτελούν έναν σημαντικό συνδυασμό. Οι δύο αυτές συνιστώσες, σε μία επόμενη έρευνα, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ώστε να εξεταστεί εάν παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της οικονομικής απειλής.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αλεξανδρή, Κ. (2009). *Οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελληνική οικονομία*. Θεσσαλονίκη: Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

Βασιλάκης, Ν. (2013). *Παγκόσμια κρίση και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις: θεσμική αλλαγή στην Ε.Ε. και την Ελλάδα*. Πτυχιακή Εργασία. Ηράκλειο: Τ.Ε.Ι. Κρήτης.

Βεργοπούλου, Κ. (2012). *Οικονομική κρίση: τότε και τώρα*. Ανάκτηση 20 –2-2020, από <http://denpaeiallo-xylok.blogspot.gr/2012/10/1940-2012.html>

Βισβίζη, Ά. (2012). *The crisis in Greece and the EU -IMF rescue package: Determinants and pitfalls*, pp. 15-39.

Ζικακου, Ι. (2014). Greece, 15% Gender Pay Gap, Greek Reporter. Ανακτήθηκε την 20 Φεβρουαρίου 2020, από: <http://greece.greekreporter.com/2014/02/28/greece-15-gender-pay-gap/>

Η Βουλή των Ελλήνων. (2013). *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, Αθήνα, σ. 36.

ΙΝΕ-ΓΣΕΕ. (2015). European Policy Brief. Trafficking in Domestic Work in Greece: a demand side approach, June 2016. Ανακτήθηκε την 20 Φεβρουαρίου 2020, από: <https://bit.ly/2K2v29E>.

ΙΟΒΕ. (2019). *Η Ελληνική Οικονομία, Τριμηνιαία Έκθεση*. Μάρτιος 2019.

Καραμεσίνη, Μ. & Ruberry, J. (2015). *Γυναίκες και Λιτότητα: Η οικονομική κρίση και το μέλλον της ισότητας των φύλων*. Αθήνα: Νήσος, σ. 241.

Κεντρική Υπηρεσία - Σ.Ε.Π.Ε. (2018). «Άρτεμης» ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΣΦΑΛΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΑΔΗΛΩΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, Τμήμα Ανάλυσης, Τεκμηρίωσης και Αξιοποίησης Δεδομένων – Δ/ση Εργασιακών Σχέσεων

Κουφάρης, Γ. (2010). *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*. *Περιοδικό Χρήμα*, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010.

Λώλος, Σ. και Ε. Παπαπέτρου, (2010), «Περιφερειακές αποκλίσεις και εμμόνη της ανεργίας: εμπειρικές διαπιστώσεις από τις ελληνικές περιφέρειες, 1981-2008», στο βιβλίο: η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά εξελίξεις και προκλήσεις, Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 5776.
http://www.bankofgreece.gr/RelatedDocuments/3_ΜΟΥΡΜΟΥΡΑΣ_ΔΙΠΛΗ_ΚΡΙΣΗ_ΤΟΜΟΣ_A)

Μπαμπινιώτης, Γ. (2011). *Ετυμολογικό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας.

Πανηγυράκης, Γ. (2001). *Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων*, Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.

Τράπεζα της Ελλάδος. (2014). *Το χρονικό της μεγάλης κρίσης 2008-2013*, Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης.

Τσακανίκας, Α., Γιωτόπουλος, Ι., Κόρρα, Ε. & Σταυράκη, Σ. (2016). *Επιχειρηματικότητα 2015-16: Κρίσιμη καμπή για την αναπτυξιακή δυναμική του επιχειρηματικού συστήματος*, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE).

Χάλαρη, Κ. (2012). *Η παγκόσμια οικονομική κρίση βαθαίνει, τα αδιέξοδα συνεχίζονται*. Ανάκτηση 20 Φεβρουαρίου 2020, από:
<http://www.xekinima.org/arthra/view/article/i-pagkosmia-oikonomiki-krisibathainei-ta-adieksoda-syn/>.

Χαρδούβελης, Γ. (2011). *Το χρονικό της διεθνούς και της συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: Αίτια, αντιδράσεις, επιπτώσεις, προοπτική*. Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής (Eurobank)

Χαρδούβελης, Γ.Α. (2009). *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, Eurobank EFG Economic Research: *Η κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές*, Vol. 4, No 8, pp. 19-43

Χριστοφόρου, Β. (2011). *Η χρηματοπιστωτική κρίση και η εποπτεία των χρηματαγορών*. Διατριβή, Μ.Σc. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών

Ξενόγλωσση

Aiginger, K. (2009). The current Economic Crisis: Causes, Cures and Consequences. WIFO workingpapers. No.341.

Ajzen I., Fishbein M., 1980. Understanding attitudes and predicting social behaviour

Antonopoulos, R. (2009). The Current Economic and Financial Crisis: A Gender Perspective, *Levy Economics Institute, Working Papers Series*, 562.

Barry, U. & Conroy, P. (2013). Ireland in Crisis 2008-2012: women, austerity and inequality. Dublin: Routledge.

Basabe, N., Paez, D., Valencia, J., Gonzalez, J.L., Rime, B., Diener, E. (2002). Cultural dimensions, socioeconomic development, climate, and emotional hedonic level. *Cogn. Emotion*, 16 (1), 103–125.

Beaver, W.H. (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Empir. Res. Account.: Select. Stud*, 4, 71–111.

Boll, C., Leppin, J., Rossen, A. & Wolf, A. (2016). Magnitude and impact factors of the gender pay gap in EU countries, report prepared for the European Commission.

Brewer, M. B. (1979). In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive motivational analysis. *Psychological Bulletin*, 86(2), 307-324.

Brown, R. W. (1988). *Group processes*. Oxford, England: Blackwell.

Butler, T. (2014). What really happened to Bear Stearns? Available at: <http://www.silverseek.com/commentary/what-really-happened-bear-stearns-12942>

Campbell, (1965). *Εθνοκεντρικά και άλλα αλτρουιστικά κίνητρα*. Lincoln, NE: Πανεπιστήμιο Nebraska Press. σελ. 283-311.

Campos-Soria, J.A., Ortega-Aguaza, B., Ropero-Garcia, M.A. (2009). Gender segregation and wage difference in the hospitality industry, *Tour. Econ.* 15 (4), 847–866.

- Central Statistics Office. (2011). *Quarterly National Household Survey*. Cork, CSO.
- Clark, A.E. (1997). Job satisfaction and gender: why are women so happy at work. *Labour Econ.* 4 (4), 341–372.
- Davaki, K. (2013). The Policy on Gender Equality in Greece. Directorate General for Internal Policies: Citizens Rights and Constitutional Affairs. *European Parliament*, σ. 7.4.
- Dimitras, A.I., Zanakis, S.H., Zopundis, C. (1996). Theory and methodology: a survey of business failures with an emphasis on prediction methods and industrial applications. *European J. Oper. Res.* 90, 487–513.
- Economou, M., Peppou, L.E., Souliotis, K. Konstantakopoulos, G.,
- Erol, M., Apak, S., Atmaca, M. & Öztürk, S. (2011). Management measures to be taken for the enterprises in difficulty during times of global crisis: An empirical study. Published by Elsevier, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 24, pp.16–32.
- European Commission. (2017). *Report on Equality between Women and Men in the EU*, σ. 20. Ανακτήθηκε την 18 Φεβρουαρίου 2020, από: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2017_report_equality_women_men_in_the_eu_en.pdf.
- Evans- Pritchard, E.E. (2009). Κοινωνική Ανθρωπολογία. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Fourth World Conference on Women. (1995). Beijing, 4–15 September 1995. United Nations publication.
- Gilmore, J. & LaRochelle-Côté, S. (2009). Canada's employment downturn. 10.
- Giugni D, Giugni V (2010) Intellectual property: a powerful tool to develop biotech research. *Microb Biotechnol* 3:493–506
- Glick, P., DeMorest, J. A., & Hotze, C. A. (1988). Keeping your distance: Group membership, personal space, and requests for small favors, *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 315-330.

Glick, R., & Hutchison, M. (2000). *Banking and currency crises: How common are the twins*.

Goodman, J.H. (2009). Women's Attitudes, Preferences, and Perceived Barriers to Treatment for Perinatal Depression, Birth, Volume 36, 1, 60-69.

Graham, C. (2008). Happiness and health: lessons – and questions – for public policy. *Health Aff.* 27 (1), 72–87.

Greenhalgh, L. & Rosenblatt, Z.(1984). Job Insecurity: Toward Conceptual Clarity, *The Academy of Management Review*, Vol. 9, No. 3 (Jul., 1984), pp. 438-448.

Hellenic Confederation of Professionals. (2015). Craftsmen and Merchants. Research on Household Income and Expenses. GSEEVE, Athens.

Ishihara, Y. (2005). *Quantitative analysis of crisis: Crisis identification and causality*. The World Bank

Judge, T. A., & Bono, J. E. (2001). Relationship of core self- evaluations traits– self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control and emotional stability– with job satisfaction and job performance: A meta–analysis. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), 80–92.

Judge, T. A., & Kammeyer-Mueller, J. D. (2012). Job attitudes. *Annual Review of Psychology*, 63, 341–367.

Kaminsky, G.L. (2003). Varieties of Currency crisis. NBER working paper, No. 10193, Chicago.

Kapsalis, A. (2015). Undeclared Work in Greece: Evaluation of the Mitigation Measures Implemented for the Retrenchment of the Phenomenon. *INE- GSEE*, σ. 7.

Kingsley, P. (2012). *Financial crisis: timeline. The financial crisis, five years on: how the world economy plunged into recession*. Available at: <http://www.theguardian.com/business/2012/aug/07/credit-crunch-boom-bust-timeline> (Retrieved: May 12, 2014).

Kosmidou, K. V., Kousenidis, D. V., & Negakis, C. I. (2015). The impact of the EU/ECB/IMF bailout programs on the financial and real sectors of the ASE during the Greek sovereign crisis. *Journal of Banking & Finance*, 50, 440-454.

Kronenberg, C. & Boehnke, J.R. (2019). How did the 2008-11 financial crisis affect work-related common mental distress? Evidence from 393 workplaces in Great Britain, *Economics and Human Biology*, 33, 193–200.

LaRocco, J. M., House, J. S., & French, J. R. (1980). Social support, occupational stress, and health. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(3), 202–218

Lazarus, Richard S. and Susan Folkman (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.

Levell, P., Roantree, B., & Shaw, J. (2017). Mobility and the lifetime distributional impact of tax and transfer reforms. *IFS Working Paper W17/17 IFS*.

Lisa Fiksenbaum, Zdravko Marjanovic, Esther Greenglass, (2017). "Financial Threat and Individuals' Willingness to Change Financial Behavior", *Review of Behavioral Finance*, Vol. 9 Issue: 2, doi: 10.1108/RBF-09-2016-0056).

Locke, E.A. (1970). Job satisfaction and job performance: a theoretical analysis. *Organ. Behav. Hum. Perform.* 5 (5), 484–500.

Madianos, M., Economou, M., Alexiou, T., Stefanis, C.N. (2011). Depression and economic hardship across Greece in 2008 and 2009: two cross-sectional surveys nationwide. *Soc. Psychiatry Psychiatr. Epidemiol.* 46, 943–952.

Malik, V.S., Willett, W.C., Hu, F.B. (2013). Global obesity: trends, risk factors and policy implications, *Nat. Rev. Endocrinol*, 9 (1), 13.

Marjanovic, Z., Greenglass, E.R., Fiksenbaum, L. and Bell, C.M. (2013), "Psychometric evaluation of the financial threat scale (FTS) in the context of the great recession", *Journal of Economic Psychology*, Vol. 36, pp. 1-10.

Marjanovic, Z., Greenglass, E.R., Fiksenbaum, L., De Witte, H., Garcia-Santos, F., Buchwald, P., María Peiró, J. and Mañas, M.A. (2015), "Evaluation of the financial

threat scale (FTS) in four European, non-student samples”, *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, Vol.55 No.C, pp. 72-80.

Maslach, C., W.B. Schaufeli and M.P. Leiter: 2001, ‘Job burnout’, *Annual Review of Psychology*, 52, pp. 397–422.

McLeod, S. A. (2008). *Robbers Cave*. Ανακτήθηκε την 18 Φεβρουαρίου 2020, από www.simplypsychology.org/robbers-cave.html.

Meier-Pesti & K., Goetze, E. (2006). Masculinity and femininity as predictors of financial risk-taking: evidence from a Priming Study on Gender Salience. *Eur. Adv. Consum. Res*, 7, 45–46.

Moscovici, S. (1961). *La psychanalyse, son image et son public*. Paris: Presses Universitaires de France.

Moscovici, S. (2001). Why a theory of social representations? In K. Deaux & G. Philogene (Eds.), *Representations of the social*, 8–35. Oxford: Blackwell.

OECD. (2014). Rising inequality: Youth and poor fall further behind. Income inequality update: Insights from the OECD income distribution database, June 2014 OECD.

Organization for Economic Cooperation and Development (2016). *Health policy in Greece*. Ανακτήθηκε την 18 Φεβρουαρίου 2020, από <http://www.oecd.org/greece/Health-Policy-in-Greece-January-2016>.

Pacheco, I. F. (2015). Crisis and Homesickness: A New Opportunity for Brain Gain in Latin America? *International Higher Education*, (81), 17-18.

Reichert, R.A. & Tauchmann, H. (2017). Workforce reduction, subjective job insecurity, and mental health, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 133, 187–212.

Rosenthal, U., Charles, M., Hart, P. (1989): *Coping with crises: The management of disasters, riots, and terrorism*, C.C. Thomas, Springfield, IL.

Saez, E., & Stantcheva, S. (2016). Generalized social marginal welfare weights for optimal tax theory. *American Economic Review*, 106, 24–45.

Savage, M. (2018). Poorest made poorer? Welfare implications of cross-sectional and longitudinal income changes during the Great Recession, *Research in Social Stratification and Mobility*, 53, 64–76.

Sharpe, W.F. (1963): A Simplified Model for Portfolio Analysis, *Management Science*, Vol. 9, No. 2, pp.277-293.

Stephan, C.W., Stephan, W.G., Demitrakis, K.M., Yamada, A.M. & Clason, D.L. (2000). Women's Attitudes Towards Men, *An Integrated Threat Theory Approach*, *Psychology of Women Quarterly*, 24, 63-73.

Thébaud, S. & Sharkey, A. J. (2016). Unequal Hard Times: The Influence of the Great Recession on Gender Bias in Entrepreneurial Financing, *Sociological Science*, 3 (1).

Tzogopoulos, G. (2016). The Greek crisis in the media: *Stereotyping in the international press*. Routledge.

UK Health and Safety Executive, 2008. Health and Safety - Statistics. 09

Βιβλιογραφία scales

De Witte, H. (2000). Work ethic and job insecurity: Assessment and consequences for well-being, satisfaction and performance at work, In Bouwen, R. De Witte., K. De Witte, H. & Taillieu, T., *From Group to Community*. Leuven, Belgium: Garant.

Lee-Baggley, D., DeLongis, A., Voorhoeve, P. & Greenglass, E. (2004). Coping with the threat of Severe Acute Respiratory Syndrome: Role of threat appraisals and coping responses in health behaviors, *Asian Journal of Social Psychology*, 7(1), 9-2.

Lempers, J. D., Clark-Lempers, D., & Simons R. L. (1989). Economic hardship, parenting, and distress in adolescence. *Child Development*, 60, 25–39.

Norvilitis, J. M., Szablicki, P. B. & Wilson, S. D. (2003). Factors influencing levels of credit card debt in college students. *Journal of Applied of Social Psychology*, 33, 935-947.

Koyuncu, M., Burke, R. J., & Fiksenbaum, L. (2006). Work engagement among women managers and professionals in a Turkish bank. *Equal Opportunities International*, 25(4), 299–310.

Vander Elst, T., Bosman, J., de Cuyper, N., Stouten, J. & De Witte, H. (2013). Does positive affect buffer the associations between job insecurity and work engagement and psychological distress? A test among South African workers. *Applied Psychology: An International Review*, 62(4), 558–570.

Weiss, L.R. (1967). Ingratiation. A social psychological analysis, *Family Process*, 6 (1), 130-132.

Παράρτημα Α': SCALES

	Reference
Financial situation measures	
Economic Hardship Scale (EH)	Reference
During the last 6 months, how often did your family: 1. Cut back on social activities and entertainment expenses? 2. Postpone major household purchases? 3. Postpone clothing purchases? 4. Change transportation patterns to save money? 5. Change food shopping or eating habits to save money? 6. Cut back on charitable contributions? 7. Sell some possessions? 8. Postpone medical care to save money? 9. Take additional employment to help meet expenses? 10. Which of the following best described what has happened to your family income during the past 6 months? 11. Which of the following best describes your family financially at this time:	Lempers, Clark-Lempers, & Simons (1989)
Income Change Scale (IC)	Reference
1. What do you feel is the level of your financial stress today?	Norvilitis, J. M., Szablicki, P. B. & Wilson, S. D. (2003)
In Charge Financial Distress/Well-Being Scale (FWBS)	Reference
1. Over the last few years, how has your financial situation changed? 2. How satisfied you are with your present financial situation. 3. How do you feel about your current financial situation? 4. How often do you worry about being able to meet normal monthly living expenses? 5. How confident are you that you could find the money to pay for a financial emergency that costs about \$1,000? 5. How often does this happen to you? 6. You want to go out to eat, go to a movie or do something else and don't go because you can't afford to? 7. How frequently do you find yourself just getting by financially and living paycheck to paycheck? 8. How stressed do you feel about your personal finances in general?	Lempers, Clark-Lempers, & Simons (1989)
Financial Threat Scale (FTS)	Reference
1. How uncertain do you feel?	Fik-senbaum et al. (2006)
2. How much do you feel at risk?	Lee-Baggley, DeLongis,

3.How much do you feel threatened? 4.How much do you think about it?	<i>Voorhoeve, & Greenglass (2004)</i>
<i>Job insecurity scale (JIS)</i>	<i>Reference</i>
1.Chances are, I will soon lose my job. 2.I am sure I can keep my job. 3.I feel insecure about the future of my job. 4.I think I might lose my job in the near future. 5.I'm worried about the future, so I'll do everything I can to keep my job. 6.The permanence that may be given to me in my work is a very important issue. 7.It is not easy to find another job. 8.I have the power to react to negative changes in my work. 9.I'm not afraid to disagree with my boss. 10.The chances of losing my job are minimal. 11.I'm not sure about my career. 12.I feel generally insecure in my current job.	<i>DeWitte(2000)</i> <i>Vander Elst, T., De Witte, H., & De Cuyper, N. (2013).</i>
<i>Minnesota dissatisfaction/ Satisfaction Questionnaire (MSQ)</i>	<i>Reference</i>
1.The chance to make use of my best abilities 2.The way I get full credit for the work I do 3.The chance to make as much money as my colleagues 4.The opportunities for advancement on this job 5.The amount of pay for the work I do 6.The chance to try out some of my own ideas 7.The chance to do new and original things on my own 8. My job security 9.The chance to make decisions on my own 10.The way I am noticed when I do a good job 11.Being able to do the job without feeling it is morally wrong 12.The way my job provides for a secure future 13.The education and training provided to me 14.Being able to take pride in a job well done 15.The way my supervisor and I understand each other 16.The chance to be "somebody" in the community 17.The way my boss backs up his/her employees(with top management). 18.How satisfied om I with this aspect of my job?	<i>Weiss (1967)</i>

Παράρτημα Β': Ερωτηματολόγιο

"ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ"

Για την ολοκλήρωση των απαιτήσεων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εφηρμοσμένων Οικονομικών & Διοίκησης» του τμήματος Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, εκπονώ τη Διπλωματική μου εργασία. Στο πλαίσιο αυτής, διεξάγεται έρευνα με σκοπό να καταγράψει κατά πόσο η οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα από το 2009 και έπειτα επηρέασε τη γυναικεία απασχόληση. Εκτός από τις άμεσες επιπτώσεις (μείωση μισθών, ανεργία κ.τ.λ.) θα ερευνηθούν και οι έμμεσες επιπτώσεις, δηλαδή το κατά ποσό μας επηρεάζει στην εργασία μας, η οικονομική κατάσταση, οι οικονομικές δυσχέρειες και δυσκολίες, η πιθανή οικονομική απειλή που αισθανόμαστε κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης.

Η εργασιακή ανασφάλεια καθώς και η εργασιακή ικανοποίηση είναι έννοιες που επηρεάζονται και σχετίζονται με την τρέχουσα οικονομική μας κατάσταση;

Στο ερώτημα αυτό θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε αναλύοντας τα αποτελέσματα των απαντήσεων του παρόντος ερωτηματολογίου.

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Απευθύνεται μόνο σε γυναίκες από 18 έως 65 ετών και περιλαμβάνει 65 ερωτήματα, επιμερισμένα σε 7 κατηγορίες.

Οι απαντήσεις σας είναι άκρως εμπιστευτικές και δεν πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για περαιτέρω ανάλυση εκτός της συγκεκριμένης έρευνας.

Για τη διασφάλιση της εγκυρότητας των απαντήσεων κάποια ερωτήματα επαναδιατυπώνονται με παρόμοιο ή αντίστροφο τρόπο. Ο εκτιμώμενος χρόνος για τη συμπλήρωσή του είναι περίπου 10'.

Παρακαλείσθε να απαντήσετε σε όλα τα ερωτήματα.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο σας.

Έλενα Πάντου

* Απαιτείται

A: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A1. Ηλικία *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ 18-30
☐ 31-40
☐ 41-54
☐ 55-65

A2. Φύλο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Γυναίκα

A3. Επίπεδο εκπαίδευσης *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Απόφοιτος Γυμνασίου/Λυκείου
☐ Απόφοιτος Τ.Ε.Ι.
☐ Απόφοιτος Α.Ε.Ι.
☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου
☐ Κάτοχος Διδακτορικού Τίτλου

A4. Τομέας Εργασίας *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ιδιωτική υπάλληλος
- ☐ Δημόσιος υπάλληλος
- ☐ Επιχειρηματίας
- ☐ Ελεύθερος επαγγελματίας
- ☐ Άνεργη
- ☐ Άλλο

A5. Οικογενειακή κατάσταση *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Άγαμη
- ☐ Έγγαμη
- ☐ Διαζευγμένη
- ☐ Χήρα
- ☐ Άλλο

A6. Εφόσον είστε παντρεμένη, ο σύζυγος σας εργάζεται; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ιδιωτικός υπάλληλος
- ☐ Δημόσιος υπάλληλος
- ☐ Επιχειρηματίας
- ☐ Ελεύθερος επαγγελματίας
- ☐ Άνεργος
- ☐ Άλλο

A7. Έχετε παιδιά; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

A8. Εάν ΝΑΙ στην ερώτηση 7, πόσα παιδιά έχετε; Εάν ΟΧΙ συμπληρώστε 0. * _____

A9. Εξαρτώνται οικονομικά από σας άλλα συγγενικά πρόσωπα; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

A10. Εάν ΝΑΙ στην ερώτηση 9 ποια είναι αυτά τα πρόσωπα; Εάν ΟΧΙ επιλέξτε "κανένας". *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Οι γονείς σας

- ☐ Οι γονείς συντρόφου/συζύγου σας
- ☐ Άλλος/η
- ☐ Κανένας

A11. Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ < 500,00 €
- ☐ 501,00 - 1.000,00 €
- ☐ 1001,00 - 2.000,00 €
- ☐ 2.001,00 - 3.000,00 €
- ☐ > 3.001,00 €

B: ΚΛΙΜΑΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ

B1. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες περιορίσατε τις κοινωνικές σας δραστηριότητες και τα έξοδα ψυχαγωγίας σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Ποτέ	☐	☐	☐	☐	☐	Πάντα

B2. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες αναβάλλατε τα ψώνια του νοικοκυριού σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Ποτέ	☐	☐	☐	☐	☐	Πάντα

B3. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες αναβάλλατε τις αγορές ειδών ένδυσης; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Ποτέ	☐	☐	☐	☐	☐	Πάντα

B4. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες αλλάξατε τις συνήθειες σας για να εξοικονομήσετε χρήματα; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Ποτέ	☐	☐	☐	☐	☐	Πάντα

B5. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες αλλάξατε τις διατροφικές σας συνήθειες για να εξοικονομήσετε χρήματα; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Ποτέ	☐	☐	☐	☐	☐	Πάντα

B6. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες περιορίσατε τις όποιες φιλανθρωπικές σας συνεισφορές; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Ποτέ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάντα

B7. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες μειώσατε την οικιακή κατανάλωση; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Ποτέ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάντα

B8. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες αναβάλλατε την ιατρική σας φροντίδα προκειμένου να εξοικονομήσετε χρήματα; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Ποτέ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάντα

B9. Κατά τους 6 τελευταίους μήνες αναγκαστήκατε να εργαστείτε και σε δεύτερη εργασία για να καλύψετε τα έξοδά σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Ποτέ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Πάντα

B10. Τι συνέβη με το οικογενειακό σας εισόδημα κατά τα τελευταία χρόνια; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Μειώθηκε πάρα πολύ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Αυξήθηκε πάρα πολύ

B11. Σχετικά με την ύπαρξη ή όχι προβλημάτων τι περιγράφει καλύτερα την οικονομική σας κατάσταση αυτή τη στιγμή; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Πολύ Σημαντικά προβλήματα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Απουσία προβλημάτων

Γ: ΚΛΙΜΑΚΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

Γ1. Πόσο άλλαξε η οικονομική σας κατάσταση τα τελευταία χρόνια; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Επιδεινώθηκε πολύ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Βελτιώθηκε πολύ

Δ: ΚΛΙΜΑΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Δ1. Πόσο αβέβαιη αισθάνεστε ως προς την τρέχουσα οικονομική σας κατάσταση; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καθόλου

Δ2. Αισθάνεστε πως διατρέχετε οποιονδήποτε οικονομικό κίνδυνο; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καθόλου

Δ3. Αισθάνεστε οικονομική απειλή; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καθόλου

Δ4. Πόσο ανησυχείτε για αυτό; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καθόλου

Ε: ΚΛΙΜΑΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΣ/ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Ε1. Ποιο πιστεύετε ότι είναι το επίπεδο του οικονομικού σας άγχους σήμερα; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά μεγάλο ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καθόλου

Ε2. Πόσο άγχος αισθάνεστε για τα οικονομικά γενικά; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά μεγάλο ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καθόλου

Ε3. Πόσο ικανοποιημένη είστε με την τρέχουσα οικονομική σας κατάσταση; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Καθόλου ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Απόλυτα Ικανοποιημένη

Ε4. Πώς αισθάνεστε για την τρέχουσα οικονομική σας κατάσταση; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Εξαιρετικά μεγάλη Ανησυχία ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Καμία Ανησυχία

E5. Πόσο συχνά ανησυχείτε για την ικανοποίηση των πάγιων μηνιαίων δαπανών διαβίωσης σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Πάντα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Ποτέ

E6. Πόσο συχνά σας συμβαίνει το να επιθυμείτε να βγείτε έξω για να φάτε, να πάτε σινεμά ή κάποια άλλη ψυχαγωγική σας προτίμηση και δεν πηγαίνετε; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Πάντα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Ποτέ

E7. Πόσο συχνά αισθάνεστε πως το εισόδημα σας, επαρκεί οριακά; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Πάντα ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Ποτέ

E8. Εάν σήμερα, σας παρουσιαζόταν μια έκτακτη οικονομική ανάγκη της τάξεως των 1000 ευρώ, πόσο σίγουροι είστε πως θα μπορούσατε να ανταποκριθείτε οικονομικά;*

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Αδυναμία Ανταπόκρισης ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Άμεση Ανταπόκριση

ΣΤ: ΔΥΣΑΡΕΣΚΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΤ1. "Υπάρχουν ευκαιρίες ώστε να χρησιμοποιώ τις ικανότητες που διαθέτω" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Απόλυτα Δυσανεστημένη ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ2. "Υπάρχει ένα αίσθημα πληρότητας από την εργασία που κάνω (δηλαδή, πόσο με«γεμίζει» η δουλειά μου)" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Απόλυτα Δυσανεστημένη ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ3. "Πώς αισθάνομαι ως προς το ύψος των αποδοχών μου σε σύγκριση με αυτά που παίρνουν άλλοι εργαζόμενοι" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5
Απόλυτα Δυσανεστημένη ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ4. "Υπάρχουν ευκαιρίες εξέλιξης και προαγωγής στην εργασία μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ5. "Πώς αισθάνομαι ως προς το ύψος των αποδοχών μου σε σχέση με την εργασία που προσφέρω" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ6. "Η ευκαιρία που μου δίνεται να είμαι δημιουργική στην εργασία μου και να εφαρμόζω και νέες δικές μου ιδέες στη δουλειά" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ7. "Η ανεξαρτησία που έχω στην εργασία μου σε σχέση με την επιλογή της μεθόδου και τον τρόπο δουλειάς μου (δηλαδή, να δουλεύω μόνη μου χωρίς στενή εποπτεία από τον /την προϊστάμενό /η μου)" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ8. "Η σταθερότητα και σιγουριά (δηλαδή ασφάλεια) που μου προσφέρει η εργασία μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ9. "Η δυνατότητα να χρησιμοποιήσω την κρίση μου, δηλαδή να παίρνω αποφάσεις" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ10. "Η αναγνώριση (επιβράβευση) που έχω όταν διεκπεραιώνω καλά μια εργασία"

**Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.*

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ11. "Η δυνατότητα που έχω να κάνω μια εργασία χωρίς να αισθάνομαι ότι έρχομαι σε σύγκρουση με τις βασικές ηθικές αρχές και τη συνείδηση μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ12. "Το πόσο σίγουρες και σταθερές είναι οι προοπτικές και το μέλλον στην εργασία μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ13. "Η εκπαίδευση και επιμόρφωση που μου παρέχεται" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ14. "Το αίσθημα που έχω ότι η εργασία που κάνω είναι χρήσιμη" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ15. "Η υποστήριξη που μου παρέχει ο /η άμεσος προϊστάμενος/η μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ16. "Το κύρος που μου δίνει η εργασία μου στην κοινωνία, (δηλαδή, να αισθάνομαι ότι είμαι κάποια στην κοινωνία)" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ17. "Οι εργασιακές μου σχέσεις γενικά μεταξύ της διεύθυνσης και των εργαζομένων" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

ΣΤ18. Γενική αποτίμηση ΣΤ1-ΣΤ17: "Πόσο ικανοποιημένη είμαι από την τωρινή μου θέση....." *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Απόλυτα Δυσανεστημένη	☐	☐	☐	☐	☐	Απόλυτα Ικανοποιημένη

Z: ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

Z1. "Υπάρχει πιθανότητα να χάσω σύντομα τη θέση εργασίας μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Z2. "Είμαι βέβαιη ότι μπορώ να διατηρήσω τη θέση εργασίας μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Z3. "Αισθάνομαι ανασφαλής για το μέλλον της εργασίας μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Z4. "Νομίζω ότι θα χάσω την εργασία μου στο εγγύς μέλλον" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Z5. "Είμαι ανήσυχη για το μέλλον, ώστε θα έκανα τα πάντα να κρατήσω την εργασία μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Z6. "Η μονιμότητα που πιθανόν να μου παρέχεται στην εργασία μου είναι πολύ σημαντικό θέμα" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

	1	2	3	4	5	
Διαφωνώ απόλυτα	☐	☐	☐	☐	☐	Συμφωνώ απόλυτα

Z7. "Δεν είναι εύκολο να βρω αλλού εργασία" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαφωνώ απόλυτα

☐☐☐☐☐

Συμφωνώ απόλυτα

Z8. "Έχω τη δύναμη να αντιδράσω σε αρνητικές αλλαγές/γεγονότα στην εργασία μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαφωνώ απόλυτα

☐☐☐☐☐

Συμφωνώ απόλυτα

Z9. "Δεν φοβάμαι να διαφωνήσω με τον προϊστάμενό μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαφωνώ απόλυτα

☐☐☐☐☐

Συμφωνώ απόλυτα

Z10. "Οι πιθανότητες να χάσω την εργασία μου είναι ελάχιστες" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαφωνώ απόλυτα

☐☐☐☐☐

Συμφωνώ απόλυτα

Z11. "Δεν είμαι σίγουρη για την εξέλιξη της καριέρας μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαφωνώ απόλυτα

☐☐☐☐☐

Συμφωνώ απόλυτα

Z12. "Αισθάνομαι γενικά ανασφαλής στην τωρινή θέση εργασίας μου" *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

1 2 3 4 5

Διαφωνώ απόλυτα

☐☐☐☐☐

Συμφωνώ απόλυτα